

മുയരുന്നേടം.

കേരള വാഗ്.

പ്രകാശകൻ:
വള്ളിത്തം കൃഷ്ണൻ ചന്ദ്രഭാനു,
ഉടമസ്ഥൻ,
കേരള ചിന്താമണി അച്ചുകൂടം,
തൃശ്ശിവപേരൂർ.

(Copy Right Reserved.)

വില 1-0-0

പ.പരമേശ്വരൻ

പ.പരമേശ്വരൻ ഇക്കാരൻ കൃഷ്ണൻ.

മുഖവുര.

മഹാകവിയായ കാളിദാസൻ 'മേഘസന്ദേശം' എന്നൊരു വ്യാജേന് ഗതാനുഗതികന്മാരായ ഭാവികവികളിലുള്ള കാരുണ്യാതിശയത്താലോ എന്നു തോന്നുമാറ് ഒരു നൂതനകവിതാപദ്ധതികണ്ടുപിടിച്ചതിന്റെ ശേഷം പ്രാചീനരിലും നവീനരിലും എത്രതന്നെ കവികൾ ആ വഴിയെ പുറപ്പെട്ടുകയറുകയുണ്ടായിട്ടില്ലേ! സന്ദേശകാവ്യങ്ങൾ അന്നേമുതൽ ആണ് നട്ടപ്പായത്ത്. ഇപ്പോൾ തിരുവിതാംകൂടു കൊട്ടാരം ലൈബ്രറി ഒന്നിൽതന്നെ ഇതേവരെ പ്രസിദ്ധം ചെയ്തിട്ടില്ലാത്തതായ അഞ്ചു സന്ദേശങ്ങൾ കിട്ടപ്പുള്ളതായി 'ശുകസന്ദേശ'ത്തിന്റെ മുഖവുരയിൽ ശ്രീവഞ്ചിവിശ്വാമഹാരാജാ തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് പ്രസ്താവിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ പണ്ഡിതസാമ്രാജ്യമനായ മഹാനുഭാവനു നമ്മുടെ ഈ 'മയൂരസന്ദേശം' കൂടി ഗണിക്കാനിടവരാഞ്ഞത് ഈ കൃതിയുടേയും തൽകർത്താവിന്റെയും ഒരു ഭാഗ്യഹീനത തന്നെ എന്നു നാം അത്യന്തം വ്യസനിക്കുന്നു. കുവിക്കുകട്ടെ—

'ഈലോകത്തിൽ സുഖമസുഖവും മിശ്രമായ്ത്താനിരിക്കും
മാലോകം മതിമുഖിവാദമാർഗ്ഗമേ മലനേകം.'

എന്ന സ്വന്തസമാധാനം എവിടേയുമുണ്ടല്ലോ.

എന്നാൽ കവികളകൂടസ്ഥനായ കാളിദാസരുടെ നവീനപണ്ഡാവിനു സാഹചര്യം സിദ്ധിച്ചത് ഈ 'മയൂരസന്ദേശ'ത്താലാകുന്നുവെന്നു നിശ്ചിതമാർഗ്ഗമേതന്നെ പറയാം. സന്ദേശരാജ്യത്തിൽ ഇതേവരെ 'ശുകസന്ദേശ'ത്തിനായിരുന്നു യൗവരാജ്യം. നമ്മുടെ കവിയെപ്പോലെതന്നെ ലക്ഷ്മീദാസനും ശബ്ദത്തിലും അർത്ഥത്തിലും ഒരുപോലെ ദൃഷ്ടിവെച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

'ദഗിത്രാ: പത്രിപ്രവരപരകീയാവധി പ്രാപയേയുഃ'

'സ്തമ്ഭേശ്മ്ഭേന്ദരതകമണിച്ഛദ്മനാപദ്മനാഭാഃ'

‘ശ്രദ്ധൈഃ പക്ഷേവ്വിഹസിതഹസന്മല്ലികാമല്ലികാക്ഷാഃ’

‘തത്സേവാത്ഥം തരുണസഹിതാസ്താമുപാദാരനിന്ദാഃ’

ഇത്യാദി ശബ്ദവൈചിത്ര്യങ്ങളും

‘അസ്യബ്രൂമഃ കിയദനവയേരുന്നതിയ്യാഹരീതേ

വിദപദ്ബുദ്ധേരിവ വിപുലതാം ജ്ഞാസ്യസേതാവതീംതപം’

‘പശ്യത്യാജ്യഃകീലപടുധിയാപാക്ഷിപകാപ്യന്തരാഃ’

ഇത്യാദൃത്ഥം വൈചിത്ര്യങ്ങളും അതിൽ അതിസുലഭങ്ങളാണ് ഈ രണ്ടു കാവ്യങ്ങളെ തമ്മിലൊത്തുനോക്കിയതിൽ ഒരു അനുഗതമായ വൈജാത്യം എന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ പെട്ടതെന്തെന്നാൽ—നവസൂരിക്ക് ഒരു കല്പിതമായ ഇതിവൃത്തലേശത്തെ അറലംബിച്ചുകൊണ്ടു ‘മേഘസന്ദേശ’ത്തിനെതിരായി ഒരു ‘ശ്രുകസന്ദേശ’ത്തെ നിർമ്മിച്ചു അതിന്മുഖേന കാളിദാസനു പ്രതിദപന്ദിയായി താൻ ലക്ഷ്മീദാസനായ് ചമയണം എന്നാണദ്ദേശം. തന്മൂലമാകട്ടെ തന്റെ ജീവചരിത്രത്തിന്റെ ഏതാനുമൊരംശം സ്വചരിത്രവൃത്തിയിൽ നിന്നും ഒരു കാവ്യത്തിലേക്കു പകർത്തിക്കണ്ടു രസിക്കണമെന്നാണ് വിചാരം. ലക്ഷ്മീദാസനെപ്പോലെ വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ അസംഭാവ്യവസ്തുവണ്ണനുംചെയ്തു ഒരിടത്തും അവാസ്തുവബുദ്ധിയെ ഉളവാക്കുന്നില്ല.

‘കണ്ടിദ്രാശാരികളതുപകർത്തി പ്രതിച്ഛായയാതെ’ (ഉ. 21)

‘കൊട്ടാരത്തിൽ കൊടിയപദമായോരു സുവ്യാധികാരം’ (ഉ. 73)

എന്നും മറ്റും ചില ഭാവുകായങ്ങളെ മുൻകൂട്ടി ദിവ്യമായ കവി ചക്ഷുസ്സുകൊണ്ടു കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു ഉള്ള. ‘മയൂരസന്ദേശ’കർത്താവിന്റെ വണ്ണനകളിൽ “വണ്ടും ഞണ്ടും വടിവൊടു കളിക്കുന്ന കച്ഛങ്ങളും”, “പിന്നിൽ കൂടിപ്പരിചൊടനെയും മറ്റു ബോട്ടൊന്നുകണ്ടാൽ കൈവർത്തർ തണ്ടുചാണ്ടുന്നതും”, “സമുച്ചലത്തേസ്സരസമരയിൽ ചേർത്തു വക്കീലന്മാർ കച്ചേരിയ്ക്കായ് ചെരിപ്പിട്ടുപോകുന്നതും”, “നാനാവണ്ണപ്രകടിതചമത്കാരമാം വേഷമോടെ സേനാപുന്ദ്രം പെരുവഴി പകന്നീടുന്നതും”, “കയ്യാലെത്തിക്കളുകമിയലും കൂട്ടികരംകും പഠിക്കാവുന്ന ഫലശ്രേണി തുണ്ടുന്ന തൈമാവു

കളും”, എന്നുവേണ്ടാ, ഓരോന്നും പ്രത്യേകം നോക്കിയാൽ വാസ്തവകഥന മാത്രമാകുന്നു. പൌരസ്ത്യകവികൾ ലൌകീകവസ്തുക്കളെ നോക്കുന്നത് അതിശയോക്തി എന്ന ഭൂതക്കണ്ണാടിയിൽ കൂടിയാണെന്നുള്ള അപവാദത്തെ ഈ ഖണ്ഡകാവ്യം നിശ്ശേഷമായി നിർമ്മാജ്ജനം ചെയ്തുവെന്നു ലേശം മടികൂടാതെ ഞാൻ ശപഥം ചെയ്യുന്നു.

കാളിദാസകൃതിയോടു താരതമ്യം പരീക്ഷിക്കത്തക്ക യോഗ്യത സമ്പാദിക്കതന്നെ ഒരു കാവ്യത്തിനുണ്ടാകാവുന്ന ഭാഗ്യത്തിന്റെ പരമകാഷ്ടയാകുന്നു. ‘മയൂരസന്ദേശ’ത്തിനു് ഈ യോഗ്യത സിദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ മാത്രമല്ല, ഇദാനീന്തനന്തരായ കാവ്യരസികന്മാരിൽ ഒന്നാമനെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ‘ഇന്ദുലേഖാ’കർത്താവു കൂടി പ്രകടമായി സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നു. “ഈ പുസ്തകത്തിന്മേൽ അദ്ദേഹത്തിനുള്ള അളവില്ലാത്ത വാത്സല്യത്തിന്റെ വ്യാപാരങ്ങൾ പല പ്രകാരങ്ങളിലും തങ്ങളെത്തന്നെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതിൽ ഒന്നാണു് മംഗലാപുരം ബാസൽമീഷ്യൻ അച്ചുകൂടത്തിൽ ഇതിനെ നാനാചിത്രോപശോഭിതങ്ങളായ പത്രങ്ങളിൽ സവിശേഷമായി അച്ചടിച്ചു പ്രസിദ്ധം ചെയ്തതു്. കുംബഹ്നാ,

മണിപ്രവാളവ്യാപാരി, മന്നിലിക്കവിപുംഗവൻ,
നോട്ടക്കാരിലുമവുണ്ണും, നാട്ടോടേ ചത്തുമേനവൻ.

എന്നാൽ ‘മയൂരസന്ദേശ’ത്തിനു ‘മേഘസന്ദേശ’ത്തേക്കാൾ ഒരു മാറ്റം കൂടുകയില്ലയോ എന്നാണു് എന്റെ തർക്കം. പ്രാചീനകാളിദാസൻ ശബ്ദഭംഗിയിൽ ലേശം മനസ്സുവെച്ചിട്ടില്ല. നവീനകാളിദാസന്റെ സൂക്തികളിലാകട്ടെ ശബ്ദമോ അർത്ഥമോ സരസതരമെന്തു് ഒരുവന്നും പരിച്ഛേദിക്കാൻ പാടില്ല. ഗുരുജനപക്ഷപാതം എന്നെ വ്യാമോഹിപ്പിക്കുന്നതല്ലെന്നു ഒന്നു രണ്ടു ഉദാഹരണങ്ങൾ മഹാജനങ്ങളെ ബോധ്യപ്പെടുത്തും.

1. ദൂതനെ ആവജ്ജനം ചെയ്യുന്നതിൽ—

‘ജാതം വംശേ ഭൂവനവിധിതേ പുഷ്കലാവർത്തകാനാം
ജാനാമി തപാം പ്രകൃതിപുരുഷം കാമരൂപം മഘോനഃ

തേനാത്മിതപം തപയി വിധിവശാദ്ഭൂരബന്ധുർഗ്ഗതോഹം
യാജ്ഞാ മോഘാ വരമധിഗുണേ നാധമേ ലബ്ധുകാമാ.'
'ധന്യാത്മാവേ ഖഗവര ജയിച്ചാലുദ്ദേഹം കനിഞ്ഞി-
ട്ടന്ത്യായത്താലഴലിലുഴലുണെന്നെ നീതാൻതുണയ്ക്ക
വന്യാവാസേ വിഹഗനിവഹേ ബാഹുലേയൻഗ്രഹിച്ചാ-
നന്ത്യാസാധാരണഗുണഗണംകാണുകയാൽതന്നെന്നിന്നേ.' (പു. 6)

2. ഭൂതന്റെ കൃത്യം സമഷ്ടിയായ് പ്രസ്താവിക്കുന്നതിൽ—
മാഗ്ഗംതാവമ' ശ്രുണകഥയതസ്തപൽപ്രയാണാനുരൂപം
സന്ദേശംമേതദനജലദി ശ്രോഷ്യസിശ്രോത്രപേയം
വിന്നുഃവിന്നുഃശിഖരിഷുപദംന്യസ്യഗന്ധാസിയാത്ര
ക്ഷീണുഃക്ഷീണുഃപരിലഘുപയഃസ്രോതസാഞ്ചോപയുജ്യം'
'തന്ദേശം ചെന്നുവതിനദത ചൊല്ലുവേൻ മാഗ്ഗമാദൈ
സന്ദേശംചൊന്നഥ സപദിത്താൻ യാത്രയാക്കാം ഭവാനേ
സന്ദേശം വേണ്ട പരനുപകാരത്തിനാകാത്തതെങ്കിൽ
കിന്ദേശംകൊണ്ടൊരു ഫലമിഹപ്രാണിനാം ക്ഷോണിതണിൻ.'
((പു. 16)

3. തല്ലാലോചിതം പ്രവൃത്തിക്കാനുപദേശിക്കുന്നതിൽ—
'ശബ്ദായന്തേ മധുരമനിലൈഃ കീമകാഃ പുഷ്പമാണാഃ
സംസക്താഭിസ്ത്രിപുരവിജയോ ഗീയതേ കിന്നരീഭീ
നിർഹ്രാദസ്തേ മുരജ ഇവചേൽ കന്ദരേഷുധപനിസ്ത്യാൽ
സംഗീതാത്ഥോനന്ദപശുപതേസ്തത്രഭാവിസമഗ്ര'
'പാലിക്കാനായ് ഭവനമഖിലം ഭൂതലേ ജാതനായ-
ക്കാലിള്ളട്ടം കലിതകുതുകം കാത്തകണ്ണനുഭക്ത്യാ
പീലിക്കോലൊന്നടിമലരിൽനീ കാഴ്ചയായ് വച്ചിടേണം
മൌലിക്കെട്ടിൽ തിരുകുമതിനെത്തീച്ചയായ് ഭക്തദാസൻ.' (ഉ.16)

4. ദ്രോഹിപ്പാൻ വരുന്ന കള്ളിള്ളട്ടത്തെടുത്തുനില്ലാൻ വഴി
പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നതിൽ—

'തത്രാവശ്യം വലയകലിശോഭഘട്ടനോദ്ഗീണ്ണതോയം
നേഷ്യന്തിതപം സുരയുവതയോ യന്ത്രധാരാഗൃഹതപം

താജ്യോമോക്ഷസ്തവയദിസഖേ ഘർമ്മലണ്ഡസ്വനസ്യാൽ
 ക്രീഡാലോലാഃ ശ്രവണപരശ്ചൈഗ്ഗൃഹ്ണിതൈർഭാവായേന്യാഃ'
 'കൂടിച്ചെന്നിട്ടൊരുവക കളിക്കൂട്ടർനിന്നെപ്പിടിക്കാ-
 നോടിച്ചെങ്കിൽ പടുതയൊടുനീ പിന്തിരിഞ്ഞുനീകത്തിൽ
 ചാടിച്ചെന്നിച്ചതുരതയെഴും പീലിയബ്ബാലകന്മാർ
 പേടിച്ചോടുംപടിയാടുതിയൊന്നുചുലിപ്പിച്ചിടേണം.' (പു. 21)

5. അഭിജ്ഞാനവാക്യത്തിൽ—

'ഭൂയശ്ചാഹതപമസിശയനേ കണ്ഠലഗ്നാപുരാമേ
 നിദ്രാംഗതപാകിമചിരുദതീസസ്വരം വിപ്രബുലാ
 സാന്തർഹാസം കഥിതമസകൃൽപുച്ഛതശ്ചതപയാമേ
 ദൃഷ്ട്വേസപ്തേകിതവരമയൻ കാമപിതപംമയേതി.'
 'ലീലാരണ്യേവിഹഗമൃഗയാലോലനായേകദാഞാൻ
 നിലാപാംഗേ! കിമചിനിഹനിച്ചീടിനേൻനീഡജത്തേ
 മാലാന്നാരാൽ മരുവുമിണയെക്കണ്ടുന്റീതാംചനേതും
 കാലാഗാരംസപദികൃപയാകാതരേ; ചൊല്ലിയില്ലേ.' (ഉ. 68)

ആകപ്പാടെ നോക്കുമ്പോൾ വാസ്തവകൃത്രിമങ്ങൾക്കു തമ്മി
 ലുള്ള അന്തരം ആർക്കും അപലപിക്കാവുന്നതല്ലെന്നു നല്ലവണ്ണം
 ബോധ്യപ്പെടുന്നുണ്ട്. ഉള്ളുകവിഞ്ഞു പറയുന്ന സാഹിത്യസുദാസ
 മുദ്രത്തിന്റെ തരംഗപരമ്പരകളാലുള്ള തള്ളൽ പൊറുക്കാതെ വല
 യുന്ന കവികുണ്ടരന്മാരിലുള്ള വാത്സല്യത്താൽ ആ പരമകാരുണി
 കനായ കവീവുലൻ സന്ദേശം എന്ന ഒരു അച്ചു വാർത്തിട്ടു എ
 ന്നാണു പറയേണ്ടതു്. ഒരു ബഹിഷ്കൃതനായ യക്ഷൻ ഒരു
 മേഘത്തോടു യാചിയ്ക്കുന്നു, വിരഹിതയായ തന്റെ കാന്തയ്ക്കു
 ഒതു ചെന്നു പറയണമെന്നു. യക്ഷൻ എന്നാലാരാണു്? ഉദ്യാന
 വാപീപവൃതാദിവിഹാരസ്ഥാനങ്ങളുടെ അധിഷ്ഠാതുദേവതകളി
 ലൊന്നെന്നു പറവാൻ പാടുള്ളു. അവന്റെ നാടോ മനുഷ്യ
 സഞ്ചാരത്തിനു അപ്പുറത്തു കിടക്കുന്ന ഹിമവാന്റെ വടക്കുഭാഗ
 മാകുന്ന അളകാപുരി. ഒൃതനായിട്ടു കിട്ടിയതു് ഒരു മേഘത്തെ
 ആണു്. യക്ഷഗന്ധർവാദികൾ ചില സമയം മനുഷ്യസ്രീകളിൽ

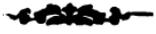
അധിവാസം ചെയ്യുമെന്നും ആ വിവരം അന്യരുടെ രാജാവായ ഹൈന്ദ്രാചന്ദൻ അറിഞ്ഞാൽ അവരെ അതിനു ശിക്ഷിക്കുമെന്നും മറ്റും കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന നാം കഥ പറയാൻ പതിവുണ്ട്. ഇപ്രകാരം മുളയുടെ കഥയെ എടുത്തു കാളിദാസൻ ഒരു പ്രൗഢനമനോഹരമായ കാവ്യമാക്കിയിട്ടുവെന്നോ, അല്ലാത്തപക്ഷം വേഗ്യാലമ്പനായ ഇദ്ദേഹം ഒരു ദിവസം യദൃച്ഛയാ ഒരു സുന്ദരമായ കാർമ്മേയം തെങ്ങിനീരും വടക്കോട്ടു പോകുന്നതു നോക്കിക്കൊണ്ടു സന്നിഹിതയായ സ്വകാന്തയെ “ഭാതിശ്രീരമണാവതാരദശകം ബാലേ ഭാത്യാസ്തനേ” എന്നും മറ്റും സമർത്ഥിച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെ ഇങ്ങിനെ ഒരു വിചിത്രമായ കാവ്യം ചമച്ചു വിനോദിച്ചിട്ടു എന്നോ, മറ്റോ ആയിരിക്കണം ‘മേഘസന്ദേശ’ത്തിന്റെ ആ ഗമം.

‘മയൂരസന്ദേശ’മാകട്ടെ അതിന്റെ കവിയായ മഹാൻഭാവന എന്തോ ഒരു ദുർദ്ദൈവശാൽ 20 വഷംമുമ്പു സംഭവിച്ച ഒരു ആപത്തിനെ കഥാനീസ്തുവായി അവലംബിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുള്ളതാകുന്നു. ഈ സംഗതി മലയാളം ഭട്ടക്കു പ്രസിദ്ധമാകയാൽ അതിനെപ്പറ്റി നാം ഇവിടെ പ്രസ്താവിക്കേണ്ടതില്ല.

മുട്ടാതെല്ലാം നിയതിമുറപോൽ ചെയ്തിടുമ്പോൾ തടസ്സം
 തട്ടാതറുവീരഹമനയോന്നീലകണ്ണനമപ്പോൾ
 കൊട്ടാരത്തിൽ കൊടിയപദമായോരു സർപ്പാധികാർ
 കിട്ടാനുണ്ടായുടനവസരം ശ്രീവിശാഖപ്രസാദാൽ.’

തിരുവനന്തപുരം, }
 1070 കുംഭം 5-ാംനം- }

വ്യാഖ്യാതാ,
 എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ.

ശ്രീ
മ യൂ ര സ നേ ള ശ ങ്ങ

മണിപ്രവാളകാവ്യം.

ശ്രീമാൻ വഞ്ചിക്ഷിതിപതി ഭൂജങ്ഗർക്ഷജൻലക്ഷ്മിയാകം
സാമാന്യം വിട്ടെഴുതുമുതലുണാഭോഗയാം ഭാഗിനേയിം.
പ്രേമാവാസപ്രിയതമവിയോഗത്തിനാലാത്തയാക്കി-
സ്സീമാതീതേ കദനജലധൗ കേരളം തള്ളിവിട്ടാൻ. 1

(വ്യാഖ്യാന പ്രാരംഭം)

ഗുരുപാദങ്ങൾ വന്ദിച്ചു
ഗുരുണൈവ പ്രണീതമാം
സന്ദേശകാവ്യരത്നത്തിൽ
സന്ദേശങ്ങളുകൊടുവാൻ.

ശ്രീമാൻ വഞ്ചിക്ഷിതിപതി=ശ്രീ വഞ്ചിരാജൻ. ഭൂജങ്ഗർക്ഷ
ജൻ=ആയില്യം തിരുനാൾ. 'അശപതിസ്തുശപനീദേവർ ഭരണിസ്തു
യമൻ തഥാ' ഇത്യാദി നക്ഷത്രദേവതകളിൽ ആയില്യത്തിനു
സപ്തമാന്മാരാകുന്നു ദേവത. സാമാന്യംവിട്ടെഴുതുമുതലുണാഭോഗ
യാം=സാമാന്യം വിട്ടു, അസാമാന്യമായി എഴുതുന്ന ഉരുതലുണാഭോ
ഗത്തോടു, ബഹുഗുണമഹിമാവോടുകൂടിയ. ലക്ഷ്മിയാകം ഭാഗിനേ
യിം=ലക്ഷ്മിയെന്ന അനന്തിരവളെ. പ്രേമാവാസ പ്രിയതമ വി

മയൂരസന്ദേശം

യോഗത്തിനാൽ=സ്നേഹത്തിനിരിപ്പിടമായ ഭക്താവിന്റെ വിരഹത്താൽ. ആത്മയാർക്കി=ദുഃഖിതയാക്കീട്ടു. കേരളം=കേരളനെ, തൽഭക്താവായ കേരളവർമ്മ വചിയ കോയിത്തമ്പുരാനെ, കേരളത്തെ മലയാളദേശത്തെ തദ്ദേശികളായ ജനങ്ങളെ എന്നും ഒരർത്ഥം സ്പഷ്ടീകരിക്കുന്നു. സീമാതീതകേദനജലനൗ=അതിരില്ലാത്ത ദുഃഖമാകുന്ന സമുദ്രത്തിൽ. തള്ളിവിട്ടാൻ=ഉന്തിഅയച്ചാൻ. അസാമാന്യഗുണയായ ഭാഗീനേയിയുടെ കഷ്ടദശയേക്കൂടി ഗണിക്കാത്തതു കഠിനമെന്നും അർദ്ധി നിശ്ചയിക്കുന്നതെ ശിക്ഷ കല്പിച്ചതു് അർദ്ധമെന്നും ഈ വിധം ആപത്തു് അപ്രതീക്ഷിതമെന്നും ഇതിനാൽ മലയാളത്തിലെ ജനങ്ങൾക്കു് അധികമായ ദുഃഖമുണ്ടായി എന്നും അതതു പദങ്ങളുടെ സ്വാരസ്യത്താൽ ധ്വനിയിക്കുന്നു. ആദിയിൽ ശ്രീശബ്ദപ്രയോഗത്താൽ കവി അദ്യത്യശ്രോതാക്കൾക്കു മംഗളമാശംസിക്കുന്നു. വൃത്തം സന്ദേശവൃത്തമെന്നു പ്രസിദ്ധമായ മന്ദാക്രാന്ത. പരിപൂർണ്ണമായ ദ്വൈതീയാക്ഷരപ്രാസത്തിനും പുറകെ കാവ്യജീവനായ വൃത്തുനപ്രാസം ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ നിയമേന കാണുന്നുണ്ടു്. ദമ്പതിമാർക്കു അതർക്കിതവും അനിശ്ചിതാവസ്ഥനവുമായ വിരഹത്തിനു നിദാനമായിത്തീർന്ന രാജഗതമായ സാഹസത്തിന്റെ വണ്ണനംകൊണ്ടു ഗ്രന്ഥമാരംഭിച്ചതു പ്രതിപാദ്യമായ വിപ്രലംഭശ്രംഗാരത്തിനു വളരെ അനുഗുണമായി എന്നു കാണുക.

ഇഷ്ടപ്രാണേശപരിയുടെ വിദയാഗത്തിനാലും നരേന്ദ്ര -
 ദ്വിഷ്ടത്താലൊരുവനുള്ള വാമം മാനവഷ്ടത്തിനാലും
 കഷ്ടപ്പെട്ടപ്പുരുഷനൊരു നാലഞ്ചുകൊല്ലംകഴിച്ചാൻ
 ദിഷ്ടകേടാൽ വരുവതു പരീഹാരമില്ലാത്തതല്ലോ. 2

“ഒരു നാലഞ്ചു കൊല്ലം”മെന്നു ക്ലിപ്തംകൂടാതെ നിദ്ദേശിക്കുവാൻ പ്രാണസ്നേഹിതയായ നായികയുടെ വിരഹവും രാജദേഷം മൂലമുള്ള മാനഹാനിയും സഹിച്ചുകൊണ്ടു കഴിച്ചുകൂട്ടിയ കാ

പൂർവ്വഭാഗം

ലം സ്വപ്നമായിരുന്നാലും ഇത്രയെന്നു പരിച്ഛേദിക്കാൻ പ്രയാസമെന്നു കാണിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഇക്കഴിഞ്ഞുവന്നതിനെ സഹിച്ചുവെന്നതിലേക്കു് അർത്ഥാന്തരന്ത്യാസംകൊണ്ടു സമാധാനം പറയുന്നു. “കാലശേഷംകൊണ്ടു വരുന്നതു സഹിക്കുകയേ നിവൃത്തിയുള്ളൂവല്ലോ” എന്ന്. “പുരുഷൻ കഴിച്ചു” എന്നതിനാൽ സ്രീകൃഷ്ണ പ്രകൃത്യാ ഉള്ള അഹലത നിമിത്തം വിരഹം ദുസ്സഹതരമായിരിക്കണമെന്നും അവളുടെ സ്ഥിതി അതിനാൽ ഏതുവിധമായിരിക്കുമെന്നറിയുവാനുള്ള ഉൽക്കണ്ഠയും വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

ആവിശ്യിന്മാരേവനരിപ്പാട്ടു വാനോരുകാലേ
സേവിക്കുന്നായ് ഗൃഹനെയൊരുറ്റാളാസ്ഥയാപോയനേരം
ഭാവിശ്രേയഃപിശുനശകനം കണ്ടുപോൽനീലകണ്ഠം
കോവിലെടുട്ടിൽ കപലനഭഗവദ്വാഹനംമോഹനാംഗം. 3

ആവിശ്യിന്മാരേ=വിരഹത്തിനെന്താണവസാനമെന്നു ആവിർഭൂതമായ ചിന്താഭാരത്തോടു കൂടുംവണ്ണം അവൻ (സ്വഗൃഹമായ) അരിപ്പാട്ടു വാണ കാലത്തിൽ ഒരു ദിവസം (ദേശാധിനാഥനായ) കുമാരസ്വാമിയെ വന്ദിപ്പാൻ പോയപ്പോൾ ശ്രേയസ്സു ഭാവിയിരിക്കുന്നുവെന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്ന ശകനവും (പക്ഷിയുമാണല്ലോ!) സ്വാമിയുടെ വാഹനമാകാൻ അമ്പലത്തിൽതന്നെ ഒരേടത്തു രക്ഷിക്കപ്പെട്ടതും ആയ ഒരു മയിലിനെ യദൃച്ഛയാ കണ്ടുപിടിച്ചു.

കൊണ്ടല്ലോളാൽ കലിതകൃതകംപീലി.യല്ലാംപരത്തി-
കൊണ്ടല്ലോകീപ്രവരനഴകോടാട്ടമാടുന്ന ഭംഗീം
കണ്ടക്കാമീ നിജകമനിയാം നീലവേണീം നിനച്ചി-
ട്ടിണ്ടല്ലോറാംവശഗനവിടെത്തന്നെമിണ്ടാതെനിന്നാൻ. 4

കൊണ്ടൽക്കോരം=മഴക്കാറ. മിണ്ടാതെ, നായികാസ്മരണത്താൽ പുതുതാക്കിയെടുത്ത ഉൽക്കണ്ഠയോടെ. മയിലാട്ടം മുത

മയൂരസന്ദേശം

ലായ വഷ്ണുവിടെ ഉദ്ദീപനങ്ങളെ നായികയെങ്ങിനെ സഹി
യ്ക്കുമെന്നുള്ള ആധിയാലാണ് “ഇണ്ടൽക്കേററംവശഗന”നായതും
മയിൽപ്പിലി കണ്ടപ്പോൾ നീലവേണിയെ കാത്തുകൊണ്ടു “സ്മൃ
തിമാൻ” എന്ന അലങ്കാരം. വാസ്തവമായിട്ടു അക്കാലത്തു് അരി
പ്പാടു സുബ്രഹ്മണ്യക്ഷേത്രത്തിൽ ഒരു മയിലിനെ അടച്ചു സൂക്ഷി
ച്ചിരുന്നു

സന്താപപുണ്യം നീകലജഗതാം സ്തുനന്ദേവനനംചൈ-
യ്ക്കന്തായാലും വിഷമമിതിനാലൊന്നമില്ലന്നാച്ച
ചിന്താമഗ്നൻ ചിരമവിടെ നിന്നമ്മയൂരത്തെങ്ങും
ഹന്താത്യാന്തം പരവശതയാചന്തംഗ്ഗേണചൊന്നാൻ. 5

ചിന്താമഗ്നനായി നിന്നതിന്റെ ശേഷം എന്തു ചെയ്തെന്നു
പറയുന്നു. സന്താപപുണ്യം എന്നല്ലാ ജനങ്ങളുടേയും താപത്തെ ശമി
പ്പിക്കുന്നു. ഇതിനാൽ ഈശ്വരനായ ദേവനെ വന്ദിക്കുന്നതു
കൊണ്ടു തന്റെ സന്താപം ശമിക്കുമെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു. എന്താ
യാലുംകാലം ഫലിച്ചാലും ഇല്ലെങ്കിലും മനോരാജ്യം വിചാരിക്കു
ന്നതിനു വിരോധമില്ലല്ലോ. സന്ദേശം ഏതുവിധത്തിൽവേണം
ചെയ്യാൻ എന്ന് ആലോചിക്കുന്നതിനു വേണ്ടിയാണ് ‘ചിന്താ
മഗ്നനായി ചിരമവിടെത്തന്നെ നിന്നതു്’ ‘അത്യാന്തം പരവശത
യാ’ലാണു തിര്യക്കായ മയിലിനോടു സംസാരിക്കാൻ പുറപ്പെട്ട
തു്. ഇങ്ങിനെയും വന്നുപോകുന്നല്ലോ എന്നു ആശ്ചര്യം ‘ഹന്ത’
ശബ്ദത്താൽ വെളിച്ചപ്പെടുന്നു. സ്തുനന്ദാഹനമായ മയൂരത്തിനു ദേവ
സംബോധന ഐശ്വര്യമുള്ളതുകൊണ്ടു് അതിനു മനസ്സിൽ ചെ
യ്യുന്ന പ്രാർത്ഥനയേയും അറിവാൻ കഴിയുന്നതിനാലും തിര്യഗാമ
ന്ത്രണം കണ്ടു തടസ്ഥനാക്കു തന്റെ ചാപല്യത്തെ പരിഹസി
പ്പാൻ ഇടകൊടുക്കരുതു് എന്നുള്ള കരുതലിനാലും ആണ് മനസ്സു
കൊണ്ടുചൊന്നതു്.

പൂർവ്വഭാഗം

ധന്യാത്മാവേ! ഖഗവര! ജയിച്ചാലുമുള്ളംകനിഞ്ഞി-
ട്ടന്ത്രായത്താലഴലിലുഴലുനെനെ നീതാൻതുണയ്ക്ക
വന്ത്യാവാസേവിഹഗനിചരേബാഹുലേയൻഗ്രഹിച്ചാ-
നന്ത്യാസാധാരണഗുണഗണംകാഞ്ചയാൽതന്നെനിന്നെ 6

‘ഏവം ചൊന്നാൻ’ എന്നതിനെത്തന്നെ എങ്ങിനെ എന്നു ഗ്രന്ഥശേഷംകൊണ്ടു വിവരിയ്ക്കുന്നു. മഹാജനാമാരും പ്രമാണി ചും ഈശ്വരവാഹനമെന്ന ഭക്തിയാലും ആശിസ്സുചെയ്യുന്നു. ‘ധന്യാത്മാവേ ഖഗവര ജയിച്ചാലുമെന്നു. അഴൽ=കത്തിക്കാളുന്ന പോലെയുള്ള താപം. ഈ വിധം തായിയ്ക്കുന്നവനിൽ ധന്ത്യാനായ നിനക്കു കനിവു തോന്നാതിരിയ്ക്കയില്ലല്ലോ. ഭഗവാൻ നിന്നെ വാഹനമായിട്ടു തിരഞ്ഞെടുക്കയാൽ നീ അന്ത്യാദേശഗുണവിശിഷ്ടനാണെന്നു എനിക്കു ബോധപ്പെടുകകൊണ്ടാണു ‘നീ താൻ തുണയ്ക്കണം’ എന്നു ഞാൻ നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നത്. വന്ത്യാവാസം=വനി അല്ലെങ്കിൽ വന്ത്യാ (വനസമൂഹം) ആകുന്ന ആവാസത്തോടുകൂടിയ ഉദ്-വിഹഗനിവഹം=പക്ഷിള്ളട്ടം. സപ്തമിയ്ക്കു അതിൽ വെച്ചു എന്നർത്ഥം.

പാരിൽപാർത്താലിഹ ഫണിക്കലന്തനിൽനിന്നോടുതുല്യം
വൈരിതപംപൂണ്ടൊരു പതഗമാംപത്രമേരിച്ചരിക്കും
ശൌരിയ്ക്കുംതപംപ്രതി മമതയാൽതന്നെനിൻപുഷ്പലഗം
ഭൂരിശ്രീചേന്നാരു തനുരഹംമൂല്നിമുടുന്നുദേവൻ. 7

മയൂരത്തിന്റെ വിശിഷ്ടതത്തെ തന്നെ പിന്നെയും പ്രതിപാദിയ്ക്കുന്നു. ഫണിക്കലം=സപ്പവാംശം. പത്രം=വാഹനം, ഗതധൻ. നിൻപുഷ്പലഗം ഭൂരിശ്രീചേന്നാരു തനുരഹം=നിന്റെ പുഷ്പത്തിൽചേർന്ന പ്രകാശമാനമായ ഒരു തൂവൽ, പീലി. പുഷ്പരോമത്തെ മൂലാവിൽ മുടുന്നു എന്നു പറഞ്ഞതിനാലും, നിന്നോ

മധുരസന്ദേശം

ഒരു ഉല്പാദനം ഫണികലത്തിൽ വൈരിതപം പൂണ്ട പക്ഷി, എന്നു പ
യ്യായോക്തരീതിയിൽ ഗരുഡനെ വണ്ണിച്ചതിനാലും വിഷ്ണു നി
ന്ന ലഭിക്കാത്തതിനാലാണ് ഗരുഡനെ സ്വീകരിച്ചതെന്നും ഇ
പ്പോഴും അദ്ദേഹം നിന്നെക്കുറിച്ചു ബഹുമാനത്തിനു കുറവിലെ
ന്നും ധ്വനിയുണ്ടു.

ആകാശത്തിൽ സുഷമയിൽ പോലേതു പക്ഷിയ്ക്കുപാരിൽ
കേകാരാവശ്രൂപണസുഖദം കേടുകിളോരുപിയാകാ
ലോകാനന്ദപ്രദമസദൃശം നൃത്തവും തേശകന്തേ!
ശോകാനാം മേ ശുഭഗുണ! ഭവാനീശനാംനാശനായ. 8

അനന്തരം “യത്രാകൃതിസ്തു ഗുണാവസന്തി” എന്നു സാമു
ദ്രികാലക്ഷണപ്രകാരവും മയിൽ ഗുണവാണെന്നു സാധിയ്ക്കുന്നു. ആ
കൃതിസൗന്ദര്യം ഒരു പക്ഷിയ്ക്കും നിന്നെപ്പോലെയില്ല; മധുരമായ
നിന്റെ ശബ്ദം (കേകാരം) കേട്ടാലോ പിന്നെ ഒരിക്കലും മതി
യാവുകയില്ല. ഹേ ശകന്തേ! അല്ലയോ പക്ഷി! തേ ലോകാന
ന്ദപ്രദമസദൃശം നൃത്തവും=നിസ്തുലമായ നിന്റെ ആട്ടവും ലോക
ത്തിനു ആനന്ദം കൊടുക്കുന്നതാകുന്നു. (അതിനാൽ) ഇച്ചെന്ന ലക്ഷ
ണങ്ങളാൽ ശുഭഗുണനായുള്ളോവേ! ഭവൻ മേ. ശോകാനാംനാശ
നായ=എന്റെ ദുഃഖനിവൃത്തിയ്ക്കു. ഈശനാം=സമർത്ഥനാകും.
മഹാത്മാക്കൾക്കു എല്ലാം ശക്യമാണല്ലോ.

ദൂരദൂരസ്ഥിതദയിതനായേതുമാശ്വാസമില്ലാ-
തേനംഗീനം ജനമനുരൂപിണൈതാനു ചൈശ്വര്യമിച്ഛേദം
സ്യാനന്ദം പുരവരമതിൽചെന്നു മൽപ്രാണനാഥ-
സ്ത്വാനന്ദംനീയരുജ്ജക പറഞ്ഞെന്റെസന്ദേശവാക്യം. 9

ശോകനാശത്തിനുള്ള ഉപായം പറയുന്നു. ദൂരസ്ഥിതദയിത
നായി (ബഹുവ്രീഹി) ദയിത ദൂരത്തിരിയ്ക്കയാൽ ‘ഏതുമാശ്വാസ

പൂവ്വഭാഗം

മില്ലാ'തെ. ദൂതനായ്=ദൂഃഖിതനായ്, ദീനനായിരിയ്ക്കുന്ന. എന്നും ജനം=ഈ ആളെ തന്നെ. അനു=കുറിച്ചു. കനിഞ്ഞു്=ഇപ്പോൾ ഒന്നു, ഈ ഒരു കാര്യം ചെയ്യാലും. എന്തെന്നു ഉത്തരാർത്തിൽ പറയുന്നു. സ്യാനന്ദുരം=തിരുവനന്തപുരം. അരുളുക=കൊടുക്കുക.

പക്ഷിശ്രേഷ്ഠ! സ്വയമവിടെ നീപോകിലെൻപ്രാണനാഥാം ലക്ഷിച്ചു ന്യാദൃശസുഷമകൊണ്ടാശ്രു ഭൂലാകലക്ഷ്മീം അക്ഷിപന്ദപാതവസഫലമാം കിഞ്ചതൽപ്രാണനെസ്സം-രക്ഷിച്ചുണ്ടാമൊരു ഗുരുതരം പുണ്യവുംഗണ്യമല്ലൊ. 10

കാൽത്തിന്റെ സ്വഭാവം നോക്കിയാൽ ഇതു ചെയ്യുന്നതിനു നിനക്കു മടി തോന്നാനും പാടില്ലെന്നു പറയുന്നു. അവിടെപ്പോയാൽ നിനക്കും കാൽസാധ്യങ്ങളാവും. എങ്ങനെ? പ്രധാനമായിട്ടു മഹാലക്ഷ്മിയുടെ അവതാരംപോലെ മഹാത്മാവായ ആരാജ്ഞിയെ കണ്ടിട്ടുള്ള നയനസാഫല്യം; അതോടുകൂടി അങ്ങിനെയുള്ള ആളിന്റെ ജീവരക്ഷയെന്ന മഹാസുകൃതം; തഥാച സ്വാത്മം മാത്രം നോക്കുന്ന പക്ഷുവും ഇക്കാര്യം ചെയ്യേണ്ടതുതന്നെ എന്നു താല്പര്യം.

കല്യാവേശാൽ കല്യാണമതിയാമെന്റെ ചാപല്യമൂലം കല്യാണാംഗിയ്ക്കു തികിറനമാമല്ലലേവം പിണഞ്ഞു കല്യാദൈവാൽ കഥമപി സമന്തുലിതസ്വാന്തശല്യാ-കല്യാ നിന്നാൽ പരമിഹ മമ ക്ഷേമവാർത്താനിവേദ്യ. 11

ഇതു മഹാഭാഗ്യയായ രാജ്ഞിയ്ക്കു എന്നാലീവിധം ആപത്ത് എങ്ങനെ നേരിടും എന്നു മയിലിനു തോന്നാവുന്ന ചോദ്യത്തിന് അതിനും നിമിത്തം ഞാനാണ്; അതിനാൽതന്നെ ആണ് എനിയ്ക്കു് ഇത്ര നിർബ്ബന്ധവും എന്ന അഭിപ്രായത്തിൽ ഉത്തരം പറയുന്നു. കല്യാവേശം=കലിയുടെ ആവേശം, എനിയ്ക്കും എന്തൊ തൽക്കാലമുണ്ടായ കലിബാധയാൽ അങ്ങിനെ ഒരു ചാപല്യത്തിനു

മയൂരസന്ദേശം

(അറിവേകത്തിനു) ഇടയായി എഴുന്ന ഉള്ള എന്നു ഭാവം. ദൈവാൽകല്യാ=ഈശ്വരാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു കുശലിനിയായിരിയ്ക്കുന്ന അവൾ. ഇഹമമക്ഷേമവാർത്താനിവേദ്യ=ഇവിടെ എനിയ്ക്കു ക്ഷേമമെന്ന വാർത്താനം അറിയിച്ചിട്ടു. നിന്നാൽപരം=നിന്നാൽതന്നെ. കഥമചിസമുന്മുഖിത സ്വന്തശല്യാകല്യാ=ഏതു വിധേനയെങ്കിലും മനശ്ശല്യാമില്ലാത്തവളാക്കിചെയ്യപ്പെടേണ്ടവളാകുന്നു. എന്തു ലമാണാപത്തെങ്കിലും എന്റെ ക്ഷേമവാർത്ത അറിഞ്ഞെ മഹാരാജ്ഞിയ്ക്കു മനശ്ശല്യാത്തിനു കുറവുവരൂ എന്നു നിദ്ദേശിയ്ക്കുവാൻ നായികയുടെ അനുരാഗാതിശയവും ക്ഷമയും ഗാഢീയുവും മററും ധ്വനിയിടുന്നു.

തത്താദൃകാം നരപതിഭയംകൊണ്ടു മററാരുമിപ്പോ-
ഉത്താനംതൽപുരമതിൽ മഹാരാജ്ഞിയെക്കാണുവാനും
വൃത്താനം മേ പാവതിനമാളല്ല നീതന്നെവേണം
മിത്താശ്വാസം രചിരമിഹരക്കേകവാൻ കേകിവയ്തു! 12

‘നിന്നാൽപരംകല്യാ’ എന്നു പരിച്ഛേദിച്ചുപറഞ്ഞതിനെ സമർത്ഥിക്കുന്നു. രാജ്യഭയത്താൽ സാധാരണന്മാർ ഈ അവസരത്തിൽ ഇക്കാര്യം സാധ്യമല്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ ഒന്നാമത് അവിടെ ചെല്ലുക ഭൂഗൃഹം, ചെന്നാൽ രാജ്ഞിയെക്കാണുക, കണ്ടാൽ എന്റെ ദൂതപരക; നിനക്കോ പിന്നെ പക്ഷിയും ഈശ്വരാംശവാചകയാൽ രാജഭയം വേണ്ടല്ലോ എന്നു ഹൃദയം. അതിനാൽ ആ സുന്ദരിയ്ക്കു നീതന്നെ ആശ്വാസമേകണം. കേകിവയ്തു= മയൂരശ്രേഷ്ഠ! എന്നു സംബോധനം.

കോടരോർകൊണ്ടിരുളിയലുമീയംബരം കാണുവേ മാൻ
പേടക്കണ്ണാൾ വിരഹവിധുരീഭാവമാണെന്റെ നാഥാ
കൂടകൂടക്കരയുമതിനാലാശ്രു നീയന്തികേ ചെ-
ന്നാടൽക്കല്ലാമുതിയുളവാക്കേണമെൻക്ഷേമമോതി. 13

പുസ്തകം

ഈ വഷ്ഠനമ്പിന്റെ സ്ഥിതി നോക്കുമ്പോൾ ആ വിരഹിണിയ്ക്ക് ഇപ്പോൾ ഭൂഖം ഭൃസ്സഹമായിരിയ്ക്കുമെന്നു തോന്നുന്നു. അതിനാൽ ശീഘ്രംതന്നെ ആശ്വസിപ്പിയ്ക്കുക, ആവശ്യമെന്നപദേശിക്കുന്നു. 'കോട' എന്നാൽ പടിഞ്ഞാറൻ കാവു. അതിനാൽ കോടക്കാർ=കാലവഷ്ഠിയിലെ മഴക്കാർ. വിരഹവിധൂരീഭാവം=വിരഹംകൊണ്ടുള്ള ഉഴൽച്ച. നാഥം=പ്രാണാർഥം. അന്തികേ=സമീപത്തിൽ. ആടൽ=ഉൽകണ്ഠ.

ഇക്കാലത്തെൻകുശലമ:തിനായുടക്കുരുനിൽ കുമാരൻ -
തുക്കാലത്തൊന്നൊരു ശരണമായോർത്തു നിത്യം ജന്തി
മുക്കാലുന്നാഥ പ്രതവുമൊരുതികുടക്കു കയ്യാണ്ടിരിക്കു-
ന്നക്കാർവേണിയ്ക്കുകതളിർ തണുപ്പിക്ക ചിടിക്കുന്നു
(ചെന്നു. 14

കുമാരൻതുക്കാൽ=കുമാരസ്വാമിയുടെ തൃപ്പാദമെന്നു ഷഷ്ഠീ തൽപുരുഷൻ. മുക്കാലുംനാഥ പ്രതവുമൊരുതികുടക്കുകയ്യാണ്ടുമാസത്തിൽ പാതിയിലധികവും ദിവസം പ്രതാനുഷ്ഠാനങ്ങളോടുകൂടി അകതളിർ തണുപ്പിയ്ക്കു=മനസ്സിന് ആശ്വാസംകൊടുക്കുക. ഈ മഴക്കാലത്തെ ശൈത്യംകൊണ്ടാണെന്നും ആ വിരഹിണിയുടെ മനം കുളർന്നിട്ടില്ലെന്നു ധ്വനിയ്ക്കുന്നു. ചിടിക്കുന്നു=ഉടൻതന്നെ. ഗുഹവാഹനമായ നിനക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭക്തയായ ഹാജനിയെ ആശ്വസിപ്പിയ്ക്കുന്നതിൽ ബാധ്യതയുണ്ടെന്നുകൂടി സ്മരിക്കുന്നു.

പ്രേയാനാമെൻചിരവിരഹമാംപ്രസംഗബാധപത്താ-
ലായാസപ്പെട്ടതിവിവശയായ് പിച്ഛിപോൽ വാടിവാഴും
ജായായാ മേ പ്രിയസഖ! ഭവാനെന്റെ സന്ദേശമാകും
തോയാസാരാൽ തപരിതമരുളീടേണമുത്താപശാന്തി. 15

മയൂരസന്ദേശം

പ്രേയാൻ=ഏററവും പ്രിയൻ. പ്രൌഢചണ്ഡയാതപം=കഠിനമായ വെയിൽ. വാഴം, 'ജായായാഃ എന്ന ഷഷ്ട്യന്തത്തിന്റെ വിശേഷണം. തോയാസാരം=മഴ. ഉത്താപം=ദാരുണമായ ദുഃഖം, ചൂടെന്നും. വെയിൽകൊണ്ടു വാടിയ പിച്ഛിക്കൊടിക്കു മഴവെള്ളം വീണു വേണമല്ലോ കുളിർമ ഉണ്ടാകുവാൻ. പിച്ഛി പൂക്കുന്നതു വഷ്കാലത്താകുന്നു. രൂപകസങ്കീർണ്ണമായ ഉപമാലങ്കാരം. 'പ്രേയാനാമെൻ ചിരവിരഹമാം പ്രൌഢചണ്ഡയാതപത്താൽ' എന്നു ശിഥിലസമാസം രൂപകഗർഭമായ കർമ്മധാരയൻ. പരിചയംകൊണ്ടുണ്ടായ സൌഹാർദ്ദത്താലാണ് 'പ്രിയസഖ' എന്നു മയിലിനെ സംബോധനം ചെയ്യുന്നത്.

തന്ദേശം ചെന്നന്നവതിനു തേ ചൊല്ലുവേൻ മാർഗ്ഗമാദൃ
 സന്ദേശം ചെന്നന്നഥ സപദി ഞാൻ യാത്രയാക്കാംഭവാനേ
 .സന്ദേശം വേണ്ടു പരനുപകാരത്തിനാകാത്തതെങ്കിൽ
 കിന്ദേശം കൊണ്ടോരുംഫലമിഹ പ്രാണിനാംക്ഷോണി-
 (തന്നിൽ. 16

തന്ദേശമിത്യാദി പൂർ്വാലം. 'യാത്രയ്ക്കൊത്തൊരു താവളങ്ങളെയുരയ്ക്കുന്നേൻ നിനക്കാദ്യമായ' ഭൃതിൻവാചകമെങ്ങെത്തുപുർമേ ചൊല്ലിത്തരാംഭംഗിയായ" എന്ന മേഘസന്ദേശശ്ലോകാലത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തിൽ ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഉത്തരാലത്തിൽ 'പരോപകാരാത്ഥമിദംശരീരം' എന്ന പഴഞ്ചൊല്ലിന്റെ താല്പര്യംകൊണ്ടു മയൂരത്തെ പിന്നെയും സ്വകൃത്യസാധനത്തിനു പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നു. തന്ദേശം ചെന്നന്നവതിനു=ആ ദേശത്തുചെന്നു ചേരുന്നതിനു, യാത്രയാക്കുക=പറഞ്ഞയക്കുക എന്നു സമസ്തക്രിയ. കിന്ദേശംകൊണ്ടോരു ഫലം=ദേഹംകൊണ്ടെന്തൊരു ഫലം? ഒരു ഫലവും ഇല്ല.

പുസ്തകം

പ്രേമം നമ്മോടനുപധി കലന്നീടുമസ്തുൽപ്രിയായാ ?
ക്ഷേമം നന്നായ് വരുവതിനു നീ തെല്ലു കഷ്ടപ്പെടേണം
ആമന്ത്രിച്ചിത്രിദശപുതനായീശനാമീശസ്തനും
നീ മന്ദിക്കാതുടനടി പുറപ്പെട്ടുകൊണ്ടോലുമിപ്പോൾ. 17

പദപാപകാരശ്രദ്ധയാൽ വഴിയാത്രയിലുണ്ടാകാവുന്ന കഷ്ടപ്പാട് ഒന്നും കൂട്ടാക്കാതെ ഉടൻതന്നെ പുറപ്പെടാനുപദേശിക്കുന്നു. നമ്മോടും എന്നോടും സുഹൃത്തുക്കളുമായുള്ള സങ്കമകളിൽ ഉത്തമ സമ്പന്നമാത്തിനു ഏകതപത്തിലും ബഹുവചനം വരാം. അനുപരി= നിർവ്യാജമായ. പ്രേമം കലന്നീടുന്ന അസ്തുൽപ്രിയക്കു നന്നായ് ക്ഷേമം വരുവതിനു (വേണ്ടി) നീ സ്വല്പം ശ്രമപ്പെടണം. അറിടെ ചോദ്യരണം, ആമന്ത്രിച്ചിത്രിദശപുതനായീശനാമീശസ്തനും=ദേവസേനാനായകനായ സുബ്രഹ്മണ്യനോടു യാത്ര ചോദിച്ചുകൊണ്ടു നീ. മന്ദിക്കാതെ=അമാന്തിക്കാതെ. ഉടനടി=ഇപ്പോൾതന്നെ പുറപ്പെട്ടുകൊണ്ടോലും. മയിലിനു യാത്രക്കു ഒരുങ്ങാനൊന്നുമില്ലല്ലോ. “ശ്രദ്ധസ്തീജം” എന്നല്ലെ പ്രമാണവും. സ്വാമിയെ വന്ദിച്ചുകൊണ്ടുപോയാൽ കാര്യസിദ്ധിയും നിശ്ചയംതന്നെ.

നാട്ടിൽക്കൂടിക്കൂടതി വഴിപോകേണമല്ലെങ്കിലാക്കും
കൂട്ടിൽകൊള്ളിപ്പതിനുകൊതിയാം കോമളാകാര! നിന്നേ
കാട്ടിൽപ്പോകുന്നതു ധവളാപാംഗിമാർ കണ്ടുകൂടി-
പ്പാട്ടിൽ പാപ്പിച്ചിടുവരിതവക്കാകിലുത്സാഹകാലം. 18

ഇനി സമഷ്ടിയായ് യാത്രക്കുള്ള മാർഗ്ഗമുപദേശിക്കുന്നു. ‘കോമളാകാര!’ എന്ന സംബോധനംകൊണ്ടു മയിലിനെ കൂട്ടിൽ പിടിച്ചു ഇടുന്നതിന് ആളുകൾക്കു കൊതി തോന്നാനുള്ള കാരണം കാണിക്കുന്നു. ധവളാപാംഗിമാർ=പെൺമയിലുകൾ. മയിലിന്റെ

മയൂരസന്ദേശം

കണ്ണിന്റെ അറം വെളുത്തിരിക്കും, അതിനാൽ ഇപ്പേർ സിദ്ധിച്ചു. പാട്ടിൽ പാപ്പിക്കുക=സ്വാധീനപ്പെടുത്തുക. ഇത്=ഈ വഷത്തു. അവർ=മയൂരികൾക്കു; ഉത്സാഹകാലവുമാണല്ലോ.

ഏടാകൂടം വളരെയിടനാടാടെ പോകുന്നതാകിൽ കൂടാകൂടപ്രകൃതികൾ കടിക്കാരിടയ്ക്കേറെയില്ല വാടാവല്യാം വിടപികളിലും പാത്തു പാരാതെ പോകാം വാടാവള്ളിക്കുടിലുകളിലും വിശ്രമിച്ചശ്രമംതാൻ. 19

നാട്ടിലും കാട്ടിലും കൂടിപ്പോകാൻ പാടില്ലെങ്കിൽ പിന്നെ എന്തു വഴിയാണ് പോകേണ്ടതെന്നു പറയുന്നു. കേവലം നാടും കേവലം കാടും അല്ലാത്ത പ്രദേശം 'എടനാടു' അവിടെക്കൂടി പോകുന്നപക്ഷം വളരെ ഏടാകൂടം=ദുർഘടം. കൂടം=സംഭവിയ്ക്കയില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, കൂടപ്രകൃതികൾ=കപടശീലന്മാരായ കടിക്കാർ ഇടക്കേറെ ഇല്ലാ. അതുതന്നെയുമല്ല, വേറെ സൗകര്യങ്ങളുമുണ്ടെന്നു ഉത്തരാംകൊണ്ടു കാണിക്കുന്നു. വാടാവല്യാം=വാടങ്ങളുടെ, ഉദ്യാനങ്ങളുടെ; ആവലി=നിര; അതിലും 'വിടപികളിലും=വൃക്ഷങ്ങളിലും പാരാതെ, സൈപരം; പാത്തു=താമസിച്ചു; പോകാം=വഴിയാത്രചെയ്യാം. അതിൻവണ്ണം തന്നെ വാടാവള്ളിക്കുടിലുകളിലും=അല്ലാനങ്ങളായ ലതാഗൃഹങ്ങളിലും. വിശ്രമിച്ച ശ്രമംതാൻ=ആയാസം കൂടാതെ തന്നെ പോകാം. 'വാടാവള്ളി' എന്നിടത്തു 'വാടാ' എന്ന പേരേച്ചും നിഷേധത്തിലാകയാൽ ലുപ്തം 'വാടാ വിളക്കു' ഇത്യാദിനോക്കുക.

സൈപരംപോലെ സുരസരണിയിൽകൂടി നേരേ പറന്നു-
ഭൂരം പോകുന്നതിനു പണിയുണ്ടാക്കുവാനാകിലും തേ

പൂർവ്വഭാഗം

പാരംപിന്നിൽ ഘനമിയലുമിപ്പിഞ്ചരികാസഞ്ചയത്തിൽ -
ഭാരം പാക്കിൽ പരമുപകരിക്കാതിരിക്കാ ചിലപ്പോൾ. 20

തേ പാരം പിന്നിൽ ഘനമിയലുമിപ്പിഞ്ചരികാസഞ്ചയം
ത്തിൽഭാരം=പിൻഭാരമേറുന്ന നിന്റെ പീലിക്കെട്ടു. സൈപരം
പോലെ സുരസരണിയിൽകൂടി നേരെ പറന്നു ള്ളരംപോകുന്നതി
നു പണിയുണ്ടാക്കുവെന്നാകിലും=സപ്തമനുമായിട്ടു ആകാശത്തി
ലൂടെ ഒന്നിച്ച് അത്രയുംദൂരം പറക്കുന്നതിനു പ്രയാസമുണ്ടാക്കുന്ന
ഒരു വസ്തുവാണെങ്കിലും ചിലപ്പോൾ ഏറ്റവുമുപകരിക്കാതിരിയ്ക്കു
യില്ലാ. ഉണ്ടാക്കുവാനും=ഉണ്ടാക്കുന്നതും; അനുസപാരത്തിനു
വാദേശവും ഒകാരത്തിനു ദീർഘവും വിശേഷപ്രകൃതിയ.

കൂടിച്ചേർന്നിട്ടൊരു വക കളിക്കൂട്ടർ നിന്നെപ്പിടിക്കാ -
നോടിച്ചെങ്കിൽപടുതയൊടു നീപിന്തിരിഞ്ഞന്തികത്തിൽ
ചാടിച്ചെന്നിപ്പതുരതയെഴും പീലിയഞ്ചാലകന്മാർ
പേടിച്ചോടുംപടിശ്ശിടിയൊന്നുമില്ലാപ്പിച്ചിടേണം. 21

'ചിലപ്പോൾ ഉപകരിക്കാതിരിയ്ക്കാ, എന്നു പറഞ്ഞതിനു
തന്നെ ഒരു ഉച്ചാത്തം കാണിയ്ക്കുന്നു. കളിക്കൂട്ടർ=കളിച്ചുനടക്കുന്ന
പിള്ളർ ഉച്ചലിപ്പിള്ളുക=ഉയർത്തിവിടുക. കൂട്ടികളെ പേടിപ്പി
യ്ക്കാൻ ഇത്രയും മനിയോക്തമല്ലോ. കൺകെട്ടുവെച്ചാൽ തങ്ങളുടെ
കയ്യിലിരിക്കുന്ന പീലി ഇളക്കുന്നതുകൊണ്ടു വിശേഷവസ്തുക്കളെ
ശ്ശിടതി നിർമ്മിച്ച കാണികൾക്കു ഭയവിസ്മയങ്ങളെ ഉളവാക്കുന്ന
തുപോലെ എന്നുകൂടി ശബ്ദസപാരസ്യത്താൽ സ്മരിക്കുന്നു.

നിഷ്ഠാസിച്ഛാലകളെയൊഴിയാതെഗ്രനാഗങ്ങളേയും
മുഷ്ടാലൈത്തിക്കുടിയിടകളിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതാകിൽ

മയൂരസന്ദേശം

നിഷ്കാന്തം വഴിയീലവയെ നിഗ്രഹിച്ചുണ്ടുസാ നീ
ദൃഷ്ടാലത്തെക്കളക സുമതേ! തത്ര വാഴും ജനാനാം. 22

ചേതമില്ലാത്ത ഉപകാരം എപ്പോഴും ചെയ്യേണ്ടതാണെന്നു ഉപദേശിക്കുന്നു. നിഷ്കാസിക്ക=തള്ളിപ്പറത്തുകളക; നിഷ്കാന്തം=നിർദ്ദയം. ദൃഷ്ടാവിഗ്രഹത്തിൽ ദയവിചാരിച്ചുകൂടല്ലോ. വഴിയീൽ=നീ പോകുന്ന വഴിയ്ക്കു്. അതിനുവേണ്ടി ഇടയിൽ താമസം ആവശ്യമില്ലാ. അഞ്ചുസാ=ഉടൻ; സുമതേ!= ബുദ്ധിശാലിൻ; എന്നു സംബോധനം. ഈ വക എണ്ണങ്ങളിൽ സ്വയംതന്നെ ഉച്ഛിതം നോക്കി നീ പ്രവർത്തിച്ചുകൊള്ളും എന്നു കാണിക്കുന്നു.

രണ്ടും മൂന്നും തവണ കൃഷിയോടുന്ന കണ്ടങ്ങളേയും
വണ്ടും തെണ്ടും വടിവൊടു കളിക്കുന്ന കച്ഛങ്ങളേയും
തണ്ടും കെട്ടിത്തരമൊടു ചരിക്കുന്ന വള്ളങ്ങളേയും
കണ്ടുംകൊണ്ടൊച്ചുപുഴകൾതൻതീർമാറ്റേണ പോക. 23

രണ്ടും മൂന്നും തവണ, അരിപ്പാട്ടുനിന്നു തെക്കുള്ള കണ്ടങ്ങൾ വിരിപ്പു നിലങ്ങളാകുന്നു. കച്ഛങ്ങൾ=വെള്ളം കെട്ടിനില്ക്കുന്ന താഴ്ന്ന പ്രദേശങ്ങൾ. പ്രായേണ ഈ മാതിരി ഇടങ്ങളിൽ ആമ്പൽ മുതലായ പുഷ്പങ്ങൾകാണും, അതിനാലാണ് വണ്ടിനു് ഇവിടെ പ്രസക്തി. ചൊവ്വപ്പുഴകൾ=ഇടത്തോടുകൾ; ഇവയിലൂടെ പ്രഭുക്കന്മാർ സാധാരണയായ് തണ്ടുവെച്ചു് കാടിവള്ളങ്ങളിൽ സഞ്ചരിയ്ക്കാറുണ്ടു്. ഈ വണ്ണനുകൊണ്ടു മയിൽ കായംകുളത്തു കായൽ വഴി പോകാതെ സ്വല്പം കിഴക്കോട്ടു വന്നു പത്തിയൂർ മുതലായ ദിക്കിലൂടെ പോകണമെന്നാണ് കവിക്കദ്ദേശമെന്നു തോന്നുന്നു.

വഞ്ചിക്കോണിക്കൊരു തിലകമ്മാമപ്പരത്തെയ്തുപോകും
വഞ്ചിക്കൂട്ടം വരമളവിലത്തോട്ടുവാറത്തൊതുങ്ങി

വഞ്ചിയേണം വളർ മരനീരുള്ളിലുണ്ടാകമൂലം
വഞ്ചിത്തഭ്രാന്തെഴുമരയരാം നാവികക്കയ്യരേ നീ. 24

വഞ്ചിക്കോണിയൊരു തിലകമാമുപ്പരത്തേക്കു=തിരുവനന്തപുരത്തേക്കു; തോട്ടാരം=തോട്ടിൻകര; മരനപീർ=മദ്യം; ഇതു നീ ചന്ദ്രന്റെ ഭാഷയെ അനുസരിച്ചു പറഞ്ഞതാണ്. വഞ്ചിത്തഭ്രാന്ത്=വലുതായ മദ്യം, അവർ മടിച്ചിരിയ്ക്കയാൽ നീ വള്ളത്തിൽ കയറുന്നത് അവർ അറിയില്ലെന്നു താല്പര്യം. കുടിയന്മാരെ വഞ്ചിക്കുന്നതിൽ ദോഷമില്ലെന്നും അഭിപ്രായം. നാവികക്കയ്യർ=ദൃഷ്ടരായ വള്ളക്കാർ.

നീലതപംചേന്നെഴുമിലകളാൽ നിന്റെ കണ്ണാഭയോലും
സാലത്തിന്മേൽ പരിചൊടു പറഞ്ഞതിയക്കല്യതന്റെ
കൂലത്തേ വിട്ടൊരു തരണിതൻപാമരത്തിൽ കരേറി-
ക്കോലത്തേതൽപ്പട്ടുതയിലുറപ്പിച്ചു നീ വാണുകൊടുക. 25

വഞ്ചിയ്ക്കാനുള്ള വിധം പറയുന്നു. വള്ളങ്ങൾ കടന്നുപോകുമ്പോൾ നീ തോട്ടുവയ്ക്കിൽ ഒരു പച്ചമരത്തിൽ പതുങ്ങിയിരുന്നാൽ അതിന്റെ ഇലയും നിന്റെ സാധാരണ തൂവലുകളും ഒരേ നിറമാകയാൽ അവർ നിന്നെ കാണുകയില്ല. തരംനോക്കി നിനക്കു വള്ളത്തിന്റെ പാമരത്തിൽ പറന്നിറിയ്ക്കുകമാവാം.

കണ്ടാലാക്കും കൃതകപതഗംതന്നെയാണെന്നതല്ലാ-
തുണ്ടാകൊല്ലാ മനമതിൽ മറിച്ചെണ്ണമച്ചണ്ണമായി
മിണ്ടാതേകണ്ടതിനു മുകളിൽ ചേന്ന് ചേണാൻ നിന്നെ-
ക്കൊണ്ടാടും കണ്ടിരുക്കരയിലും നോക്കിനില്ക്കുന്നല്ലോകം. 26

കൃതകപതഗം=കൃത്രിമപക്ഷി, അലങ്കാരത്തിനായി ഉണ്ടാക്കി

മയൂരന്തന്ദേശം

വെച്ച പക്ഷിപ്രതിമ. എണ്ണ=വിചാരം; വിശ്വാസം, ഈ അർത്ഥത്തിനു തമിഴിലാണ് അധികം പ്രസിദ്ധി. കൊണ്ടാടുംകണ്ടിരുക്കരയിലും നോക്കിനില്ക്കുന്ന ലോകം=നിന്റെ സാമന്ത്രിയും വെളിവില്ലാത്ത അരയരുടെ മൂഢതയും കാത്ത് വാസ്തവിയ്ക്കയും നിന്റെ രൂപസൗന്ദര്യത്തെ കണ്ട് അഭിനന്ദിയ്ക്കുകയും ചെയ്യും.

ദൂരം മാറ്റും ദൂരധിഗമമാമുള്ള തേവം കടക്കും-
 നേരം ജാതിപ്രകൃതിയെ നിയന്ത്രിച്ചിടാത്തതരാ നീ
 നീരസ്രാംഭോധരനിരയതിന്നാർപ്പകേട്ടാർട്ടിയ്ക്കാ-
 യാരംഭിച്ചാലതുടനശുഭോദക്മാം തഴ്കമില്ല. 27

വഞ്ചിയ്ക്കാൻ പുറപ്പെടുന്നവൻ സദാ സൂക്ഷിച്ചിരിയ്ക്കേണ്ടതാണെന്നു മയിലിനെ രണ്ടു ശ്ലോകംകൊണ്ട് കാർമ്മിപ്പിക്കുന്നു. ദൂരധിഗമം=കടക്കാൻ പ്രയാസമുള്ളതു്; ഇതുകൊണ്ടു കരുതിയിരിയ്ക്കാത്താൽ തെറ്റുണ്ടെന്നു കാണിക്കുന്നു. ജാതിപ്രകൃതി=ജാതിസ്വഭാവം; മയിൽ 'മേഘനാദാനലാസി'യാണല്ലോ. നിയന്ത്രിയ്ക്കും=അടക്കുക, അന്തരം=മദ്ധ്യേ; നീരസ്രാംഭോധരനിരയതിന്നാർപ്പം=ഇടിമുഴക്കം; ആർഭടീ=നൃത്തം, അശുഭോദക്മാം=അമംഗളഫലം, നിന്നെ അവർ പിടികൂടിയേക്കും; കായലിന്റെ നടുവിൽ വച്ചാണെങ്കിൽ നിനക്കു പറന്നുപൊയ്ക്കുള്ളയുവാനും തരം കാണുകയില്ല.

കോപത്താൽ നീ കുതിച്ചുടരൊലാപന്നഗത്തെക്കുറിച്ചാ-
 ലാപത്തെക്കേട്ടതുമപകടം തന്നെയും പന്നഗാരേ!
 ആപല്ലാഭം ഫലമന്വി സഖേ! ഭോഗഭുക്താംവയസ്സിൻ-
 ചാപല്യത്തെസ്സുപദി നിയമിയ്ക്കായ്ക്കിലെന്നാപ്തവാക്യം. 28

ഇതിലും അധികം സംഭാവ്യമായ മറ്റൊരു അപകടത്തെ കരുതാൻ പറയുന്നു. പന്നഗത്തെക്കുറിച്ചാലാപത്തെക്കേട്ടു്=പന്ന

പുറുപാഗം

ഗം എന്നാൽ കാല, പനമ്പു മുതലായതുകൊണ്ടു ഉണ്ടാകുന്ന വള്ളത്തിന്റെ മൂടി; ശ്ലേഷംകൊണ്ടു സപ്പമെന്നുമർത്ഥം. 'പനഗം പൊക്കിയിടണം; താഴ്ന്നിയിടണം, ഇത്യാദി വള്ളക്കാരുടെ സംസാരം കേട്ടു പാമ്പിനെപ്പറ്റിയാണ് അവർ പറയുന്നത്, എന്നു ഭ്രമിച്ചു, സി കോപത്താൽ കുതിച്ചുടരൊലാപരിഭ്രമിക്കരുത്, (എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ) അതുപകടംതന്നെയും=അതും വിഷമമായിത്തീരും; പുറുശ്ലോകത്തിൽ ചൊന്നതിനെ സമുച്ചയിക്കാനായിട്ടു 'അതും' എന്നു പറഞ്ഞു. പനഗാരോ=സപ്പശത്ത്രോ! എന്നു സാഭിപ്രായ സംബോധനം. ആപ്തവാക്യപ്രമാണം കൊണ്ടു ഉത്തരാർത്തിൽ ഈ ഉപദേശത്തെ ബലപ്പെടുത്തുന്നു. അയിസവേ!=എടോ ചങ്ങാതി, ഭോഗഭുക്തം=സുഖങ്ങളെ അനുഭവിക്കുന്ന, വയസ്സിൻ=യൗവനത്തിന്റെ ചാപല്യത്തെ, സപദി=ഉടൻ; നിയമിക്കാത്തിൽ=തടുക്കാത്താൽ; (അതിന്റെ) ഫലം ആപല്ലാഭമാകുന്നു എന്നാണു ആപ്തവാക്യം. യൗവനത്തിലെ ചോരത്തിളപ്പുകൊണ്ടു തോന്നതൊക്കെയും പ്രവർത്തിച്ചാൽ മേലിൽ അതിൽനിന്നു വളരെ ആപത്തുകൾക്ക് ഇടവരുമെന്നാണു ഹിതോപദേശം എന്നു താല്പര്യം, അതിനാൽ നീ സാഹസമായിട്ടൊന്നും പ്രവർത്തിക്കരുതെന്നു ഭാവം. ഇതിനു പുറമെ ഭോഗശബ്ദത്തിനു സർപ്പശരീരമെന്നും, ഭുക്ത ശബ്ദത്തിനു ഭക്ഷിക്കുന്നവനെന്നും, വയസ്സെന്നതിനു പക്ഷി എന്നും കൂടി അർത്ഥം ഉള്ളതിനാൽ ശ്ലേഷമഹിമാവുകൊണ്ടു ഭോഗഭുക്തം വയസ്സിന്റെ=പാമ്പുതീനിപ്പക്ഷിയായ മയിലിന്റെ; ചാപല്യത്തെ, തടുക്കാത്താൽ ആപത്തിനു ഇടയാകുമെന്നുകൂടി ഒരർത്ഥാന്തരം സ്പഷ്ടമായിട്ടുളവാകുന്നു. എവഞ്ചമയൂരത്തെ ഒരു കായ്സിദ്ധിയായി പറഞ്ഞയയ്ക്കുന്നപക്ഷം അതിന്റെ സഹജചാപല്യത്തിനുകൂടി നിവൃത്തി ആലോചിക്കേണ്ടതാണെന്നാണ് ആപ്തവാക്യം പറയുന്നത്, അതിനാലാണു നിന്നോടു ഞാനിത്രയും നിബ്ബന്ധിയ്ക്കുന്നതു എന്നൊരർത്ഥാന്തരംകൂടി ഇവിടെ സ്മൃതമാകുന്നു. ഒരു

മയൂരസന്ദേശം

ഞെട്ടിൽതന്നെ ഇരട്ടയായിട്ടു രണ്ടു പഴം ഉണ്ടാകുന്നതുപോലെ ഒരേ ശബ്ദധാരയിൽ രണ്ടു അർത്ഥത്തിനു അനുഭവം വരുന്നതു ശ്ലേഷാലകാരമെന്നു ആലംബികാരികന്മാർ പറയു. ഇവിടെ രണ്ടു അർത്ഥവും പ്രകൃതമാകയാൽ ഇത് അതിൽതന്നെ പ്രകൃതിശ്ലേഷമെന്ന വകഭേദമാകുന്നു. വള്ളത്തിന്റെ മേൽപ്പുറ എന്നർത്ഥമായ പന്നകശബ്ദവും വസ്തുതഃ കകാരാന്തമാണെങ്കിലും സംസ്കൃതത്തിൽ 'ബവയോരഭേദഃ ലളയോരഭേദഃ' ഇത്യാദി വിനിമയങ്ങളുള്ളതുപോലെ ദ്രാവിഡവംശജാതയായ മലയാളഭാഷയിൽ വഗ്ഗങ്ങളിലെ പ്രഥമമൃതീയാക്ഷരങ്ങൾക്കു അഭേദം കല്പിക്കുന്നതിനു വിരോധമില്ലാത്തതിനാൽ പന്നഗമെന്നു ഗഗാരാന്തമായിട്ടുമുച്ചരിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ മറിച്ചു, സർപ്പാർത്ഥകമായ പന്നകശബ്ദത്തെക്കൂടി തങ്ങളുവപ്രകൃതിയാൽ കകാരാന്തമാക്കാം. ഏതുവിധമായാലും ശ്ലേഷം സാധ്യതന്നെ. സർപ്പവാചി പന്നകശബ്ദം തങ്ങളവമല്ലാ, തസമമേ ആവു എന്നു വിചാരിക്കുന്നപക്ഷവും മദ്യപാനികളായ അരയർ പന്നകം എന്നതിനുപകരം പന്നഗം എന്നു അക്ഷരവ്യക്തികൂടാതെ പുലമ്പുന്നു എന്നും സമാധാനപ്പെടാമല്ലോ.

തോട്ടിൽക്കൂടി തപരിതരമത്തോണി ചൊവ്വായൊഴുക്കിൻ പാട്ടിൽക്കൂടീട്ടഴകൊടൊഴുകിക്കായലിൽ ചെന്നുചേർന്നാൽ. ബോട്ടിൽക്കേറിഞ്ചുഹസരസമായ് പാട്ടുപാടിച്ചുപോകും നാട്ടിൽകേറപ്പുള്ളവർ ചിലർ നിനക്കുക്കിലക്ഷീഭവിയ്ക്കും

പാട്ടുപാടിച്ചു=ബോട്ടുകാർ പാടിക്കൊണ്ടാണല്ലോ തങ്ങളുപിടിക്കുന്നതു്. നാട്ടിൽ കേറപ്പുള്ളവർ=പ്രഭുക്കന്മാർ; കവിക്കു ഈ സംഗതി ബഹുശഃ പരിചിതമാകയാൽ അതിസുന്ദരമായ ബന്ധത്തിൽ അനുഭവരസം തുളുമ്പുന്നതുപോലെ തോന്നുന്നു. ഒരു ദൂതനെ അയക്കുന്നതിനു പകരം തനിക്കുതന്നെ ബോട്ടിൽ കേറി

പൂർവ്വഭാഗം

റഷ്ട്രീകണ മട്ടിൽ പ്രിയാ സവിധത്തിലേക്കു പോകുവാൻ എന്നു സാധിക്കും? എന്നുള്ള ഉൽക്കണ്ഠയും വ്യഞ്ജിക്കുന്നു. അക്ഷിലക്ഷീഭ വിഷൈകാണമാനാകുക.

വിണയ്ക്കാക്കും സ്വരമാടു വിനോദങ്ങളോരോന്നരയ്ക്കും പ്രാണപ്രേഷപ്രണയിനികളോടൊത്തുബോട്ടിന്റെതട്ടിൽ വാണക്കായൽക്കരകളിലെഴും കാഴ്ചകണ്ടല്ലസിയ്ക്കും ഹുണന്മാരേക്കുഖഗതിലക! തേ കണ്ടോരാനന്ദമുണ്ടാം. 30

പ്രാണപ്രേഷപ്രണയിനികൾ=അത്യന്തമിഷ്ടകളായ ഭായ്മമാർ. തട്ടിൽ=മേൽത്തട്ടിൽ; വാണ; അക്കായൽക്കരകളിൽ എന്നുപദമേര ഓ. ഹുണന്മാർ=ഡ്രമാർ; ഈ വിരഹിയായ എന്നെ കണ്ടിട്ടുണ്ടാ കുന്നവൈമനസ്സുംനിനക്കുപ്രകാരം സുഖിക്കുന്നആ കാമകന്മാരെ കാണുമ്പോൾ പോകുമെന്നു താല്പര്യം. ദാമ്പത്യസുഖംപോലും നാട്ടു കാക്കു യൂറോപ്യന്മാരെപ്പോലെ പാടില്ലാത്തതു ശോചനീയം തന്നെ.

മാനാതീതപ്രഥിമകലരും ബോട്ടുതണ്ടുംപിടിച്ചു- സ്തൂനാടോപത്തൊടു വിപുലമാംകായൽതാണ്ടുന്നകണ്ടാൽ മൈനാകം തൻചിറകുകൾവീശിച്ചുശ്രു വാരാശീമദ്ധ്യ- സ്ഥാനാടുവ്വീമണവതിനൊരുവെട്ടിടുന്നന്നുതോന്നും. 31

മാനാതീതപ്രഥിമ=അളവറ്റ വലിപ്പം; അസ്തൂനാടോപം= വലുതായ ആഡംബരം; താണ്ടുക=കടക്കുക; വാരാശീമദ്ധ്യസ്ഥ നാൽ=സമുദ്രത്തിൽനിന്നു; ഉവ്വീം=ഭൂമിയെ; പണ്ടു ഇന്ദ്രൻ പവ്വു തങ്ങളുടെ ചിറകുറത്ത കാലത്തു സമുദ്രരാജാവിന്റെ സഖ്യത്താൽ മൈനാകം മാത്രം ആഴിയിൽ മുങ്ങിക്കിടന്നു ആ ആപത്തിൽനിന്നും പിഴച്ചു എന്ന പുരാണം പ്രമാണിച്ചു വലിയ ബോട്ടു താളത്തിൽ

മയൂരസന്ദേശം

തണ്ടും പിടിച്ചു വേഗത്തിൽ പായുന്നതിനെ മൈനാകം ചിറകു വിരിച്ചുകൊണ്ടു സമുദ്രമദ്ധ്യത്തിൽനിന്നും കരകോനായി പറന്നു വരുന്നതിനോടുൽപ്രേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു.

പാനിൽക്കൂടിപ്പുരിചൊടണയുംമറുബോട്ടൊന്നുകണ്ടാൽ മുനിൽപോകുന്നതിനു മുറുകിത്തണ്ടു ചാണ്ടിത്തുടങ്ങും തെന്റിച്ചുംഭസ്സുതിലതിരയം ബോട്ടുപായിയ്ക്കുമുള്ളം- തന്നിൽതിങ്ങുന്നഹമഹമികയ്ക്കൊത്തു കൈവത്തരപ്പോൾ.

അനന്തരം രണ്ടു ശ്ലോകംകൊണ്ടു ബോട്ടുകാരുടെ സ്വഭാവം വർണ്ണിക്കുന്നു. അഹമഹമിക=‘ഞാൻ മുമ്പെ ഞാൻ മുമ്പെ’ എന്നുള്ള തിരക്കു്; എന്റെ ബോട്ടു മുവിൽ നില്ക്കണമെന്നുള്ള സ്പർശ കൈവത്തർ=അരയർ.

കള്ളംകൈവിട്ടരയരളുവാറുള്ള കൈയുക്കു കയ്ക്കൊ-ണ്ടുള്ളത്തന്നിൽ സൂയഭരിതരായ് മത്സരിയ്ക്കുംശോയാം വെള്ളംതള്ളിത്തകൃതിയിൽവരും ബോട്ടുതാൻകൂട്ടുമോളം വള്ളംമുക്കുന്നതിനു മതിയാമായതോത്തീടണം നീ. 33

സൂയഭരിതർ=ഗർവ്വീഷ്ടന്മാർ; തകൃതിയിൽ=തകർത്തുംകൊണ്ടു, ആഭാടത്തോടെ.

കാണിയ്ക്കേണം കിമപിസഹജംപാടവം നീ വസിയ്ക്കും- തോണിയ്ക്കേ തെങ്കിലുമപകടം നേരിടുന്നാകിലപ്പോൾ ത്രാണിയ്ക്കാകുംവിധമൊടു വിചിത്രം പതത്രംപരത്തി ക്ഷീണിയ്ക്കാതക്ഷണമണയണം കായലിന്നക്കരയ്ക്കു. 34

സഹജം പാടവം=പക്ഷിക്കു മനുഷ്യാപേക്ഷയാ ഉള്ള വിശേഷസാമർത്ഥ്യം; ആ സാമർത്ഥ്യത്തെ തന്നെ ഉത്തരാലംകൊണ്ടു വിവ

പുസ്തകം

രിക്കുന്നു. ത്രാണി=ശേഷി; പരതം=ചിറകു; 'സവ്യഃ സ്വാത്ഥം സമീ ഹതേ' എന്നു പ്രമാണമുണ്ടല്ലോ.

പൊങ്ങിപ്പോയിപ്പരിചെയ്ത പരന്നകരണനിലെത്തി-
ത്തിങ്ങിച്ചേർന്നു ചെല്ലാതെ തരകലേ തങ്ങിനീയങ്ങിരിയ്ക്കേ
മുങ്ങിപ്പാമസ്സിൽ വചനമത്തോണിതൻശായകാണാം
മങ്ങിട്ടുരത്തതിനു ഭവതാ ഭാവുകം പ്രാത്ഥനീയം. 35

പൊങ്ങിപ്പോയി=പക്ഷികൾക്കു ദൂരത്തേക്കു പറക്കണമെ
ങ്കിൽ ഇങ്ങിനെ ആയാലെ സൗകര്യമുള്ള. ശായം=വടിവു; അ
തിനു ഭവതാ ഭാവുകം പ്രാത്ഥനീയം=അത്തോണിയ്ക്കു നീ ശ്രേയസ്സി
നെ പ്രാർത്ഥിക്കണം. മുങ്ങിപ്പോയെങ്കിലും തനിയ്ക്കു ഉപകരിച്ച തോ
ണിയ്ക്കു ആളപായം മുതലായ ആപത്തു ഒന്നും വരരുതെന്നു പ്രാർ
ത്ഥിച്ചു തന്റെ കൃതജ്ഞതയെ പ്രകാശിപ്പിക്കണമെന്നു താല്പര്യം.

ചാരത്തോടിച്ചകിതശശപോതങ്ങൾ ചാടുന്നകായൽ-
ത്തീരത്തോടെ സമധരണിയിൽ സതപരംചെന്നിറങ്ങി
കേരത്തോട്ടും പനസവനവും പുക്കനാലഞ്ചുനലപം
ദൂരത്തോളം നടത്തുകിൽ ദൃശ്യമാം കൊല്ലമഗ്രേ. 36

ഇനി കുറഞ്ഞൊന്നു ദൂരം കരവഴിയെ പോകാൻ പറയുന്നു.
ചകിതശശപോതങ്ങൾ=ഭീരുക്കളായ മുയൽക്കുട്ടികൾ; കായൽക്കര
മലംപ്രദേശമാകുന്നു. കുന്നുകഴിഞ്ഞാൽ സമഭൂമിയിൽ തെങ്ങിൻ
തോട്ടവും പിലാവീൻകൂട്ടവും ധാരാളമുണ്ടു്. നാലഞ്ചുനലപം=ഉദ്ദേ
ശം രണ്ടു നാഴിക. ഒരു നലപം=നാനൂറു (400) മുഴമാകുന്നു. രണ്ടു
നാഴികയോളം ചെല്ലുമ്പോൾ കൊല്ലം കാണാമെന്നു പറഞ്ഞതി
നാൽ വള്ളം മുങ്ങുമെന്നു പറഞ്ഞതു അപ്പുമുടിക്കായലിൽ പൊഴി
ക്കടുത്തങ്ങാനുമായിരിക്കണം.

മയൂരസന്ദേശം

തത്രാനല്ലം മഹിമകലരം മന്ദിരേ ഹൃണവർച്ചൻ
സത്രാ മിത്രങ്ങളോടു സരസം വാണിടുന്നാകിലപ്പോൾ
ചിത്രാകാരം കൊടിമരമതിൽ കൂറോടകൂറ കാണാം
സുത്രാമാവിൻ സുഷമതമമാംവില്ലതൻതെല്ലുപോലെ. 37

ഇനി 17 ശ്ലോകംകൊണ്ടു കൊല്ലത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നു. തത്രാ
നല്ലം മഹിമകലരം മന്ദിരേ=റസിഡൻസിയിൽ ഹൃണവർച്ചൻ=ധര
മാരിൽ മുഖ്യൻ, റസിഡൻറ; സത്രാമിത്രങ്ങളോടു= ബന്ധുക്കളോ
രുമിച്ചു; അപ്പോൾ=ആ അവസരത്തിൽ, വാഴുന്നെങ്കിൽ. .സുത്രാ
മാവിൻസുഷമതമമാം വില്ലതൻ തെല്ലുപോലെ=ഏറ്റവും സുന്ദര
മായ; ഇന്ദ്രചാപവണ്ഡംപോലെ ചിത്രാകാരമായ; അകൂറ=പതാക
കൊടിമരത്തിൽ കൂറോടെ കാണാം. വഷ്ടചിഹ്നമായ ഇന്ദ്രധനുസു
മയിലിനു ഇഷ്ടമാണല്ലോ. റസിഡൻറ അവിടെ താമസിയ്ക്കു
മ്പോഴെ കൊടികൂറ ധ്വജത്തിൽ തൂക്കാറുള്ളു.

മദ്ധ്യപാസകതദ്രമരമുഖരാമമധ്യത്തിലുള്ളോ-
രദ്ധ്യപാവിൽ പുകനവഹിതനായങ്ങുമിങ്ങും നടന്നാൽ
വദ്ധ്യപാ ചേർന്നിട്ടതുവഴി വരും വല്യ സായിപ്പു നിന്നെ-
ബദ്ധ്യപാ പാർപ്പിച്ചിടുമദയമായങ്ങുസാ പഞ്ജരത്തിൽ. 38

റസിഡൻസി തോട്ടത്തിൽ സൂക്ഷിച്ചുവേണം നടക്കാൻ എന്നു
പറയുന്നു. മദ്ധ്യപാസകതദ്രമരമുഖരാമമധ്യത്തിലുള്ളോരധ്യാവിൽ=
തേൻ കുടിയ്ക്കുന്ന വണ്ടുകളാൽ ശബ്ദായമാനമായ തോട്ടത്തിന്റെ
നടുവിലുള്ള വഴിയിൽ; പുക=ചെന്നു; അനവഹിതനായ്=കരുതൽ
കൂടാതെ അങ്ങുമിങ്ങും നടന്നാൽ. വദ്ധ്യപാചേർന്നിട്ടതുവഴിവരും
വല്യസായിപ്പു=ഊർച്ചയുമൊരുമിച്ചു അവിടെ നടക്കാൻ വരുന്ന
റസിഡൻറ; നിന്നെ; ബദ്ധ്യപാ=പിടിച്ചുകെട്ടി; പാർപ്പിച്ചിടുമദയ

പുച്ഛഭാഗം

മായഞ്ജസാപഞ്ജരത്തിൽ=3യകൂടാതെ വേഗത്തിൽ കൂട്ടിൽ പാർപ്പിക്കൂ; ധരമാർക്ക് ഈ വകയിൽ വളരെ കൌതുകമുണ്ട്.

തോക്കുംതാങ്ങിത്തന്നുപരരാംഹുണരൊന്നിച്ചു നേരം-
പോക്കും തീവിയെല്ലാരു വകയുമായന്നു വേട്ടയ്ക്കു തക്കം
നോക്കുന്നേരത്തകലെയുമിരുന്നീടൊലാ നീയകാലേ
മാക്കണ്ടാകാമൊരു ശകലവും ലാക്ക തെററില്ലവർക്കു. 39

റസിഡൻസിന്റെ ആരംഭമായ ധരമാർ അപ്പോൾ അവിടെ വേട്ടയ്ക്കു ഭാവിയിലുണ്ടെന്നു അവസരമാണെങ്കിൽ അടുക്കലൊക്കെയും നിൽക്കരുത്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവർ ദൂരത്തിരിയ്ക്കുന്ന പക്ഷിയേയും വെടിവെക്കുവാൻ സമർത്ഥന്മാരാണ്. അതിനാൽ അപമൃത്യു വരാതെ സൂക്ഷിക്കണം. തെററില്ല=തെററുകയില്ലെന്നു വടക്കൻ പ്രയോഗം.

ഏട്ടാനന്ദം നിരപമതമം നൽകമദ്ദിവ്യമായോ-
രുട്ടാനത്തിൽ സുഖമനുഭവിയ്ക്കുന്നമെന്നെണ്ണമെങ്കിൽ
ഏട്ടാകാര! സ്ഥിതിയൊരു നികഞ്ജത്തിലാക്കീടണം നീ
പട്ടാപാർപ്പസ്ഥലികളിലിറങ്ങാതെയന്തർഹിതാത്മാ. 40

പട്ടാപാർപ്പസ്ഥലികളിലിറങ്ങാതെയന്തർഹിതാത്മാ=നടക്കാനുള്ള വഴികളുടെ ഇരുപുറവും ഇറങ്ങാതെ മറഞ്ഞിരുന്നുകൊണ്ടു; അവിടെയെ സായ്ക്കന്മാർ അധികം നടക്കുക പരിവൃജ്ജ. ഏട്ടാകാര! =സുന്ദരാകൃതേ! എന്നു സാഭിപ്രായസംബോധനം. വിരൂപമായ കാക്കയ്ക്കും മറ്റും ഈ പേടി വേണ്ടല്ലോ.

മല്ലീജാതിപ്രഭൃതികസുമസ്തേരമായുല്ലസിഷ്ടം
സല്ലീലാഭിഃ കിസലയകരംകൊണ്ടു നിന്നെത്തലോടും

വല്ലീനാം നീ പരിചയരസംപൂണ്ണ കൌതൂഹലത്താ-
ലുല്ലീഡാത്താ ചിരതരമിരുന്നങ്ങമാന്തിച്ചിടൊല്ലാ. 41

മല്ല, പിച്ഛി മുതലായ പുഷ്പങ്ങളാൽ പഞ്ചിരിതുകമ്പോലെ പ്രകാശിപ്പുകയും നല്ല വിലാസങ്ങളോടുകൂടി കരംപോലിരിക്കുന്ന തളിർകൊണ്ടു (ഉപമിതസമാസം) നിന്നെ തലോടുകയും ചെയ്യുന്ന വല്ലികളുടെ, പരിചയരസം=സഹവാസസൌഖ്യം, പൂണ്ണ അധികമായി രസിച്ചു വളരെ നേരമിരുന്നമാന്തിയ്ക്കരുത്. 'കസ്യമസ്സേരം, 'കിസലയകരംകൊണ്ടു തലോടും,' 'പരിചയരസംപൂണ്ണ' ഇത്യാദി വാചകങ്ങളിലെ അർത്ഥസാരസ്യംകൊണ്ടും 'വല്ലീനാം' എന്നു സ്ത്രീലിംഗംകൊണ്ടും വിലാസിനിമാരൊരുമിച്ചു രമിയ്ക്കുന്ന ഒരു ദക്ഷിണനായകന്റെ വൃത്താന്തം സ്ഫുടമായി സ്ഫുരിയ്ക്കുവാൻ സമാസോക്തീയലങ്കാരം. അതിൽനിന്നും താൻ ഇതുപോലെ സുഖിച്ചിരുന്നിട്ടുള്ള അവസരങ്ങളുടെ സ്തുരണത്തിനു പ്രതീതിയുണ്ടാകയാൽ സ്തുതിമദാലങ്കാരം വ്യഞ്ജിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു് അലംകാരേണാലംകാരധനി.

തഞ്ചം നോക്കിപ്പനരഥ പുറപ്പെട്ടു താഞ്ഞൻ കുടിച്ചും
ചഞ്ചൽപത്രാഹതിവതിതമാം ചാരപകപം ഭൂജിച്ചും
അഞ്ചന്നഞ്ചി. കണമരികിലാശ്രാമധാമത്തിലെത്തി-
ട്ടഞ്ചമ്പൻ തന്നുടെ ജനകനാമംബുജാക്ഷം സമക്ഷം. 42

തഞ്ചംനോക്കിപ്പനരഥ പുറപ്പെട്ടു=സായുധം മരം അടക്കലില്ലാത്ത തരംനോക്കി ലതാഗൃഹത്തിനു വെളിയിലിറങ്ങി; താഞ്ഞൻ കുടിച്ചും, ചഞ്ചൽപത്രാഹതിവതിതമാം ചാരപകപംഭൂജിച്ചും=ഇളകുന്ന ചിറകുകൾ അടിയ്ക്കുമ്പോൾ വിഴുന്ന നല്ല പഴങ്ങളെ തിന്നും; അഞ്ചൻ=സഞ്ചരിച്ചുകൊണ്ടു്; അരികിലാശ്രമമെന്ന ക്ഷേത്രത്തിലെത്തിട്ടു്; അഞ്ചമ്പൻതന്നുടെ ജനകനാമംബുജാക്ഷംസമക്ഷം=കൃഷ്ണസ്വാമിയെ പ്രത്യക്ഷമായി; അഞ്ചിയ്ക്കണം=പു

പുസ്തകം

ജീവനും; റിസർവ്സിയുടെ നേരെ വടക്കുവശത്തുതന്നെ ആണ് ആശ്രമക്ഷേത്രം. മയൂരം കായലിന്റെ കിഴക്കേക്കരയിൽകൂടി വരുന്നതിനാലാദ്യം റിസർവ്സിയിൽ വന്നിറങ്ങുന്നു.

വിശ്രാന്തിയ്ക്കായ് വിരവോടവിടത്തന്നെനീതാമസിച്ചാൽ
വിശ്രാണിയ്ക്കും തവവിതതമാം കൌതുകം കാതുകൾക്കും
സുശ്രാവ്യതപംകലരമനവധ്യാനകധപാനയാടീ-
മിശ്രാനാഗസപരവിസ്മരോ കാകളീകേകിരാജ! 43

നീ റിശ്രമിക്കാനായിട്ട് അവിടെതന്നെ താമസിക്കുന്നപക്ഷം സുശ്രാവ്യതപം കലരമനവധ്യാനകധപാനയാടീമിശ്ര=ശ്രുതിമധുരമായഅനവധി ആനകവാദ്യങ്ങളുടെ ധപാനയാടിയോട് (ശബ്ദഘോഷത്തോട്) മിശ്ര=കലൻ. നാഗസപരവിസ്മരോ=നാഗസപരത്തിൽനിന്നും പുറപ്പെടുന്ന; കാകളീ=മധുരമായ സൂക്ഷ്മശബ്ദം. തവ=നിന്റെ; കാതുകൾക്ക് വിതതമായ കൌതുകം, വിശ്രാണിക്കും=ചെവിക്ക് അധികമായ ആശ്വാസം നൽകും.

നന്ദനാനാസുജനനയനാനന്ദിയായ് പിന്നെയും സപ-
ച്ഛന്ദംനാഗാശനവര! പാനകരൈച്ചെന്നവശ്യം
മദസ്മേരാതനകമലയാം മാതുരാനന്ദവല്യാ-
വന്ദസപതപം ചരണയുഗളം ചന്ദ്രചൂഡാമണേശ്വ. 44

പിന്നെയും നീ. നന്ദനാനാസുജനനയനാനന്ദിയായ്=കൊണ്ടാടുന്നവരായ അനേകം സുജനങ്ങളുടെ കണ്ണുകളെ ആനന്ദിപ്പിക്കുന്നവനായി. മയിലിനെ കാണുക എല്ലാപേക്കും നയനോത്സവകരമാണെങ്കിലും ദൃഢജനങ്ങൾക്ക് അതിനെ കാണുമ്പോൾ പിടിച്ചു കൂട്ടിലാക്കണമെന്നോ വെടവെക്കണമെന്നോ ഉള്ള ഉത്സാഹമാണ് നയനാനന്ദത്തേക്കാൾ അധികം ജനിക്കുന്നത് എന്ന അഭി

മയൂരസന്ദേശം

പ്രായത്തിൽ 'സുജനനയനാനന്ദി'യെന്നു പ്രത്യേകിച്ചു പറഞ്ഞു. സ്വപ്നം=സൈപരം; പറന്നു=അവശ്യമക്കരെയെടുത്തു; മന്ദസ്മരണനകമലയാം=മന്ദസ്മിതസുന്ദരമുഖിയായ; ആനന്ദവല്ലാഃ മാതൃഃ=ആനന്ദവല്ലീദേവിയുടേയും, ചന്ദ്രചന്ദ്രമാണിയുടേയും ചരണയുഗലം വന്ദസ്വ. കായലിന്റെ പടിഞ്ഞാറെക്കരയിലാണ് ആനന്ദവല്ലീശ്വരമെന്ന ക്ഷേത്രം. ഇവിടെ പേർകൊണ്ടുതന്നെ വെളിച്ചപ്പെടുമ്പ്രകാരം ദേവനേയും ദേവിയേയും പ്രതിഷ്ഠിച്ചിട്ടുണ്ട്.

സത്തന്മാർ പൊഴുതഹിളജം നീലകണ്ഠംഖഗാനാമുത്തംസതപം ദധതമരികിൽ കണ്ടുസന്തുഷ്ടരാകം നൃത്തംചെയ്യുന്നതിനിഹ യഥാകാലമുത്സാഹവന്തം ചിത്തംതന്നിൽ ഗുഹനൊടധികപ്രേമവന്തംഭവന്തം. 45

സത്തന്മാർ അപ്പൊഴുതു ഭവന്തം കണ്ടു സന്തുഷ്ടരാകുമെന്ന ന്യായം. എങ്ങനെയിരിക്കുന്നവോനേ? അഹിളജം=പാമ്പുതീനിയായ; നീലകണ്ഠം=കഴുത്തു നീലിച്ചവനായ; ഖഗാനാമുത്തംസതപം ദധതം=പക്ഷിശ്രേഷ്ഠനായ, നൃത്തംചെയ്യുന്നതിനിഹ യഥാകാലമുത്സാഹവന്തം=വഷ്ടുവിൽ നൃത്തം ചെയ്യാനുത്സാഹിയായ; ചിത്തംതന്നിൽ ഗുഹനൊടധികപ്രേമവന്തം=തന്റെ സ്വാമിയായ വേലായുധനിൽ അധികസ്നേഹമുള്ളവനായ, ശ്ലേഷംകൊണ്ടു വേറെ ഒരു അർത്ഥവും കൂടിയുണ്ട്. എങ്ങിനെ? ഭവം തം എന്നു പദച്ഛേദം. തം ഭവം=ആ ശ്രീപരമേശ്വരനെക്കണ്ടു; സത്തന്മാർ (അവിടെ) 'സന്തുഷ്ടരാകം'=സന്തോഷിക്കാറുണ്ട്, എന്ന് ശീലഭാവി. അവിടെ സജ്ജനങ്ങൾ എന്നും ശിവദർശനംചെയ്തു സുഖിക്കുന്നു എന്നും ക്ഷേത്രവണ്ണം. എപ്പോഴുമെല്ലാമിരിക്കുന്ന വോനേ? അഹിളജം; അഹി=സപ്തം, ഭൂമിയിൽ=കൈതളിൽ ഉള്ളവൻ; നീലകണ്ഠം സ്പഷ്ടം; ഖഗാനാമുത്തംസതപം ദധതം= ഗവന്മാർ, ദേവന്മാർ, നൃത്തംചെയ്യുന്നതിനിഹ യഥാകാലമുത്സാഹവന്തം=ഭഗവാൻ നിത്യം സന്ധ്യ

പൂർവ്വഭാഗം

യുക്തമനുഷ്യലോ; ചിത്തംതന്നിൽ ഗുഹനോടധികപ്രേമവനം=
ഗുഹൻ പുത്രനാണല്ലോ, രണ്ടർത്ഥവും പ്രകൃതമാകയാൽ പ്രകൃത
ശ്ലേഷം.

സദ്യുലത്തെസ്സരസമരയിൽ മേന്തുട്ടത്തിട്ടുട്ടപ്പി-
ട്ടച്ചേലൊത്തുള്ളൊരു കടയുമായത്തലക്കെട്ടുമായി
കച്ചേരിയ്ക്കായ് പരിചൊടുചെരിച്ചിട്ടുപോകുന്നലോകം
തപച്ചേതസ്സിൽ കതുകമുളവാക്കീട്ടുമപ്പട്ടണത്തിൽ. 46

ഇനി ക്ഷേത്രത്തിന് അടുത്തുതന്നെ ഉള്ള കച്ചേരിക്കു പോക
ന്ന വക്കീലന്മാരെയും മറ്റും വണ്ണിക്കുന്നു. ലോകം=ആളുകൾ. ഇവ
രുടെ വേഷം വണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതിന്റെ സ്വഭാവവും നോക്കുമ്പോൾ
'കോലം' എന്നു മറിച്ചുവായിച്ചാലും തരക്കേടില്ലെന്നു തോന്നുന്നു
'അക്കട' 'അത്തലക്കെട്ട്' എന്നു ചൂണ്ടിച്ചൊല്ലുകയാൽ അവയുടെ
വൈചക്ഷണ്യം വെളിപ്പെടുന്നു. ഈ വേഷമെല്ലാം കൂടിക്കണ്ടാൽ-
വേഷധാരി ഒരു വക്കീലാണെന്നു പറയാതെതന്നെ ഗ്രഹിക്കാം.

കൊല്ലംകണ്ടാലൊരുവനവിടെത്തന്നെപാക്കാൻകൊതിച്ചി
ട്ടില്ലംവേണ്ടെന്നതു കരുതുമെന്നുള്ളചൊല്ലുള്ളതത്രേ
കൊല്ലംതോറും പലപല പരിഷ്കാരമേറപ്പരം കേ-
ടുല്ലംഘിയ്ക്കുന്നഹഹ! വിഭവംകൊണ്ടുതാരാജധാനീം. 47

'കൊല്ലം കണ്ടാലില്ലംവേണ്ട' എന്നുള്ള പഴയൊല്ലു, ഉ
ള്ളതു സത്യംതന്നെ. എന്തുകൊണ്ടെന്നുത്തരാലംകൊണ്ടു സമർത്ഥി
ക്കുന്നു. താം രാജധാനീം=പ്രധാന പട്ടണമായ തിരുവനന്തപുര
ത്തെ; ഉല്ലംഘിക്കുന്നു=അതിക്രമിക്കുന്നു.

മങ്ങാതെങ്ങും മഹിതതരയാം മന്ദിരശ്രേണികൊണ്ടും
മുങ്ങാനേററുംമുമേരുളിട്ടാ മുശുപാഥസ്സുകൊണ്ടും

മയൂരസന്ദേശം

അങ്ങാടിയ്ക്കുള്ള നപമിതയാം പുഷ്പികൊണ്ടുനീനച്ചാ-
ലങ്ങാവസത്തിനു ബഹുസുഖംതന്നെ സന്ദേശമില്ല. 48

പഴഞ്ചൊല്ലിനെതന്നെ സ്പഷ്ടമായിട്ടു സമർത്ഥിക്കുന്നു. പാക്കാൻ നല്ല ഗൃഹങ്ങളും കൂളിപ്പാൻ നല്ല വെള്ളവും, ആവശ്യപ്പെട്ടതൊക്കെയും വാങ്ങാൻ വലിയ ഒരു അങ്ങാടിയും ഉണ്ടെങ്കിൽ ഇതിലധികമെന്താണ് ദേശസുഖത്തിനു വേണ്ടുന്നതു്?

ശ്രംഗാഗ്രംകൊണ്ടു പരിഗഗനംപേഖനംചെയ്തനിൽക്കും
ശ്രംഗാഗ്രങ്ങളിലതുലമാം കൌതുകത്തോടജസ്രം
അംഗാഭിപ്രാജിതരതികളാമംഗനാഭിസ്സുലീലം
ശ്രംഗാരംപൂണ്ടുവിടെമരുവും യോഗ്യരേഭോഗ്യവാന്മാർ. 49

ശ്രംഗാഗ്രങ്ങൾകൊണ്ടു മാളികകൾ ആകാശത്തിൽ ഉരസുമെന്നും, അംഗശോഭകൊണ്ടു് അംഗനമാർ രതീദേവിയെ ജയിക്കുമെന്നും, കൊല്ലവാസികളെ ഭാഗ്യവാന്മാരാകുന്നുള്ളു എന്നും സംബന്ധമില്ലാത്തീടത്തു സംബന്ധമുണ്ടാക്കിയതിനാൽ അതിശയോക്തി.

പള്ളിക്കൂടം പലതുവലുതാം പാളയംപള്ളികളള -
പ്പള്ളിക്കാരെത്തടവിലിടുവാനുള്ള ജേലാശ്രുപത്രീ
തള്ളിക്കേറിദപിജരണയുമായുട്ടുമപ്പട്ടണത്തി-
നുള്ളിൽകാണാമൊരുകുറിപറന്നൊക്കെനീനോക്കിയാലും.

ആ നഗരത്തിൽ കാണാനുള്ള കാഴ്ചകളെ വിവരിക്കുന്നു. ജേൽ=കാരാഗ്രഹം; (ഇംഗ്ലീഷുവാക്ക്) ആശ്രുപത്രീ=ആതുരശാല, 'ഹാസ്പിറ്റൽ' എന്ന ഇംഗ്ലീഷിന്റെ തദ്ഭവം.

പൂർവ്വഭാഗം

പട്ടാളക്കാരതി പരമേശ്വരായങ്ങളമിങ്ങനടക്കും-
മട്ടാളന്മാർ മതിമുഖികളെ മുക്കിൽമുട്ടുന്നകണാൽ
തട്ടാതപ്പോളവമതിയവക്കായവരോടെകണ്ണും
പൊട്ടാറാകംപടി രടസക്തലീര! മാർജ്ജാരകണ്ണ! 51

അതിപരമേശ്വരം=നിഷ്കന്ദകന്മാർ; മുക്കിൽ മുട്ടുക=വല്ലമുലയിലും തനിച്ചുകണ്ടത്തുക; കണ്ടെത്തി സാഹസം പ്രവർത്തിക്കാനാരംഭിക്കുക എന്നേടത്തോളമർത്ഥമുണ്ട്. തട്ടാതെ=തട്ടാതിരിപ്പാൻ വേണ്ടി എന്നു താല്പര്യം. സക്തൽ രട=നീ ഒന്നു ശബ്ദിച്ചാലും; ബലവാന്മാരും ദൃഷ്ടവൃത്തിക്കു ഭാവിക്കുമ്പോൾ ഉൾബലന്മാരെ പേടിക്കുമല്ലോ? 'മാർജ്ജാരകണ്ണ, കേകാളിവിഷ്ണിരോത്തനപ്രിയഃ' എന്ന വെജയന്തി കോശപ്രകാരം 'മാർജ്ജാരകണ്ണ' പദം മയൂരപർവ്വായമാകുന്നു. ഇതിന്റെ ആഗമം കേകക്കും മാർജ്ജാരശബ്ദത്തിനും ഉള്ള സാമ്യമായിരിക്കണം. പൂച്ചയുടെ കറച്ചലിന്ത് ഭാഷയിലെ അനുകരണം 'ഇങ്ങേയാവൊ' എന്നാണല്ലോ. അതിനാൽ കേകക്ക് 'ഇങ്ങേ=ഇതു പരസ്പ്രീകളുടെ അടുക്കലേ, ആവോ? ഇവക പ്രവൃത്തി പാടുണ്ടോ' എന്നു' അർത്ഥം കല്പിക്കാവുന്നതിനാൽ മയിലിന്ത് ഇവരെ രടുക്കാൻ സൗകര്യാതിശയവും കൂടി ഉണ്ടാക്കിത്തീർക്കാമെന്നു തോന്നുന്നു. പട്ടാളക്കാർ ഈ വിധം അന്ത്യായം പ്രവൃത്തിക്കാവുന്നേണ്ടതു് വർത്തമാനപത്രങ്ങൾ വായിക്കുന്നവരുടെ ചെവിക്ക് ഒരിക്കലും പുത്തരിയാവുന്നതല്ല.

ചാകന്നേരൊജ്ജനമഹിക്കളാലാസ്ഥലത്തെന്നുകേരപ്പു-
ണ്ടാകന്നേടത്തുതിയതിനാലായവററയ്ക്കു ചെല്ല
ഏകന്നേവൻ ബഹുജനഹിതം മറുകായ്തുത്തിനായി-
പ്പോകന്നേരം നിയതമവനേ ബുദ്ധിമാനിധരണ്യാം. 52

ചാകന്ന. ഏറെ എന്നു പദച്ഛേദം. ഇവിടെ ലോപസന്ധി

മധുരസന്ദേശം

വരികയില്ലെന്നു ചിലർ. ഇവിടത്തെ പ്രയോഗങ്ങൾക്കു സാധുത്വം കേരളപാണിനിയത്തിൽ സമർത്ഥിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ശ്രീമതപത്താൽ മദമൊടുജഗൽപ്രാണനെത്തിന്നനനായ്
സാമത്വ്യത്തോടഹിയേമുദിപ്പിച്ച ഭൂമീപതിഷ്ഠം
കേമതപംപുണ്ടുജ്ജഗതിയാമംബ്ഭൂജംഗദിജിഹപ-
സ്തോമത്തോടസ്തുപയിതവസഖേ!സാധപബാധംവിരോധം

സപ്തദേഷം ശ്ലാഘ്യംതന്നെ ആണെന്നു സമർത്ഥിക്കുന്നു. അയി സഖേ! തവ=നിനക്കു, അബ്ഭൂജംഗദിജിഹപസ്തോമത്തോടു= ആ ഈത്തുനടക്കുന്ന സപ്തജ്ജുത്തോടു്, സാധുവിരോധം=നല്ല വൈരം; അബാധം=നിർബാധം, ധാരാളം, അസ്തു=ഭവിക്കട്ടെ. ഭൂജംഗദിജിഹപശബ്ദങ്ങൾ രണ്ടും സപ്തപത്യാങ്ങളാണെങ്കിലും, അവയവാത്മത്തിൽ ദേദമുള്ളതിനാൽ പൌനരക്രമ്യദോഷത്തിന്നു പ്രസക്തിയില്ല. ഭൂജംഗമെന്നതിനാൽ വൈലക്ഷണ്യവും ദിജിഹപ മെന്നതിനാൽ പരദ്രോഹത്തിന്നു സൗകര്യവും ദ്രോദിക്കുന്നു. ഇവ വിരോധാർഹങ്ങളാണെന്നു സാഭിപ്രായവിശേഷണങ്ങളെക്കൊണ്ട് സമർത്ഥിക്കുന്നു, ശ്രീമതപത്താൽ=വിഷമുള്ളതിനാൽ; മദമൊടു് ജഗൽ പ്രാണാന നന്നായ്തിന്നു്=വായുവിനെ യഥേഷ്ടം ഭക്ഷിച്ച്, പാമ്പ് വിഷംകൊണ്ട് ജനങ്ങളുടെ പ്രാണഹാനി വരുത്തുമല്ലോ; സാമത്വ്യത്തോടു് രാജാവിനും സപ്തഭയമുണ്ടാക്കി; ഇതരന്മാരിൽനിന്നു ഭയംവേണ്ടാത്ത രാജാവിനും പാമ്പിനെ പേടിക്കണമല്ലോ. വിശേഷിച്ചും ആയുല്യം തിരന്നാലു മഹാരാജാവിനു സപ്തഭയമസാമാന്യമുണ്ടായിരുന്നു. ഈ വിശേഷണത്താൽ സപ്തം പണ്ഡിതപാമരനിവ്വിശേഷം പരോപദ്രവിയെന്നുവന്നുകൂടുന്നു കേമതപം പുണ്ടു്=ഇതൊക്കെയും മിടുക്കാണെന്നുനിനച്ചു, അനുജ്ജഗതിയാം=വക്രമായിതന്നെ നടക്കുന്നതായു;ശ്ലേഷംകൊണ്ട് ഇവിടെ അർത്ഥാന്തരവും ഉളവാകുന്നു തഥാഹി ഭൂജംഗന്മാരായ=വിദൂഷണികളായ; ദിജിഹപന്മാരുടെ

പൂർവ്വഭാഗം

ഏഷണിക്കാരുടെ കൂട്ടത്തോടു' നിനക്കു നല്ല വിരോധമുണ്ടാകട്ടെ. അവർ എങ്ങനെയുള്ളവർ? ധനമദം കൊണ്ട് വളരെ ആളുകൾക്ക് പ്രാണഹാനിക്കുളുമ്പോൾ ഉപദ്രവങ്ങൾ ചെയ്തും ഏഷണിയിലുള്ള സാമന്ത്രിത്താൽ രാജാവിനും സ്വപക്ഷഭയം ജനിപ്പിച്ചും മഹാകേമന്മാരെനുള്ള നാട്ടുത്തോടെ ദുർമ്മാർഗ്ഗങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന, എന്ന് രാവണൻ വിഭീഷണൻ നിൽനിന്നുണ്ടായ പോലുള്ള ഭയമാണ് അഹിഭയം. "മഹീളജാമഹിഭയം സ്വപക്ഷപ്രഭവം ഭയം" എന്ന് അമരമുണ്ട് തനിക്കു് ഈ അനർത്ഥത്തിന് ഇടയാക്കിയതു് ഈ വക ഏഷണിക്കാർ നിമിത്തമാകയാൽ അവരുടെ നേരെ സ്വേചാപകാരിയായ നിനക്കു ദേഷ്യം തോന്നാട്ടു എന്തുകവിഹൃദയം. 'സാധ്യബാധം' എന്ന് ഒറ്റപ്പദമാക്കീട്ട് അധ്യബാധത്തോടുകൂടിയ വിരോധം=അവരുടെ വഴികളെ അടയ്ക്കുന്നതായ വിരോധം എന്നും വ്യാഖ്യാനിക്കാം. പിതൃനന്മാരുടെ വഴി അടച്ചേകാൻ സിദ്ധി വരുവുള്ളല്ലോ. ഇത്രലമതിപ്രസംഗേന.

ചുറിക്കുണ്ടാനഗരമവിടംവിട്ടു വള്ളത്തിലൊന്നിൽ
 പറിക്കൂടിപ്പുനരപി കടന്നശ്രമഭൂരിദൂരം
 കുറിക്കാടും വയലുമതിലംഘിച്ച നീപോകിൽമാർഗ്ഗം
 തൊറിക്കൂടാ വടിയൊടുങ്ങേ വക്കിലച്ചെന്നുചേരാം. 54

മാർഗ്ഗം തൊറിക്കൂടാ=വഴിപിഴയ്ക്കാൻ പാടില്ല. കൊല്ലത്തു നിന്നു വക്കില നേരെ തെക്കുതന്നെ ആകുന്നു.

ഒന്നിച്ചോരോ വിടപിടും വളന്നുനമിച്ചല്ലസിക്കും
 കന്നിൽ ചക്രായുധനുടെ മഹാക്ഷേത്രമത്യന്തഹൃദ്യം
 ഇന്നിദ്ധാശ്രീതലമതിലതിവ്യാതിമൽതത്രകാണാം -
 മൂന്നിദ്രാണാഭയോടു കനകസ്തുപികാദീപിതാശം. 55

മയൂരസന്ദേശം

ഉന്നമിക്കു=ഉയരുക. ചക്രായുധൻ=ജനാദ്രന്ദസപാമി ഉന്നിദ്രാ
ണാഭ=മാഴ്കാതെ വിലസുന്നപ്രകാരം.

നല്ലോത്രാദൃണ്ടമലജലമക്കുന്നിൽനിന്നുറിടുന്തു
കല്ലോലാസ്ഫാലനമുഖരമാമാഴിതൻ തീരമാരാൽ
സല്ലോകകണ്ണുലിലമധികം നല്ലതാണെന്നുതോന്നീ-
ട്ടല്ലോ പാരംപ്രിയതയതിലിന്നോക്കിലുണ്ടായിടുന്തു. 56

ഉഗ്രന്ദു ഉറിടുന്നു=ഉഗ്രൻ ഉഗ്രിടുന്നുണ്ട് എന്നുയോജന
'മേൽക്കുമേലും വ്യവഹിതമായുമാമനുപ്രയോഗം' എന്നു സൂത്ര
ത്താൽ കാലാനുപ്രയോഗത്തിന് വ്യവധാനം വന്നിരിക്കുന്നു. തീര
മാരാൽ=തീരത്തിനടുത്ത്. 'അന്യാരാദിതരത്തേ' എന്ന പാണിനി
സൂത്രത്താൽ തീരാൽ എന്നു പഞ്ചമി വരേണ്ടതാണെങ്കിലും 'അപ്ല
രസ്തീർത്ഥമാരാ' (ശാകന്തളം) ഇത്യാദി മഹാകവി പ്രയോഗ സപാര
ന്യത്താൽ വ്യാകരണാന്തരേണ ഇപ്രയോഗം സാധുതന്നെ. സല്ലോ
കകണ്ണുലിലമധികം നല്ലതാണെന്നു തോന്നിട്ടല്ലോ പാരം പ്രിയ
തയതിലിന്നോക്കിലുണ്ടായിടുന്നു=കടപ്പുറത്തുള്ള പുണ്യതീർത്ഥമെ
ന്നും ആരോഗ്യകരമെന്നും കരുതി പല പ്രകാരത്തിലും ആളുകൾ
അതിനെ ആദരിക്കുന്നു.

നോക്കേണം നീ മലമുകളിൽനിന്നാഴിയീവഷ്കാല-
ത്തുക്കേറീടുനൊരു തിരയടിച്ചെത്തിടുന്നത്തടത്തെ
തുക്കേയുള്ള കൊടുമുടിയിടിഞ്ഞെടു വീണിടുകയും
ചാക്കേകിട്ടുണ്ടനവധിജനങ്ങൾക്കു പണ്ടപ്രദേശം. 57

നീ മലമുകളിൽനിന്നു തടത്തെ നോക്കണമെന്ന് അനപയം.
ഇവവഷ്കാലത്തെ ആഴിഎറയെക്കുള്ള തിരമാല അടിച്ചു എത്തുന്ന
എന്ന് തടവിശേഷണം 'എത്തിടുന്ന' എന്ന് അധികരണമർത്ഥത്തി

പുവ്വഭാഗം

ൽ പേരെച്ചു. ഏതിൽ എത്തുന്നോ അങ്ങനെയുള്ള എന്ത് അർത്ഥം. ഉത്തരാലംകൊണ്ട് അവിടെ നടക്കുന്നതു സൂക്ഷിച്ചുവേണമെന്നു പറയുന്നു. വീണിട്ട്=വീഴുകയാൽ എന്നു ഹേതുപർത്ഥത്തിൽ മുൻവിനയെച്ചു. 'എത്തിടുന്ന അത്തടം' എന്നിടത്തു പേരെച്ചപ്രത്യയമായും ഒററായായും രണ്ടു ചുട്ടെഴുത്തു ചേർന്നുവരുമ്പോൾ ഒന്നിനു ലോപം.

വേഗത്തിൽപ്പോയഥ മധുരിപോർമ്മനിരംപുകുപുണ്യാ-
 ഭോഗത്തെപ്പുണ്ടഹിശയനനാം ദേവനെസ്സേവചെയ്തു
 നാഗത്താന്നാർ വലിയവടമൂലത്തിലങ്ങൊത്തുവാഴ്-
 ന്നാഗസ്സുണ്ടാക്കരുതവരെ നീഹന്തബാധിച്ചസാധുൻ. 58

ഉടനെ ക്ഷേത്രത്തിൽ ചെന്നു പുണ്യത്തിന്റെ പരിപൂർത്തിയെ പ്രാപിച്ച ജനാർദ്ദനസ്വാമിയെ വന്ദിക്കണം. മുൻചൊന്നതോത്തു് അവിടെയുള്ള സർപ്പങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കാൻ പുറപ്പെടരുതു്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അവർ പരോപദ്രവികളല്ല; സാധുക്കളാണ് വാസ്തവത്തിൽ അവിടെ കല്ലുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ നാഗപ്രതിമകളാണല്ലോ അധികം.

നീഹാരാഭം നിരൂപമരസം നീരമാസപാത്രനൽപ്പ-
 ല്ലാഹാരം ചെയ്തഹരഹരപക്വേശമായ് കേശവന്റെ
 ഗേഹാസന്നസ്ഥചിയതിലതിസൈപരമായ് സഞ്ചരിക്കും
 മാഹാസംഘം മനസി നിതരാമേകമാനന്ദമാക്കും. 59

നീഹാരാഭം=മഞ്ഞുപോലെ വെളുത്തു; ഗേഹാസന്നസ്ഥലി=മതിലകു; മാഹാസംഘം=പശുക്കൂട്ടം, വക്ലപ്പശുവെന്നു പ്രസിദ്ധമാണ്.

കാന്തികാതൽക്കൊലുമകലരും കണ്ടുനേത്രന്റെറബിംബം ശാന്തികാരൻ ക്ഷിതിസുരവരൻ ഭംഗിയോടുത്തമാംഗേ

മയൂരസന്ദേശം

ഏന്തിപ്പോകുന്നൊരു പുതുമയെക്കൊണ്ടിലാനന്ദസിന്ദേശം_
നീന്തിസ്സപാന്തം തവനിരവയെഴു താന്തമാകുംനിതാന്തം.

കൊലമ=അതിശയം; ആഡംബരം, 'കൊല' എന്ന ധാതുവിൽനിന്നു തന്മാത്രതലിതൻ. ഉത്തമാംഗൈ ഏന്തി=ശിരസ്സിൽ എടുത്തു, 'വെണ്മഴുവേന്തിയ രാമൻ' ഇത്യാദി പ്രയോഗം നോക്കുക. നിത്യമുള്ള ശീവേലിയിൽ ശാന്തിക്കാരൻ ബിംബം തലയിൽവെച്ചാണ് എഴുന്നള്ളിക്കു പതിപ്പ്. അവധിയില്ലാത്ത ആനന്ദസിന്ദുവിൽ നീന്തിട്ട്. നിന്റെ സ്വപാന്തം=മനസ്സ്; നിതാന്തം താന്തമാകും=ഏറ്റവും ക്ഷീണിക്കും. സമുദ്രത്തിൽ നീന്തുവാൻ എളുപ്പത്തിൽ കഴിയുമല്ലോ. നിനക്ക് ആനന്ദപാരവശ്യമുണ്ടാകുമെന്നു താല്പ്യം.

പുണ്യക്ഷേത്രത്തിനുപുറമെയങ്ങൊണ്ടുസാന്ദ്രപ്രരോഹ-
രത്നപുണ്യക്ഷോണീപരിസരമതിൽ സാരമാമഗ്രഹാരം
ഗുണ്യന്മാരായ് ഗുരുവിനയരായ് ശ്രോത്രിയന്മാരിലഗ്രേ-
ഗണ്യന്മാരായ് ഗതകല്പന്മാരായുള്ള ധാത്രിസുരാണാം. 61

സാന്ദ്രപ്രരോഹരത്നപുണ്യക്ഷോണീപരിസരം=നിബിഡമായ് മുളച്ചുനിൽക്കുന്ന പുൽതകിടിയോടുകൂടിയ ഭൂമി, ഗുണ്യന്മാർ=ഗുണവാന്മാർ; ശ്രോത്രിയന്മാർ=വേദാഭ്യായികൾ; ഗതകല്പന്മാർ=പാപമില്ലാത്തവർ; ധാത്രിസുരാണാം=ബ്രാഹ്മണരുടെ; ക്ഷേത്രത്തിന്റെ മുൻവശത്തു് അല്പം തെക്കുമാറി ഒരു അഗ്രഹാരമുണ്ടു്.

കല്പൻഹൃണപ്രവരനൊരുവൻകാരുടെയെഴുതേനൊരാൽ
കല്പയ്ക്കായിശ്ശിരിനിര. തുരക്കുന്നതുംചെന്നുകൊണ്ടു
തുല്യംമറുവിലുപകിലതിനോടത്തുരുകങ്ങമിതീന്നാൽ
ശല്യംവേണ്ടാ സരണിമുഴുവൻ തോണിയിൽത്തന്നെ
(പോകാം. 62

പൂർവ്വഭാഗം

കല്യാൻ ഹൃദയപ്രവരണാവസ്ഥ കാര്യയൗരേയൻ=ഹൈഡ്
ജെനീനീയർസാസ്സ്, ആരാൽ=അടുത്തു, കല്യാ=തോട്; ഇക്കാലം
തരകങ്ങളുടെ വേല നടക്കുന്ന അവസരമായിരുന്നു. ഇതുപോലെ
തോടായുള്ള തരകം ഇൻഡ്യയിൽ മറ്റൊരുമില്ല. ഇതു രണ്ടും
തീർന്നതിന്റെ ശേഷം ഇപ്പോൾ തിരുപ്പാണ്ടി മുതൽ തിരുവനന്ത
പുരംവരെ ഒന്നായി ജലമാറ്റേണ സഞ്ചരിക്കാമെന്നുള്ളതു് അന്നു
ഭവമാണല്ലോ.

എല്ലാമീക്ഷിച്ചവിടെ വഴിയേ തെല്ലുറ്റം പറന്നി-
ട്ടല്ലാസംതൊടൊരുതരണിയിൽചാടി നീകൂടിയെന്നാൽ
ഇല്ലായാസം ത്രിചതുരമണിക്കൂറിനുള്ളിൽ സഖേലം
ചെല്ലാമെല്ലാവരുമറിയുമാവേളിയാം കായൽതന്നിൽ. 63

വക്ടലനിന്നു പുറപ്പെടാൻ പറയുന്നു. തരണി=വള്ളം; ത്രിച
തുര= മൂന്നു നാല്, വക്ടലനിന്നു വെളിയിലേക്കു 18 മൈലേ
ഉള്ള. 'എല്ലാവരുമറിയും' എന്നു വിശേഷണം ചെയ്തതു് അതി
ന്റെ സൗന്ദര്യംതിശയത്താലാകുന്നു. നഗരവാസികൾ ഇവിടെ
വള്ളം കളിക്കാനും മറ്റും പോകാറുണ്ട്. കവിക്ക് ഈ കായൽ
ക്കര വളരെ പ്രിയമായ വിനോദസ്ഥലമായിരുന്നുവെന്നു് അടുത്ത
ശ്ലോകത്താൽ വെളിപ്പെടുന്നു.

പാറക്കൂട്ടം പരമവിടെയുണ്ടെന്നതം ചേർന്നുകൂടി
ക്കാരംഭസ്സേകവരുവതിനായ് വന്നിറങ്ങുന്നവണ്ണം
കൂരത്വനം മനസികലരം കൂട്ടരോടൊത്തു ഞാൻ പ-
ണ്ടേറെക്കൗതുഹലമൊടു കളിച്ചിട്ടുമാറുണ്ടതിന്മേൽ. 64

അവിടെ പരമന്നതം=ഏറ്റമുന്നതമായ; പാറക്കൂട്ടം കാർ
മേലം വെള്ളമെടുക്കാൻ വന്നിറങ്ങുന്ന മാതിരിയിൽ ചേർന്നുകൂടി

മയൂരസന്ദേശം

ട്ടുണ്ട്. 'കളിച്ചീടുമാറുണ്ടു പണ്ടു' എന്നുകൂടി പറഞ്ഞതിനാൽ കളിക്കാരുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു താല്പര്യം.

കന്നിന്നങ്ങേപ്പാറമടവിയാണായതിൽ പോയതന്ത്രം
കന്നിച്ചീടും കതുകമൊടുത്തൊൻകൂട്ടി നായാട്ടുകാരേ
പന്നിക്കൂട്ടം പുലിയിതുകളേ വേട്ടയാടീട്ടയത്തം
കൊന്നിട്ടുണ്ടെന്നതിലൊരു രസംസപല്ലമല്ലിപ്പൊഴും മേ. 65

സ്പഷ്ടം. വാച്യാർത്ഥമവ്നക്ഷണത്തിൽ കവിഗതമായ ഉൽക്കണ്ഠയ്ക്ക് പ്രതീതി വരുന്നതിനാൽ ഭാവധ്വനി. വഞ്ചിക്കോണീവലരിപുപുരീപ്രാന്തദേശത്തിലെത്താൻ കിഞ്ചിദ്ദൂരേ കിലികിലരവംപൂണ്ടു താലങ്ങുകണ്ടാൽ വഞ്ചിയ്ക്കോമന്ത്രണമതു കഴിച്ചിട്ടു നീ വിട്ടതേററം നെഞ്ചിൽ കൌതൂഹലമൊടു തടാധപാവില്യുടേഗമിക്ക. 66

കിലികിലരവം എന്ന് അനുകരണം. ആമന്ത്രണം=യാത്ര പറയൽ, വടക്കേറിനു വരുന്നവക്ക് തിരുവനന്തപുരം അടുത്തു എന്നുള്ളതിലേയ്ക്ക് ഒരു ലക്ഷണം തോട്ടുവക്കിൽ കാണുന്ന പന കൂട്ടമാകുന്നു.

മേളിപ്പേരുംപനകളുടെയും മറ്റു വൃക്ഷങ്ങളുടേയും (ഞതു മോളിൽക്കേറിപ്പരിചൊടുപറന്നൊന്നിൻവിന്നൊന്നണ കേളിപ്പുംപോലയിമരുവിയും കേളിസൗധോപരിഷ്ഠാൽ കോളിൽച്ചെന്നീടുക തിരുവനന്താഖ്യമാമപ്പരത്തിൽ. 67

'വൃക്ഷങ്ങളുടേ' എന്നും 'മോളിൽ' എന്നുമുള്ളത് വൃക്ഷങ്ങളുടെ എന്നും മുകളിൽ എന്നും പറയേണ്ടതിന്റെ സങ്കോചിതരൂപങ്ങളാകുന്നു. മോളിൽ, അതുവഴി, ക്രമേണ, സൗകന്യത്തിൽ എന്ന

പൂർവ്വഭാഗം

വിഭക്തിപ്രതിരൂപകമവ്യയം. തിരുവനന്താപുരം=തിരുവനന്തമെന്നു ചേരത്തു അപ്പരം, തിരുവനന്തപുരം.

കേംകൂടാതെനിശമരവിനേക്ഷണൻതന്നരസ്സാം
രംഗംതന്നിൽ കൃതനടനയാമിനിരായാവിലാസാൽ
മംഗല്യശ്രീമഹിതവിഭവഭ്രാജിതാം രാജധാനീ-
മംഗലസൈപരംപ്രവിശപലതുംതത്രകാണാംവിശേഷം. ൯8

വിഷ്ണു കൂടാതെ എന്നും താമരക്കണ്ണനായ ശ്രീപത്മനാഭൻ മാർവിടമാകുന്ന രംഗത്തിൽ റുത്തംചെയ്യുന്ന ലക്ഷ്മിയുടെ വിലാസത്തിൽ മംഗലരൂപങ്ങളായ വിഭവങ്ങളെക്കൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന അപ്പരിയിൽ നീ സ്വപ്നം പ്രവേശിച്ചാലും 'അംഗ' എന്ന അവ്യയം സംബോധനാർത്ഥകം ശ്രീപത്മനാഭസാന്നിദ്ധ്യത്താൽ അവിടെ സമ്പത്തു' എന്നും പരിപൂർണ്ണമായിരിക്കുന്നുവെന്നു താല്പര്യം.

മർമ്മപ്രകാശമെന്ന മയൂരസന്ദേശവ്യാഖ്യാനത്തിൽ

പുവ്സന്ദേശവ്യാഖ്യാനം സമാപ്തം.

ശ്രീ മ മ സ്ക . .

ശ്രീ.

മ യു ര സ നേ ള ഗ റ

മണിപ്രവാളകാവ്യം.

സവ്യാഖ്യാനം.

*****

ഉത്തരഭാഗം.

ശ്രീലാസ്യത്താലൈഴമഴകടഞ്ചിച്ചമുറപ്പുക്കുവാഴും
ലോലാക്ഷീണാമണികഴലതിൽപീലിപോലുല്ലസിക്കും
നീലാശുശ്രീ തഴുകിനനളം നിൻഗളച്ഛായമായും
ലീലാസൌധപ്രകരമെതിരാം തത്ര തേ ചിത്രപത്ര! 1

‘പലതും തത്ര കാണാം വിശേഷം’ എന്ന് പൂർവ്വഭാഗത്തു
ത്തിൽ സമഷ്ടിയായ് സൂചിപ്പിച്ചതിനെത്തന്നെ വിസ്തരിക്കുന്നു.
(ഹേ) ചിത്രപത്ര! തത്ര ലീലാസൌധപ്രകരം തേ നിനക്ക് എ
തിരാം=അവിടത്തെ മേടകൾ നിന്നോടു തുല്യമായിരിക്കും; എതി
രായ്ക്കാണാം എന്നു മർമ്മമാവാം. ശേഷം മൂന്നു പാദംകൊണ്ട്
തുല്യതയെ സാധിക്കുന്നു. ശ്രീലാസ്യത്താൽ=മയൂരപക്ഷത്തിൽ, ശ്രീ
ലമായ=ശ്രീമത്തായ; ആസ്യത്താൽ=മുഖത്താൽ, മരോടത്തു് ശ്രീയു
ടെ ലാസ്യത്താൽ=നൃത്തത്താൽ, നീലാശുശ്രീ=നീലക്കല്ലിൻശോഭ,
ശ്ലേഷസങ്കീർണ്ണയായ കല്ലിതോപമാ. ഈ ഉത്തരസന്ദേശപ്രാരംഭം
മേലസന്ദേശത്തെ അനുകരിക്കുന്നു. മിന്നൽക്കാമ്പിനു ‘തന്വി
മാർ’ ഇത്യാദി അതിലെ ശ്ലോകം നോക്കുക.

ഉല്യാസത്തോടവിടെമരവും പൂണ്ണചന്ദ്രാസ്ത്രമാരാം
മല്ലാക്ഷിണാംഗണമുപവനസ്തോമമസ്തോകശോഭം (നീൽ
എല്ലാമോക്കിൽപ്രതിഫലിതയായ് പശ്ചിമാംഭോധിത-
ചൊല്ലാന്നീടുംസുരനഗരിതാൻ കണ്ടിടുന്നെന്നുതോന്നും. 2

അവിടെയുള്ള സ്ത്രീകളുടെ വിസ്കയനീയമായ രൂപലാവണ്യ
വും പുനോട്ടങ്ങളുടെ അഴകും മാറും കാത്തുനോക്കുമ്പോൾ അമരാ
വതിതന്നെ അടുത്തുള്ള പടിഞ്ഞാറെ സമുദ്രത്തിൽ പ്രതിഫലിച്ചു
കാണുന്നതാണോ ഇപ്പരി എന്നു തോന്നിപ്പോകുമെന്ന് ഉൽപ്രേക്ഷ.

കന്നൽക്കണ്ണാറമണികളു വിടെക്കള്ളമോടേ കടാക്ഷ-
ക്കന്നക്കോലാൽ തരണരുടെയുറത്തട്ടിനെബുഭിന്നമാക്കി
സന്നലം തൽഗതമഥ കവന്നാശ്രയെയ്യും സമസ്തം
വിന്നതപം ചേർത്തതനുവിവശീഭാവമേകുന്നു തേഷാം. 3

കടാക്ഷമാകുന്ന കന്നക്കോലെന്നു രൂപകം. കന്നക്കോലെ
ന്നാൽ കള്ളന്മാർ ഭിത്തി തുരക്കാനുപയോഗിക്കുന്ന യന്ത്രം. ഉര
ത്തട്ടിനേ=ഉരത്തട്ടാകുന്ന മനസ്സാകുന്ന അന്തർഗൃഹം. എന്നു ശ്ലീ
ഷ്ടരൂപകം. സന്നലം=ബലേന ബന്ധിക്കപ്പെട്ടത്; റൊക്കം
തച്ചാറുള്ളത് എന്നും, തൽഗതം=ആ ഉരത്തട്ടിലിരിക്കുന്ന, യെ
യ്യും=ധനസ്ഥാനീയം, അതനു=കാമൻ, അനല്ലമെന്നും. സ്ത്രീകൾ
കടാക്ഷങ്ങളെക്കൊണ്ടു മനസ്സിലുക്കി യെയ്യും പോക്കുന്നതിനെ
കവർച്ചക്കാർ കന്നാക്കാലാൽ ഭിത്തി തുരന്നു വീട്ടിനുള്ളിലുള്ള
ദ്രവ്യത്തെ അപഹരിക്കുന്നതിനു സമുദ്രമാക്കി വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.
ദ്രവ്യം മോഷണം പോയാൽ ഉടമസ്ഥർക്ക് വരുന്നതുപോലെ യെ
യ്യുഹാനിയിൽ ഇവർക്കും 'അതനുവിവശീഭാവം' ഉണ്ടാകുന്നു.

പുത്രാരാതേരധിവസതിയാം പത്തനംതന്നിലോർത്താൽ
ചിത്രാകാശാ ചിരതരമിരിക്കുന്നതേകൈവ രംഭാ

പത്രാവല്യാപരിലസിതമായ് പന്നഗായീശപുര്യാം
തത്രാസംഖ്യം പ്രതിനവമതായുണ്ടു രംഭാകദംബം. 4

ഇന്ദ്രനഗരിയായ അമരാവതിയിൽ വളരെ നാളായിട്ടും ഒരു രംഭയേ ഉണ്ടായിട്ടുള്ള, ഇത്തിരവനനന്തപുരത്തോ പുത്തൻപുത്തനായിട്ട് അനവധി രംഭകളുണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നുവെന്ന് അമരാവതിയേക്കാൾ ഇപ്പരിക്ക് ഉൽക്കഷേം ശ്ലേഷഭംഗ്യാ പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നു. 'പത്രാവല്യാ പരിലസിക്കുക' എന്ന വിശേഷണത്താൽ രണ്ടുതരം രംഭകൾക്കും സാധർമ്മ്യവും സിദ്ധിക്കുന്നു. രംഭ, ഒരിടത്തു് അപ്സരസ്ത്രീ, മറേറടത്തു വാഴ, അതിൻവണ്ണം, പത്രാവലി, പത്തിക്കീറൻ, ഇലക്കൂട്ടമെന്നും.

തങ്കത്താർതൻതതിലളിതമാം ദന്തശിലോല്ലസൽപ-
ല്യകത്തിന്മേൽ പരിവെട്ടുപവേശിച്ചു പങ്കേന്ദരാക്ഷീം
അങ്കത്തിൽചേർത്തനുകനനുകമ്പിച്ചു ബാലാമണച്ച-
ക്കൊങ്കത്തട്ടേത്തഴുകമഴുകും തത്ര കാണേണ്ടതത്രേ. 5

തങ്കത്താർതൻതതിലളിതമാം ദന്തശിലോല്ലസൽപല്യകത്തിന്മേൽ=പൊൻതാമരകൊണ്ടു് അലങ്കരിച്ചതും ദന്തവേലകൊണ്ടു് ശോഭിക്കുന്നതുമായ കട്ടിലിന്മേൽ. അനുകൻ=കാമകൻ, ഭത്താവു്. അനുകമ്പിച്ചു്=ദയചെയ്തു്, നായിക ബാലയാകയാൽ നിർദ്ദയവിഹാരത്തെ സഹിക്കയില്ലല്ലോ. പക്ഷിയായ മയൂരത്തിനു് ഇതൊക്കെയും നേരെ ചെന്നു നോക്കി രസിക്കാമല്ലോ. ഈ വണ്ണന പുരിയിലെ ഐശ്വര്യപുഷ്പിക്കും വാസസൗഖ്യത്തിനും ഉപലക്ഷണമാകുന്നു.

മാരക്രീഡാമഹാലഹളയിൽ ജാലമാറ്റേണ ലീലാ-
ഗാരക്രോഡേ നിഭൃതഗതിയായെത്തി നിത്യം നിശായാം

വാദസ്രീണാം വപുഷിവിലസും സേവദേവിനുകുളാകം
ഹാരസ്തോമം ഹരതിവിഭതേരുന്ന ചോരൻസമീരൻ. 6

മഹ=ഉത്സവം, ജാലമാഗ്രം=കിളിവാതിൽ, ശുദ്ധമംഗ്ലമ്
നം. ക്രോധം=അന്തർഭാഗം. നിദ്രതഗതി=മന്ദഗതി, ഒളിച്ചെ
നം. ഹാരസ്തോമം=മുത്തുമാല, ഹരതി=അപഹരിക്കുന്നു, നശിപ്പി
ക്കുന്നു, കവരണവെന്നും. ചോരൻ സമീരൻ=വായുവാകുന്ന
കള്ളൻ. ഉത്സവധൃതികളിലാണല്ലോ കള്ളന്മാർ കവർച്ചകൾ തരം,
വായു സുരതശ്രാന്തകളായ സ്രീകളുടെ ദേഹത്തിലുള്ള വിയർപ്പ
തുള്ളികളെ ശമിപ്പിക്കുന്നത് കവിമുഖ്യം ചോരൻ മുത്തുമാല കവ
രുന്നതിനോടു തുല്യമാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഈ രൂപകാലങ്കാരത്താൽ
അവിടെ ഈ മാതിരിയെ കവർച്ചകേന്ദ്രങ്ങളുള്ള, മറ്റു പട്ടണങ്ങ
ളിലേപ്പോലെ ചോരഭയമില്ലെന്നു ധ്വനിക്കുന്നതിനാൽ അലങ്കാ
രണ വസ്തുധ്വനി.

നാളീകാക്ഷീമണികരം നവസൗരഭ്യനൽകൈതകാളീ-
ധൂളീകൂടം ധൃതമനിലനാൽ കൂടീടം നിഷ്കുടത്തിൽ
ആളീലോകപ്രകൃതദയിതോദന്തമാകണ്ണ ൧മന്ദം
കേളീലോലാശയകരം നടകൊള്ളുന്നതുംതത്രകാണാം. 7

യുവതികളറിടെ തോഴിമാർമൊരുമിച്ചു തോട്ടങ്ങളിൽ നേ
രംപോക്കു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു ലാത്തുന്നതിനെ വണ്ണിക്കുന്നു.
നാളീകാക്ഷീമണികരം=സുന്ദരികൾ. നവസൗരഭ്യനൽകൈതകാ
ളീധൂളീകൂടം=പുതുമണമുള്ള നല്ലകൈതപ്പൂവിന്റെ പൊടി കൂട്ടമായി
പറന്നുനടക്കുന്നത്. ധൃതമനിലനാൽ=വായുവിനാൽ അടിച്ചുപര
ത്തപ്പെട്ടതെന്ന് ധൂളീകൂടത്തിന്റെ വിശേഷണം. നിഷ്കുടം=ഉദ്യാ
നം. ആളീലോകപ്രകൃതദയിതോദന്തം=സഖിമാരാൽ പ്രസ്താവിക്ക
പ്പെട്ട നായകവൃത്താന്തം.

കാട്ടംതീർന്നാരുടൽവടിവഴു കോമളംഗീജനത്തിൻ-
കൂട്ടംതിങ്ങും കുതുകമതിനാൽ കൂട്ടമുത്സാഹമോടേ
തോട്ടംതന്നിൽ തുടരെവിലസും പൂച്ചെടിത്തട്ടിനൊട്ടും-
വാട്ടംതട്ടാതുചിതമുപചാരങ്ങൾ ചെയ്യുന്നുചട്ടം. 8

തിങ്ങും കുതുകമതിനാൽ=നിബിഡകൌതൂഹലത്താൽ. വെ
ള്ളംകോരി നനയ്ക്കൂ, വളമിടുക, തടം നന്നാക്കുക, കള പഠിക്കു മുത
ലായതിന്നു തോട്ടക്കാരുണ്ടെങ്കിലും പൂച്ചെടികളെ സ്വയമുപചരി
ക്കുന്നതു കൌതുകത്താൽ മാത്രമെന്നു താൽപര്യം. ചട്ടം=നിത്യമായ്.

ആ തങ്കത്താലധികവിധുരീഭാവമുറംകൊണ്ടുപാഹന-
പ്രാതംഗാഡ തപരയൊടുഗുഹാഭൃന്തരംതന്നിലാക്കും
മാതംഗൌഘം മദതരളീതം മാഗ്ഗമല്യേവരുമ്പോൾ
സ്മീതം കൌതൂഹലമുദിതമാം കാളികാശങ്കയാതേ. 9

ഇനി രാജാവിന്റെ ആന, കുതിര, തേർ, കാലാഘം എന്ന
സേനാസാമഗ്രിയെ പ്രത്യേകം വണ്ണിക്കുന്നു. ആതങ്കത്താലധിക
വിധുരീഭാവമുറംകൊണ്ടു=ഭീരുക്കളായ [നഗരത്തിലേക്കു നടാടേ
വരുന്ന ഗ്രാമീണന്മാരും മറ്റും ആനക്കൂട്ടം കണ്ടിരിക്കയില്ലല്ലോ.]
പാമ്പുപ്രാതം=വഴിക്കാരുടെ കൂട്ടത്തെ. ഗാഡരൂപരയൊടു്=അതി
വേഗേന ഗുഹാഭൃന്തരംതന്നിലാക്കും=വീട്ടിനകത്തേയ്ക്കോടിക്കുന്ന
തായ [ആനയെ ഭയന്നു വഴിക്കാർ ഇരുപുറത്തുമുള്ള വീടുകളിലേക്കു
സ്വയം കേറുന്നു. അതിലേയ്ക്കു കാരണമായ എന്നർത്ഥം] മദതര
ളീതംമാതംഗൌഘം=മദയാനക്കൂട്ടം; മാഗ്ഗമല്യേ വരുമ്പോൾ. തേ=
നിനക്കു്. കാളികാശങ്കയാ=മേഘമാല എന്നുള്ള ശങ്കയാൽ, സ്മീ
തം കൌതൂഹലമുദിതമാം=വളരെ കൌതുകമുളവാകും. ആനയ്ക്കും
മേഘത്തിനും ആകൃതിസാമ്യമുള്ളതിന്നു പുറമേ പൂർവാലത്തിലെ
വിശേഷണംകൊണ്ടു ക്രിയാസാമ്യവും ശ്ലേഷദപാരാ സമ്പാദിച്ചി

രിക്കുന്നു. മേഘം റിഹോവിധരന്മാരായ പാമ്പന്മാരെ സ്വഹൃ
ഹത്തിലേയ്ക്കു് ഉന്തിഅയയ്ക്കുമെന്നു കച്ചിപ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. 'കാ
ന്താകാർകഴൽ ചിക്കിടാഴ്ത്ത വഴിയിൽ കേഴുന്ന മാലോകരെഗ്ഗാംഭീ
യ്ക്കുത്തൊടു മൂളിയില്ലമതിലേയ്ക്കോടിപ്പവൻ ഞാനെടോ' എന്നു മേ
ഘംതന്നെ തന്റെ സ്വഭാവത്തെ വണ്ണിക്കുന്നു. [മേഘദൂതു്
ഉത്തരം 33.]

യോജിക്കുന്നോരമലകവചോഷ്ണീഷഭോഗ്രാ കരത്തിൽ
ഭ്രാജിക്കും നല്ലസിലതയുമായുൽഭടാടോപമോടേ
ആജിക്കുജ്ജസ്വലത കലഭം സാദിസംഘേനനീതം
വാജിക്കുട്ടാവരുവതു തവാമന്ദമാനന്ദമേകം. 1

കവചം=ചട്ട ഉഷ്ണീഷം=തൊപ്പി. അസിലതം=ഖഡ്ഗം.
ആജി=യുദ്ധം ഉജ്ജസ്വലതം=മാതൃത്വം. സാദിസംഘം=തുറപ്പു
കാർ. തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള തുറപ്പുകാരുടെ ആകൃതിയും മറു
ഭംഗിയായി വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതിനാൽ സ്വഭാവോക്തി അലങ്കാരം.

ചന്ദ്രപ്രഖ്യം മുഖമണ്ഡലമാർ കാട്ടുവേ ജാലമാർഗ്ഗേ-
ഷ്ചിന്ദ്രശ്രീയുജ്ജ്വാരു രസികരാം ലോകരേരിച്ചരിക്കും
മന്ദ്രധപാനാനുകൃതഘനനിഘോഷമാം സ്യന്ദനൗഘം
തപന്ദ്രഷ്ടാസി പ്രസ്മമരമുദാ മേഘനാദാനലാസിൻ. 11

മന്ദ്രധപാനാനുകൃതഘനനിഘോഷമാം=ഗംഭീരശബ്ദംകൊണ്ടു്
ഇടിമുഴക്കത്തെ അനുകരിക്കുന്നു. സ്യന്ദനൗഘം=തേർക്കൂട്ടത്തെ. പ്ര
സ്മമരമുദാ=ഏറ്റവും കൌതുകത്തോടെ, തപം ദ്രഷ്ടാസി=നീ കാണും.
ചരിക്കുമെന്നു പേരെച്ചും സ്യന്ദനൗഘവിശേഷണം മേഘനാദാ
നലാസിൻ! എന്നു സാഭിപ്രായസംബോധനം മേഘനാദത്തിനു
ചേർന്നു തൃത്തം ചെയ്യുന്നവൻ എന്നർത്ഥം. ഇതു മയിലിന്റെ സം

ജന്മമാണ്. 'ശിവാവലശ്ശിഖീ കേകീ മേഘനാദാനലാസ്യപി' എന്ന് അമരം.

നാനാവണ്ണപ്രകടിതചമൽകാരമാം വേഷരോദേ
സേനാവൃന്ദം പെരുവഴി പകർന്നീടവേ പാത്തുകണ്ടാൽ
ശൌനാസീരം ന പദി നഭസശ്യാപമിങ്ങാപതിച്ചോ?
ജാനാമ്യേവം ജനമനമതിൽ ജാതമാകം വിതക്തം. 12

ചുവന്ന കുപ്പായവും, വെളുത്ത വാദകളും, കറുപ്പു കലർന്ന കാൽമുട്ടയും മററുകൊണ്ട് ചിത്രവണ്ണമുള്ള പട്ടാളക്കാർ തെരുവുകളുടെ മുക്കിൽ വളഞ്ഞു വിലസുന്നതു കണ്ടാൽ, ശൌനാസീരംമാപം=ഇന്ദ്രചാപം നഭസഃ=ആകാശത്തുനിന്നും. സപദി ഇങ്ങാപതിച്ചോ=ഭൂമിയിലേയ്ക്കു് ഇറങ്ങിവന്നുവോ. ഏവം=എന്നു് ജനമനമതിൽ ജാതമാകം വിതക്തം=ജനങ്ങൾക്കു സംശയം തോന്നും. ജാനാമി എന്നു് ഞാൻ ഉൽപ്രേക്ഷിക്കുന്നു. സ്വഭാവോക്തിക്കും ഉൽപ്രേക്ഷയ്ക്കും കൂടി സംസൃഷ്ടി.

നേരേ കോട്ടയ്ക്കുരുകുവഴിയായ്പോയിനീയങ്ങുപൂർവ്വ-
ദോരേണ ദ്രാകുപുരമതിനകംപുക്കു പൂരിച്ചഭക്ത്യാ
പാരോവാഗപത്തിനമുദധിജാധിഷ്ഠിതോരസ്ഥലംപാ-
രീരേഴിന്നും പരിവൃദ്ധമുപാസിക്ക പാമോജനാഭം. 13

ഇങ്ങനെ 12 ശ്ലോകംകൊണ്ടു നഗരവണ്ണന ചെയ്തിട്ടു് അവിടെ ആദ്യമേ ശ്രീപത്മനാഭനെ വന്ദിക്കാനുപദേശിക്കുന്നു. പൂർവ്വദോരേണ=കിഴക്കേ കോട്ടവാതിൽവഴിയേ. ഇതു ശിഷ്ടാചാരാനുരോധേന: ചെയ്തു ഉപദേശമാകുന്നു. പാരോവാഗപത്തിനം=വാക്കുകൾക്കു് അവിഷയമായ, ഉദധിജാധിഷ്ഠിതോരസ്ഥലം=ലക്ഷ്മി മാറില്പുള്ളവൻ.

ഉത്തരഭാഗം

കാരാഗാരാകലിതസുരനാം ദൈത്യനെ നിഗ്രഹിക്കാൻ
ഘോരാകാരാധികഭയദനായ് പാരിലാത്താവതാരം
പാരാവാരാദൃതരരവം ഭക്തലോകാനുകമ്പാ-
പൂരാധാരായിതഹൃദയമാരാധയാനൃസിംഹം. 14

കാരാഗാരാകലിതസുരനാം=ദേവകളെ കാരാഗൃഹത്തിൽ ബന്ധിച്ചവനായ. ദൈത്യനെ=അസുരനെ, ഹിരണ്യകശിപുവിനെ; നിഗ്രഹിപ്പാൻ (വേണ്ടി), ഘോരാകാരാധികഭയദനായ് പാരിലാത്താവതാരം=ഘോരമായ ആക്രമിക്കാൻ ഭയങ്കരനായിട്ട് ഭൂമിയിൽ അവതരിച്ചവനും; പാരാവാരാദൃതരരവം=സമുദ്രത്തേക്കാൾ ഗംഭീരതരമായ അട്ടഹാസമുള്ളവനും. ഭക്തലോകാനുകമ്പാപൂരാധാരായിതഹൃദയം=ഭക്തന്മാരെപ്പറ്റിയുള്ള ദയാപൂരത്തിന് ആധാരമായ മനസ്സുള്ളവനും ആയ; നൃസിംഹം ആരാൽ ആരാധയം=അടുത്തുതന്നെയുള്ള നൃസിംഹസ്വാമിയെ സേവിച്ചാലും.

സംസാരാംഭോനിധികരകടന്നീടുവാൻ കാഃക്ഷയേനും
പുംസാരാഗാദികളകലൈ വിട്ടെപ്പൊഴും സേവ്യമാനം
തം സാരാത്ഥം നിഗമവചസാം തത്ത്വമസ്യാദിമാനം
കംസാരാതിം കലയകലുഷം തീർത്തുകാത്തിടുവാനായ്. 15

പുംസാ=പുരുഷനാൽ, ആളാൽ. തം സാരാത്ഥം നിഗമവചസാം തത്ത്വമസ്യാദിമാനം='തത്ത്വമസി ശേപതകേതോ' എന്നിത്യാദി ശ്രുതിവാക്യങ്ങളുടെ പൊരുളായവൻ. കംസാരാതിം കലയ=ശ്രീകൃഷ്ണനെ വന്ദിച്ചാലും.

പാലിക്കാനായ് ഭൂവനമഖിലം ഭൂതലേ ജാതനായ-
ക്കാലിത്തട്ടം കലിതകൃതകം കാത്ത കണ്ണനും ഭക്ത്യാ-

മയൂരസന്ദേശം

പീലിക്കോലൊന്നടിമലരിൽ നീ കാഴ്ചയായ് വച്ചിടേണം
മൌലിക്കെട്ടിൽ തിരുകമതിനെത്തീച്ചയായ് ഭക്തദാസൻ.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ അമ്പാടിയിൽ പശുക്കളെ മേച്ചു നടന്ന കാലത്തിൽ മയിൽപീലി ചൂടുന്നതു വളരെ പ്രിയമായിരുന്നു. സ്വാമി ദർശനം ചെയ്യുമ്പോൾ കാണിക്കു ഇടേണ്ടതാവശ്യമാണല്ലോ. ഭക്തദാസൻ എന്ന് സാഭിപ്രായവിശേഷണം. ഭക്തിരസം പരിപൂർണ്ണമായ ഈ ശ്ലോകത്തിന്റെ ബന്ധഭംഗിയും, അനായാസപ്രസ്തമരമായ പ്രാസവിലാസവും, അർത്ഥചിത്രപരിപൂർത്തിയും, ലാളിത്യപരമകാഷ്ടയും, സംസ്കൃതപദവൈരദ്യവും എല്ലാംകൂടി നോക്കുമ്പോൾ മണിപ്രവാളശ്ലോകത്തിന് ഇതിലധികം ജാത്യം വരാനില്ലെന്നു തീർച്ചപ്പെടുന്നു. ഇച്ചൊന്ന ഗുണങ്ങളെല്ലാം ഇക്കാവ്യത്തിലെ മിക്ക ശ്ലോകങ്ങളിലും നിരന്തരം കാണുന്നതാകയാൽ പ്രകൃതാദൃശത്തെ സ്ഥലീപുലാകന്യായേന മദ്ധ്യേ പ്രത്യേകിച്ച് എടുത്തു കാണിച്ചതേ ഉള്ള എന്ന് വായനക്കാരെ അറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

സ്വച്ഛന്ദം നീ തദനുഭഗവന്മന്ദിരത്തിൻപുറത്തായ്
സ്വച്ഛശ്രീയാമനവധി ഗൃഹം കാണമധപാവിലൂടെ
ഗച്ഛൻ കൂപക്കരമംമതിൽ ചെന്നു കൂപ്പും ജനങ്ങൾ-
ക്കിച്ഛയ്ക്കൊക്കും വരമരുമദ്ദൃഗ്ഗൃയേയും നമിക്ക. 17

ഭഗവന്മന്ദിരത്തിൻപുറത്തായ്=മതിൽക്കു വെളിയിൽ; സ്വച്ഛശ്രീയാമനവധിഗൃഹം കാണമധപാവിലൂടെഗച്ഛൻ=പടിഞ്ഞാറേഗോപുരം ഇറങ്ങി വടക്കോട്ടു വന്ന്; 'കൂപക്കരമം' എന്ന ക്ഷേത്രത്തിൽ ചെന്നിട്ട്; കൂപ്പും ജനങ്ങൾക്കിച്ഛയ്ക്കൊക്കും 'വരമരുമദ്ദൃഗ്ഗൃയേയും നമിക്ക'=ഭക്തന്മാർക്കു വരദയായ ദുഗ്ഗാദേവിയേയും വന്ദിക്കണം.

ഉത്തരഭാഗം

ദേവാരാതിക്ഷപണചണ്ഡം ദേവിതൻസേവചെയ്തി-
ട്ടാവാക്കേ നീ വടിവൊടു പടിഞ്ഞാട്ടു കിഞ്ചിൽഗമിച്ചാൽ
തേവാരത്തെനമിയ കലരുന്നോരു കോയിക്കൽ കാണാ-
മാവാസം മൽപ്രിയയുടയതാണെന്നു ബോധിച്ചുകൊ
ൾക. 18

ദേവാരാതിക്ഷപണചണ്ഡം=അസുരവിനാശിനി വടിവൊടു
പടിഞ്ഞാട്ടു കിഞ്ചിൽ ഗമിച്ചാൽ=നേരേ സ്വപ്നം പടിഞ്ഞാട്ടു
പോയാൽ; തേവാരത്തെനമിയ കലരുന്നോരു കോയിക്കൽ=തേവാ
രത്തുകോയിക്കൽ എന്ന കൊട്ടാരം. ആവാസം=വാസസ്ഥലം;
കവി ഇവിടെ മയൂരത്തിനു ദേവാരാധനക്രമമുപദേശിച്ചത് തന്റെ
പതിവനുസരിച്ചാകുന്നു

ചാരത്തോരോ വശമതിലെയും ചന്ദ്രശാലാന്തരാളേ
പോരത്തിന്മേലസമസൃഷ്ടമാഡംബരം കംബുരത്നം
ശൂരതപം പൃണ്ടൊരു ഹരിയുഗത്തിന്റെ മധ്യത്തിലധാ-
ധീര!തപം കണ്ടുക നരലോകേന്ദിരാമന്ദിരത്തെ. 19

ഇനി തെറിപ്പോകാതിരിപ്പാൻവേണ്ടി നായികാഗൃഹത്തിനു
ലക്ഷണം പറയുന്നു. ചന്ദ്രശാലം=മട്ടുപ്പാവ്. അസമസൃഷ്ടമാഡം
ബരം കംബുരത്നം=അസാധാരണശോഭയുള്ള ശംഖമുദ്ര. ഹരി
യുഗം=രണ്ടു സിംഹങ്ങൾ. അധാ=നേരേ, ഹേ ധീര! അചഞ്ചല
ബുദ്ധേ! എന്നു സംബുദ്ധി! നിനക്കു് ഈ ഒരു ലക്ഷണംകൊണ്ടുത
ന്നെ അക്കൊട്ടാരം തിരിച്ചറിവാൻ കഴിയുമെന്നു താല്പര്യം. നര
ലോകേന്ദിരാമന്ദിരത്തെ=ഭൂലോകലക്ഷ്മിയായ രാജ്ഞിയുടെ വാസ
ഭവനത്തെ, കൊട്ടാരത്തിന്റെ തെക്കേ വാതിലിലാണ് ഈ ചിത്ര
മുള്ളത്.

മയൂരസന്ദേശം

സമൃദ്ധായ്ത്താൻ നിയതസമയേ തോയസേകംനിമിത്തം
തിമൃത്താകം തടമൊട്ഭിശോഭിച്ചിടും പുഷ്പവാദ്യാ
രമ്യതപം പൂണ്ടവിടെ വലഭിത്തിന്റെ ഹർമ്മ്യത്തിനാലും
നമൃശ്രീയായ് വിലസതിമഹാരാജ്ഞിതൻ സൗധവദ്യം.

തിമൃത്തം=നനവുള്ളതു്; അഭിശോഭിച്ചിടും പുഷ്പവാദ്യാ=പു
റും ശോഭിക്കുന്ന പുന്തോട്ടത്താൽ വലഭിത്തിന്റെ ഹർമ്മ്യം=വൈ
ജയന്തം. സൗധവദ്യം=ഉത്തമമായ മാളിക. വിലസതി=ശോഭി
ക്കുന്നു.

മണ്ടിച്ചെന്നങ്ങതിനമുകളിൽ ചേർന്നിരിക്കുന്നനിന്നെ-
ക്കൊണ്ടിന്ധാനം ശിഖിപരിവൃദ്ധ! ശ്രീഭരം ശീഭരം തം
കണ്ടിട്ടാശാരികളതു പകർത്തി പ്രതിച്ഛായയാ തേ
പണ്ടില്ലാത്തോരഴകിനിയനേകാലയങ്ങൾക്കു മേകും. 21

ഇന്ധാനം=ജപലിച്ചിയങ്ങനതു്. ശീഭരം=പ്രവൃദ്ധം. പ്രതി
ച്ഛായയാ തേ=മയൂരപ്രതിമകൊണ്ടു്; പണ്ടില്ലാത്തോരഴകിനിയനേ
കാലയങ്ങൾക്കു മേകും=നീ മുകളിൽ ചെന്നിരിക്കുന്നതു ആ മാളി
കയ്ക്കു് ഒരു നല്ല അലങ്കാരത്തിനായിത്തീരുന്നതിനാൽ ശില്പികൾ
അതു കണ്ടു് ഇവിടമൽ പണിയുന്ന മേടകൾക്കു് ഈ ഒരു വൈചി
ത്ര്യംകൂടി ചെയ്യേണ്ടതാണെന്നു ഗ്രഹിച്ചു് അതിൻവണ്ണം പ്രവർത്തി
ക്കും. വാസ്തവത്തിൽ പിന്നീടു് പണിചെയ്തിട്ടുള്ള മഹാരാജാതിരു
മനസ്സിലെ ശ്രീകൃഷ്ണവിലാസം മാളികയിലും മറ്റും മയിൽപ്പാവ
കൾ ഉണ്ടാക്കിവെച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ ഇവിടെ ഹേതുൽപ്രേക്ഷ
ധർന്നിരിക്കുന്നു.

വാസായസ്കുദ്രയിത ഹിതമൊപ്പിച്ചു തീർപ്പിച്ചതാമ-
പ്രാസാദത്തിൽ ശബളമുകരശ്രോണിക്ലുപ്തം കവാടം

ഭാസാമുച്ചൈസ്തുരവിസരണംകൊണ്ടു നിൻബർഹഭാര-
ശ്രീസാദൃശ്യം കലരമതിസൌന്ദര്യചാതുര്യധ്യം. 22

ശബളമുകരശ്രോണിക്ലപ്തം=പല നിറമുള്ള കണ്ണാടികളാൽ ച
മയ്ക്കപ്പെട്ടതു; ഭാസാമുച്ചൈസ്തുരവിസരണം=ഉയരുന്ന കാന്തിക്കതിര
കൾ; അതിസൌന്ദര്യചാതുര്യധ്യം=വളരെഅഴകും വേലയ്ക്കു വൃത്തി
യുമുള്ള എന്നു കവാടവിശേഷണം. കണ്ണാടിവാതിലിൽ നിന്നു
നെടുക്കെ പുറപ്പെടുന്ന നാനാവണ്ണങ്ങളായ രശ്മിസൂത്രങ്ങൾ മയ്യു
ബഹ്ത്തിനൊത്തിരിക്കണമല്ലോ. ഇതിനാൽ ആ വാതിൽവഴിയേ
ചെന്നാൽ നിനക്കു ഗുഡമായിത്തന്നെ ദൃശ്യം നടത്താമെന്ന് ഒരു
പദേശം ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു. മീലിതാലകാരരൂപമായ ഈ വ്യംഗ്യാത്മം
കവാടം ബഹുതുല്യമാകുമെന്നുള്ള ഉപമയിൽനിന്നു ജനിക്കുന്നതാക
യാൽ അലങ്കാരണലങ്കാരധ്വനി.

പ്രത്യഗശ്രീഭരിതമവനീഭർത്രിതൻ പത്തനത്തിൻ-
പ്രത്യഗ്ഭാഗത്തതിരുചിരമായുണ്ടു നീരാഴിയാരാൽ
നിത്യം തനപീമണിയുടെ തനുസ്സൾഭാഗ്യാതിരേകാ-
ലത്യന്തം തത്സലിലമതിനോടുണ്ടെന്നിച്ഛുഭൃസ്യം. 23

ഇനി രാജനീദർശനം കാത്തിരിക്കുന്ന മയിലിന് നേരംപോ
ക്കായി, അവിടെയുള്ള ഭാരോ കാഴ്ചകൾ നോക്കാൻ പറയുന്നു.
പുതുശോഭകൊണ്ടു നിറഞ്ഞതായ ആ രാജനീപ്രാസാദത്തിന്റെ
പടിഞ്ഞാറുവശത്തു് അടുക്കൽതന്നെ ഒരു ഭംഗിയുള്ള നീരാഴിയു
ണ്ടു്. ഉത്തരാലംകൊണ്ടു് നായികയ്ക്കു നിയമേന സ്നാനം ഈ
നീരാഴിയിലാണെന്നുള്ള ഒരു സാധാരണസംഗതിയെ കവിദൃഷ്ട്യു
വണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. അചേതനമായ ജലത്തോടു് അസൂയയുണ്ടെന്നു്
അസംബന്ധ സംബന്ധകല്പനം ചെയ്തയാൽ ഉളവായ അതിശ
യോക്ത്യാലങ്കാരത്തിൽനിന്നു് അനുരാഗാതിശയവും വിരഹാസഹന
തയും ധ്വനിക്കുന്നു.

മയൂരസന്ദേശം

അസ്തോലസ്യം മമ കമനി താൻ നട്ടുവാത്സല്യമാടെ
ഹസ്താബ്ജത്താലരുമുപചാരങ്ങളാൽ പുഷ്പശോഭം
ശാസ്താഭിഖ്യംപരിമളമിളൽ പുഷ്പവല്ലീസമൃഹം
വിസ്കാരം പൃ ണ്ണോരു തടമതിൽ കാണമന്നിഷ്ടത്തിൽ 24

അസ്തോലസ്യം=മടിയെന്നിയെ; വളമിടുക മുതലായതു് ഉപചാ
രങ്ങൾ. ശസ്താഭിഖ്യം പരിമളമിളൽ പുഷ്പവല്ലീസമൃഹംശസ്തയാ
യ=പ്രശസ്തയായ; അഭിഖ്യയോടും=ശോഭയോടും, പരിമളത്തോടും
=ഗന്ധത്തോടുമിളത്തുകളായ പുഷ്പങ്ങളോടുകൂടിയതായ വല്ലീസ
മൃഹം=വളമിളത്തും. കത്താവു്. കാണം=കാണാകും, നിഷ്ടം=
ഉദ്യാനം.

കയ്യോലേത്തിക്കുതു കമിയലും കുട്ടികൾക്കും പരിക്കാൻ
പുയ്യോതല്ലാതുരുതരഫലശ്രേണി തുഞ്ചിക്കിടക്കും
തയ്യോരുള്ളോരനവധി രസാലാളി വിസ്കാരമാക്കി-
ചെയ്യാതേ കണ്ടവിടെയൊരുവൻറയുമില്ലനരംബ്ഗം 25

കൌതുകമുള്ള കുട്ടികൾക്കുകൂടി കൈകൊണ്ടെത്തിപ്പറ്റിക്കത്ത
ക്കവിധത്തിൽ വലിയ മാങ്ങകൾ തുഞ്ചിക്കിടക്കുന്നതായ അന
വധി മാന്തയിൽകൂട്ടം അവിടെ എല്ലാ ജനങ്ങളുടേയും മനസ്സിൽ
വിസ്മയം ഉണ്ടാക്കുന്നു. മാളികയുടെ കിഴക്കുവശത്തു് അനവധി
ഒട്ടമാവുകൾ നില്പുണ്ടു്.

മൂലത്തിൽതൊട്ടുപരിവിടപശ്രേണിയോളം ഫലത്തിൻ-
ജാലത്തേക്കൊണ്ടതിനിബിഡമായ് ഭംഗിയോടുല്ലസിക്കും
ബാലതപംപുണ്ണോരു പനസദ്യുഷ്ണുചവും കാണമങ്ങി-
ക്കാലത്തന്യസ്ഥലമതിലതിന്നൊപ്പമുണ്ടാകയില്ല. 26

ഉത്തരഭാഗം

മാവിനെ വർണ്ണിച്ചതുപോലെ പ്ലാവിനേയും വർണ്ണിക്കുന്നു. അവിടെയുള്ള പ്ലാവുകളിൽ വഷ്കാലത്തും ധാരാളം കായ്കാണാം.

ചാരുതപത്താൽ പുരുതരമദം പുണ്ടുപുമേനിയാറാതെ -
നൂരുദനത്തൊടു പൊരുതുചാനാത്തടുത്താത്തഭംഗം
ആരുലംസൽബഹിരപവനംതന്നിൽ മോചാകദംബം
ഭീരുതപത്തോടവിടെ മരുവുന്നോറവും ജാതജാള്യം. 27

അവിടെ, മോചാകദംബം=വാഴക്കൂട്ടം; ബഹിരപവനംതന്നിൽ=പുറത്തോട്ടത്തിൽ; ആരുലംസൽ=നാട്ടുപ്പെട്ടതായിട്ട്, (തടവിൽ പാർപ്പിക്കപ്പെട്ടതെന്നും) ഏറവും ജാതജാള്യം=അധികം തണുപ്പുള്ളതായിട്ട്; വളം നല്ലവണ്ണം ചെയ്തയാൽ കൂടുതൽ എന്നു താല്പര്യം. (അവമാനം സിദ്ധിച്ചതായിട്ടെന്നും) ഭീരുതപത്തോടു മരുവുന്നു=ചെടികളുടെ ഇടയിൽ അങ്ങമിങ്ങും നില്ക്കുന്നു (പേടിച്ചു നില്ക്കുന്നുവെന്നും) ഇങ്ങനെ നില്ക്കുന്നതിലേക്ക് പൂർണ്ണാർത്ഥത്തിൽ ഹേതുവിനെ ഉൽപ്രേക്ഷിക്കുന്നു. ശോഭാമദം കൈക്കൊണ്ട മൂലഗാത്രിയായ രാജിയുടെ തുടകളുമായി പടവെട്ടാൻ ഒരുമ്പെട്ട മടങ്ങിപ്പോയിട്ടാണോ എന്നു തോന്നുമാറു്. യുദ്ധത്തിൽ പരാജിതൻ ഈ അറസ്ഥയെല്ലാം വരുമല്ലോ. ഉരുവിനും വാഴയ്ക്കും ആകൃതി സാമ്യവും പ്രസിദ്ധമാണല്ലോ. വാചകശബ്ദപ്രയോഗമില്ലാത്തതിനാൽ ഗദ്യോൽ പ്രേക്ഷാ 'പൊരുതുവാൻ' എന്നതു 'പൊരുതു' എന്നുള്ള നവീനധാതുവിന്റെ പിൻവിനയെച്ചം. 'മന്മഥൻ നിമ്ബലം നമ്മെ പൊരുതുന്നതു' എന്ന്. കൃഷ്ണഗാഥയിലും 'ഒന്നു പോരേണം നമുക്കിന്നു' എന്നു നളചരിതത്തിലും കാണാംപോലെ ധാതു 'പൊരു' എന്നാണെങ്കിലും നവീനന്മാർ 'പൊരുതുക' കൂടി സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. 'രാമനും രാവണനും പൊരുതുംവണ്ണം'

മയൂരസന്ദേശം

എന്നു ഭാരതത്തിൽ എഴുത്തച്ഛൻ. 'ചൊരുതുവാൻ' എന്നുതന്നെ വായിച്ചാൽ വിരോധമില്ല.

സാരാമോദപ്രസവനികരം സഞ്ചരത്സത്സമീരം
ധാരാജോദ്യൽസുമധുരഫലം കീരസംരാവരമ്യം
പാരാതീതപ്രതിനവലതാഗാരസൗന്ദര്യം മാരാ-
ദാരാമം തേ സുഖമതിതരാമിന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു നൽകും. 28

ആരാദാരാമം=അടുത്തുള്ള ആ തോട്ടം, തേ=നിൻറെ. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു=ചക്ഷുഃ ശ്രോത്രതപഗ'ജിഹ്വാഘ്രാണങ്ങൾ എന്ന അഞ്ചു ജ്ഞാനേന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു; അതിതരാം=ഏറ്റവും; സുഖംനൽകും ഓരോ ഇന്ദ്രിയത്തിനും സുഖം ഉണ്ടാകുന്നതിനെ ഓരോ വിശേഷണംകൊണ്ടു സമർത്ഥിക്കുന്നു. സാരാമോദപ്രസവനികരം=സുഗന്ധിപ്പിച്ചസമൃദ്ധമുള്ള. എന്നു മൂക്കിനു്; സഞ്ചരത്സത്സമീരം=നല്ല കാരവീശുന്ന എന്നു തപക്കിനു്; ധാരാജോദ്യൽസുമധുരഫലം=മധുരഫലസമൃദ്ധിയുള്ള, എന്നു ജിഹ്വയ്ക്കു്; കീരസംരാവരമ്യം=കിളികളുടെ നാദംകൊണ്ടു് മനോഹരം, എന്നു ചെവിക്കു; പാരാതീതപ്രതിനവലതാഗാരസൗന്ദര്യം=പാരാതീതമായ (അതിരില്ലാത്തതായ) പ്രതിനവലതാഗാരസൗന്ദര്യത്തോടു് (പുതുലതാഗൃഹചമൽക്കാരത്തോടു്) കൂടിയ എന്നു കണ്ണിനു്.

സൈപരം വാണീടുകിലവിടെനീസായമുള്ളൂരിൽനിന്നെൻ
സാരംഗാക്ഷീമണിരമണി സാ ഷൺമുഖസപാമിതനോ
പാരംഭക്ത്യാ പരിചൊടു ഭജിച്ചാഗമിക്കും തിരിച്ച-
നേരം നേത്രത്തിനു തവ സഖേ! ജന്മസാഹല്യമുണ്ടാം. 29

സായം=സന്ധ്യയ്ക്കു്. ഉള്ളൂർ=ഇതു് നഗരത്തിൽനിന്നും മൂന്നു നാഴിക വടക്കുള്ള ഒരു വേലായുധക്ഷേത്രമാകുന്നു. സാരംഗാക്ഷീ

ഉത്തരഭാഗം

മണിരമണി സാമാൻകണ്ണിമാരിൽ ഒന്നാമതായ ആ സ്ത്രീ=രാജ്ഞി. അന്നേരം നേത്രത്തിനു തവ സഖേ! ജന്മസാഫല്യമുണ്ടാം=ആ രാജ്ഞിയെ കാണാൻബാധം നിനക്കു കണ്ണുണ്ടായതിന്റെ ഫലം സിദ്ധിക്കും.

വേഗാലൈത്തുംരഥമതിലെഴുന്നള്ളിയെൻ പ്രാണനാഥാ സ്വാഗാരത്തിൻനടയതിലിറങ്ങീടുമായന്തരത്തിൽ നാഗാരാതേ! തിരുവുടൽ നഭോവീഥിയേ .വിടുഭ്രമീ- ഭാഗായാനസ്സുഹയൊടുവരംമിന്നൽപോലൊന്നുകാണാം

തിരുവുടൽ 'കാണാം' എന്നതിന്റെ കർമ്മം; മധ്യേ ആകാശം വിട്ട് ഭൂമിയിലേക്കു വരുന്ന മിന്നലുപോലെ എന്നുപമ. ഇത്രയും പരിഭ്രമിക്കുന്നതിനുള്ള കാരണം അടുത്ത ശ്ലോകത്തിൽ വ്യക്തപ്പെടുത്തും.

സൂക്ഷിച്ചുംഗംപ്രതി സുരചിരസ്ഫാരസൌന്ദര്യസാരം ഭൂക്ഷിദ്വംശത്തിനു തിലകമാം പ്രേയസീമസ്മദീയാം വീക്ഷിത്ലോനപ്പൊഴുതവസരം കിട്ടുകില്ലൊടുമംഭോ- ജാക്ഷിത്ലോരോ നിവമമതി നായാശ്രുപോകേണ്ടതുണ്ടാം. 31

സുരചിരസ്ഫാരസൌന്ദര്യസാരം=അതിരമ്യമായും പ്രവൃദ്ധമായും ഉള്ള സൌന്ദര്യ സാരത്തോടുകൂടിയ എന്നു അംഗത്തിന്റെ വിശേഷണം ഭൂക്ഷിദ്വംശം=രാജകുടുംബം.

പള്ളിക്കെട്ടിൻദിനമതു മുതൽ പള്ളിമാൻകണ്ണിയെന്നിൽ കൊള്ളിച്ചീടും കൊടിയ മമതയ്ക്കൊത്തു മംഗല്യപുജാം ഉള്ളിൽശ്രദ്ധാഭരമൊടു കഴിച്ചുററ ഭക്ത്യാ പ്രമീളാം തള്ളിസ്സേവിച്ചിടുമഥ വിനാ ഹരത്മനാ, പത്മനാഭം. 32

പ്രമീളാം=മടിയെ, വിനാഹരത്മനാ=കള്ളമെന്നിയെ.

മയൂരസന്ദേശം

സേവിച്ചുംബ്ബാമവിലജഗതാം സേവകാഭീഷ്ടദാസ്രീ-
മാവിർഭക്തി ത്രിഭുവനപിതാവായ തൽകാന്തയേയും
ഭൂവിണ്ണോരാൽ പരിചരിതയായ് ഭക്തിചെയ്യാശു ഭൂയ-
സ്സാവിശപസ്കപ്രിയസവികളോടൊത്തുസൗധത്തിലെത്തും

അവിജഗതാമംബാം=ജഗദംബയായ ദേവിയെ ആവിർഭക്തി=ഭക്തിയോടെ. ഭൂവിണ്ണോരാൽ പരിചരിതയായ് ഭക്തി ചെയ്തു=ഭോജനകാലത്തിലുള്ള പരിചാരങ്ങളെല്ലാം ബ്രഹ്മണരാണല്ലോ ചെയ്തു പതിവ്.

മെല്ലേമല്ലേക്ഷണ മണിയറയ്ക്കുള്ളിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞാൽ
ചെല്ലേണംനീസമവഹിതനായ് സൗധവാതായനത്തിൽ
അല്ലേശും തദപിചരമതിൽനിന്നപ്രതീഘാതമഗ്രേ
ചൊല്ലേറുന്നക്ഷിതികമലയെക്കാണുക ദീപാനികത്തിൽ 34

സമവഹിതനായ്=സാവധാനമായിട്ട്, സംഭ്രമിക്കാതെ. സൗധവാതായനം=മുൻചൊന്ന ജനൽവാതിൽ. അല്ലേശും=അകത്തുള്ള ദീപത്തിന്റെ നിഴലാൽ ഇരുളടഞ്ഞു. തദപിചരമതിൽ=ആ വാതായനദ്വാരത്തിൽ. അപ്രതീഘാതം=തടവുകൂടാതെ. വിളക്കിനടുത്തു നിൽക്കുന്നവരേ നിഴലിൽ നില്ക്കുന്നവർക്ക് ഇങ്ങോട്ടു കാണാതെ അങ്ങോട്ടു കാണാമല്ലോ.

പെണ്ണില്ലുമ്പ്പീതലമതിൽമഹാരാജ്ഞിയെപ്പോലെയിപ്പോഹി-
വിണ്ണിൽപോലുംവിപുലഗുണസൽകീർത്തിസംപൂർത്തിയോ

(ത്താൽ

എണ്ണിക്കൂടാത്തൊരുസൃഷ്ടിയുള്ളൊരുതൻമൂർത്തിയാക്കും
കണ്ണിൽചേക്കും ഖഗവര! പരം ഹർഷപീയൂഷവർഷം. 35

ഉത്തരഭാഗം

എണ്ണിക്കൂടാത്ത=അനിവചനീയമായ. ഹർഷപീഡ്യർഷവർഷം=ആനന്ദമാകുന്ന അമൃതത്തിന്റെ വർഷം പൂർവാർദ്ധംകൊണ്ട് ആഭ്യന്തരഗുണങ്ങളേയും ഉത്തരാർദ്ധംകൊണ്ട് ബാഹ്യമായ രൂപസൗന്ദര്യത്തേയും വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.

കാജസ്സംജ്ജസ്വലമുഖകിമിലേവമന്യാംഗനാനാം
തേജസ്സോടൊത്തുടലിനീതുപോലാർക്കു സൗന്ദര്യമോർക്കിൽ
സൗജന്യത്തെപ്പറകിലതസാധാരണംതന്നെയങ്ങേ
രാജന്യസ്മിമണിയുടെ ഗുണശൃംഖലകളുന്യാദൃശങ്ങൾ. 36

ഉർജ്ജസ്വലം=ബലവത്തു്, ഉറപ്പുള്ളതു്, തീക്ഷ്ണം. രാജന്യസ്മിമണി=ക്ഷത്രിയസ്മികളിൽ ഉത്തമയായ രാജ്ഞി. അന്യാദൃശങ്ങൾ=മരൊരാൾക്കും ഇതുപോലെ കാണാത്ത മട്ടിൽ അപൂർവ്വങ്ങൾ. 'ഗുണശൃംഖലകളുന്യാദൃശങ്ങൾ' എന്നുള്ള നാലാംപദത്തെ ശിഷ്ടം മൂന്നു പാദങ്ങളെക്കൊണ്ടു സമർത്ഥിക്കുന്നതിനാൽ കാവ്യലിംഗാലങ്കാരം.

ഹന്താനന്താപരിവൃദ്ധമഹൈശപയ്യുസത്തേപപ്രപാസ്കാ-
ഹന്താദന്താവളഗതിദയാധീനമേതാവിനീതാ
സന്താപന്താർമധുമൊഴിയകറീട്ടുഭീഷ്ടങ്ങളെല്ലാം
സന്താനന്താനടിമലർപണിഞ്ഞീടുവോർക്കുകിടുന്നതു. 37

മഹൈശപത്ര്യാസത്തേപഅപി അപാസ്കാഹന്താ=മഹത്തായ ഐശപയ്യം ഇരിക്കലും അഹങ്കാരത്തെ തൃപ്തിച്ചവർ. ദന്താവളഗതി=ആനന്ദയൊരും. ദയാധീനമേതാ=ദയാലും വിനീതാ=വിനയവതി താർമധുമൊഴി=പൂന്തേൻവാണി. അടിമലർപണിഞ്ഞീടുവോർക്കു സന്താനംതാൻ=ആശ്രിതന്മാർക്കു് ഒരു കല്പവൃക്ഷംതന്നെ ആയുള്ളവർ. ഈവണ്ണമെല്ലാമായിരിക്കുന്ന അനന്താപരിവൃദ്ധം=രാ

ജ്ഞി. സന്താപമകരീട്ട് അത്ഥാൽ അടിമലർ പണിഞ്ഞീടു
വോക്ട്=അല്ലെങ്കിൽ എല്ലാവർക്കും തന്നെ അഭീഷ്ടങ്ങളെല്ലാമേകി
ടുന്നു.

ദുർമ്മാർത്തിൽക്ഷണമപി മനോവൃത്തിയെത്താതെനിത്യം
ധർമ്മാസക്ത്യാ ധരണിരമയാതീടുമെൻധർമ്മപത്നീ
നിർമ്മായം സൽപഥനിരതയായ്ത്തന്നെ വർത്തിച്ചിട്ടു-
[മ്പോര
മർമ്മാവിത്താം വിരഹകദനം വന്നതെൻകർമ്മമത്രേ. 38

എത്താതെ=പ്രവേശിക്കാതെ, ധർമ്മാസക്ത്യാ=ധർമ്മങ്ങളിൽ
ശ്രദ്ധയോടെ; 'വർത്തിച്ചിട്ടമ്പോര എന്നതിൽ അനപയം. ധര
ണിരമം=ഭ്രമംകലക്ഷി. ധർമ്മപത്നി=അഗ്നിസാക്ഷികളായ് വേദ
കളെപ്പട്ട ഭായ്. ഇതിനാൽ എന്റെ പുണ്യപാപങ്ങൾക്കു രാജ്ഞി
യും അംശഭാഗിനി എന്നു സമർത്ഥിക്കുന്നു. നിർമ്മായം=നിർവ്യാജം
സൽപഥനിരതം=സന്മാർഗ്ഗപ്രവൃത്ത മർമ്മാവിത്തു'=മർമ്മങ്ങളെ വേധി
ക്കുന്നതു്; അതിദുസ്സഹമെന്നർത്ഥം. വിരഹകദനം=വിരഹദുഃഖം
കർമ്മം=ദുർഭാഗ്യം.

തണ്ടാർപൊയ്ക്കയ്ക്കശിശിരകരൻതന്റെ സാന്നിധ്യമില്ലാ-
തുണ്ടായിട്ടും ദേശയൊടു സമാവസ്ഥയാ മദപിയോഗേ
വണ്ടാർപൂവേണികൾ പണിയുമെൻകാന്ത വാഴുന്നതയ്യോ
കണ്ടാലാർക്കും കരയുമലിയും കല്ലിനൊത്തോരു ഹൃത്തും. 39

സൂര്യവിരഹാതുരയായ പത്മിനിക്ക്ക്കാപ്പം ഉഴലുന്ന വിരഹി
ണിയായ എൻകാന്തയെക്കണ്ടാൽ കഠിനഹൃദയന്മാർക്കും ദയതോ
ന്നിപ്പോകും. പിന്നെയങ്ങോ നിന്നെപ്പോലുള്ള ദയാലുക്കൾക്കു
സാന്നിധ്യമില്ലാതെ, ഇല്ലാത്തതിട്ട് എന്നു ഹേതുപർത്ഥത്തിൽ നി
ഷേധവിനയെച്ചും.

ആർത്താ താരേന്തൻമൊഴിയരികിലുളളിപ്പുയാംചേടിയോ-
വാർത്താമാവർത്തനമൊടനയോഗിക്കുമുൽകണ്ണമൂലം [ടെൻ
പാർത്താലാരുള്ളാരു തരണിയിന്നിത്തരം ഭർത്തുഭക്താ
മൂർത്താ പുണ്യോല്ക്കരപരിണതിഃകേവലം സാ മഭീയാ. 40

ഇപ്പുയാം ചേടിയോട്=ഗാംഭീർയ്ത്താൽ മററാരോടും .മാ
പല്യം പ്രകാശിപ്പിക്കയില്ല എന്നു ഭാവം; ആവർത്തനമൊട്=ചോ
ദിച്ചതുതന്നെ പിന്നെയും ചോദിക്കും. അതിലേക്കു കാരണം ഉൽ
കണ്ഠ=പ്രിയവൃത്താന്തശ്രവണത്തിലുള്ള അത്യാസക്തി; എന്നാൽ
രാജ്ഞിയായ നായികയ്ക്ക് ഇത്രയും ഭർത്തുഭക്തി വരുമോ എന്നു
മയ്യുരത്തിനുതോന്നാവുന്ന സന്ദേഹത്തെ മൂന്നാംപാദംകൊണ്ടു നി
രാകരിച്ചിട്ട് നാലാംപാദംകൊണ്ടു് ഇതുഗനനായികാലാഭം ത
ന്റെ പൂർവ്വപണ്ണിഫലംതന്നെ എന്നേ പറയാൻ കാണുന്നുള്ള
എന്നു് ഉപസംഹരിക്കുന്നു. മൂർത്താ=മൂർത്തിമതി; പരിണതി=പരി
ണാമം.

വാണീദേവീ പരമുദിതമായോരു കൌതുഹലത്താൽ
ക്ഷോണീലോകേ സ്വയമവതരിച്ചെന്നൊരാശങ്കയേകും
ഏണീശാബേക്ഷണനിപുണമായ് വീണവായിക്കുമപ്പോൾ
വാണീടും നീയവിടെയമിതാനന്ദനിഷ്പന്നനായി. 41

ഇങ്ങിനെ നായികയുടെ സ്വഭാവത്തെ സാമന്വ്രീത്യാ വർ
ണ്ണിച്ചിട്ടു് തൽക്കാലാവസ്ഥയെ ഉദ്ഘീഷണം. സരസ്വതിയുടെ
അവതാരം തന്നെയോ എന്നു ശങ്കിക്കപ്പെടാവുന്ന ആ സുന്ദരി
ഒരു വേള ആ സമയത്തു് വീണ വായിക്കുകയായിരിക്കും. എന്നാൽ
അപ്പോൾ നീയതുകേട്ടു ആനന്ദനിശ്ചലനായി അവിടെ നിന്നുപോ
കും. ആശങ്കാഹ്ലാസം=ഏകുന്നവളായ എന്നു പേരെച്ചു. 'ഏണീശാ

മയൂരസന്ദേശം

ബേക്ഷണ'യുടെ വിശേഷണം. വായിക്കും=വായിക്കുക സംഭാവ്യമാണ്, എന്നു ശീലഭാവി.

ഋണം ചിത്തം ദുരിതഹരമാം നാമപാരായണത്താ-
ലാനന്ദിപ്പിച്ചതിവിദുഷിതാൻ കീർത്തനം തീർത്തനകം
ഗാനംചെയ്യുന്നതുവിലളവില്ലാഞ്ഞൊരാനന്ദപൂരേ
ന്ദനം മജ്ജിച്ചിടുമയി മയൂരേന്ദ്ര! കണ്ണേന്ദ്രിയം തേ. 42

വീണവായനയോടു ചേർന്നു പാടുകയും ചെയ്യുമെന്നു പറയുന്നു. ഋണം=ദുഃഖിതം; ദുരിതഹരം=പാപഹരം; ന്ദനം=നിശ്ചിതം, ഉറപ്പായിട്ടു. രാജ്ഞിക്കു പാട്ടിലും വീണവായനയിലും ഉള്ള പാണ്ഡിത്യം അന്യാദൃശമാകുന്നു, അതിനാൽ ഇവിടെ കവി അതിശയോക്തിയ്ക്കു ലേശം അവസരം കൊടുത്തിട്ടില്ല.

അല്ലംപാടിശ്രമമൊടമ്പലാമെഴിരത്തം തൃജിച്ചാ-
കല്ലംമൽപ്രേയസി മനസി മാമോത്തു നിശപസ്യദീർഘം
തല്ലംതന്നിൽപരിചൊടുപവേശിച്ചുതൽപാണിയാൽതാൻ
ശിര്യംകല്ലിച്ചെഴുമൊരു മദാലേഖ്യമാലോക്യവാഴും. 43

തൃജിച്ചാകല്ലം=ആ കല്ലത്തെ (അലങ്കാരത്തെ) തൃജിച്ചിട്ട്; വിരഹാവസ്ഥയിലും സ്ഥാനത്തിനു ചേർന്നതായ ഏതാനും അലങ്കാരം ആവശ്യമാണല്ലോ. തൽപാണിയാൽതാൻ ശിര്യം കല്ലിച്ചെഴും=ചിത്രമെഴുത്തിലും, തുണുൽപണിയിലും മറ്റും നായികയ്ക്കു് അസാധാരണമായ വാസനയുണ്ടു്; മദാലേഖ്യം=എന്റെ പടം; ആലോക്യം=നോക്കിട്ടു്, നോക്കിക്കൊണ്ടു് എന്നു താല്പര്യം.

കായ്തന്നോക്കേണ്ടതു പലതുമുണ്ടാകകൊണ്ടും സ്വഭാവ-
സ്വൈര്യംകൊണ്ടും പകലതുപണിപ്പെട്ടു സന്ധിച്ചുകൂട്ടും

യെയ്യുംപോകുന്നതു നിശയിലാണെൻപ്രിയയ്ക്കൻ
(വിയോഗം
സൂര്യൻപോകുന്നതു സുരഹരമായിടുമോ പത്മിനിസ്സു. 44

സന്ധിച്ചുകൂട്ടും=തേവിധം കഴിച്ചുകൂട്ടും. 'അവൾ' എന്ന് കർത്താവർത്ഥംസിലും. നാലാംപാദം ദൃഷ്ടാന്തം. "കാരോരോ ഗൃഹജോലിയാൽ പകൽ പൊരത്തീടാം വിയോഗാത്തിയെ സൈപരം വിശ്രമകാലമാമിരവിലാണമ്മാലിനേററം ബലം" എന്ന് മേഘദൂതിലെ അർദ്ധത്തിന് ഇതിനോടു സാദൃശ്യം കാണുക.

പാപംമൂലം പരവശതയാ പാർത്തിടുനിജ്ജനത്തെ-
സ്വാപംതന്നിൽ കമലമിഴിയാറും കാണമെന്നാശയോടെ
താപംപൂണ്ടിത്തുന്നകടമതിൽ പള്ളികൊണ്ടീടുമെന്നാൽ
കോപംകൊണ്ടുക്കടിലവിധി ഹാ നിദ്രയുംനീക്കിവെക്കും 45

ദുരദൃഷ്ടതാൽ പരാധീനനായ് വസിക്കുന്ന എന്നെ സ്വപ്നത്തിൽ കാണാമെന്നുള്ള ആശയാൽ താപത്തോടെ പുല്ലുപായിൽ ആ വിരഹിണി കിടന്നുനോക്കും. എന്നാൽ ദുർദ്ദൈവം നിദ്രയ്ക്ക് ഇടംകൊടുക്കുകയില്ല. ഹാ, കഷ്ടം! നിദ്രാമോദം എന്ന അവസ്ഥ ഇതിനാൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു, 'തൃണകടമതിൽ പള്ളികൊണ്ടീടു' മെന്നതിനാൽ വിരഹവ്രതാനുഷ്ഠാനം ഉക്തമായി. ദൈവത്തിന്റെ നേരെ അസൂയ വ്യഞ്ജിക്കുന്നതിനാൽ ഭാവധ്വനി.

നിദ്രാസെച്ഛ്യം നിയതി നിരസിച്ച്ചീടവേ നീലവേണീ
മുദ്രാഹീനാവ്യഥയൊടു മുഹൂർമ്മുഞ്ചതീ മഞ്ചമദ്ധ്യം
ഭദ്രാ സാ മൽപ്രിയതമയെഴുന്നേറു ലാത്തും ഗവാക്ഷ-
ച്ഛിദ്രാഭ്യണ്ണേ തദനു തരുണാണ്ണോജകണ്ണേജപാക്ഷീ. 46

മയൂരസന്ദേശം

നിയതി=ദൈവം; മുദ്രാഹീനവ്യഥ=നിരർഗ്ഗളമായ ദുഃഖം; മുഹൂഃ=കൂടകൂടെ; മഞ്ചം=കട്ടിൽ; ഗവാക്ഷച്ഛിദ്രാഭ്യണ്ണ=ജനവാതിലിന്റെ രന്ധ്രത്തിനു സമീപത്തു്; കാറുകൊണ്ടു് താപശാന്തി ചെയ്യാനാണു് ജനവാതിലിനു കുറുക്കെ ലാത്തുന്നത്. തരണാണ്ണോജകണ്ണേജപാക്ഷി=നല്ല തൊടമുള്ള താമരയിതളിനു തുല്യമായ കണ്ണുള്ളവരും; കണ്ണേജപന്=ഏഷണിക്കാരൻ; കണ്ണത്തിൽ ജപിക്കസൌഹാർദ്ദം അധികം ആയാലേ സാധിക്കൂ എന്നു വെച്ചു് ലക്ഷണയാ അന്തരംഗസഖി എന്നർത്ഥം. അല്ലെങ്കിൽ നേരേ മറിച്ചു്, ഏഷണിക്കൂട്ടുക, അസൂയമൂലം പരശ്രീ സഹിക്കവഹിയായ്ക്കൊണ്ടാകയാൽ വിരോധി എന്നർത്ഥം. രണ്ടുവിധമായാലും സാദൃശ്യത്തിൽ പശ്ചാത്താപം കവി സങ്കേതപ്രസിദ്ധമാകുന്നു. യദോ, തരണാണ്ണോജങ്ങൾ പോലുള്ളവയും കണ്ണേജപങ്ങളും (ചെവിയോളം നീണ്ടവയും) ആയുള്ള അക്ഷികളോടു കൂടിയവരും എന്തു കർമ്മധാരയോത്തരപദമായ ഉപമാസമാസം.

കോകീവാന്താ പ്രിയവിരഹിതാ കോമളാംഗീ തദാനീ-
 മേകീഭൂതാ സഖികളുകലച്ചെന്നുറങ്ങുന്നനേരം
 ഏകീടം തേ ധ്രുവമവസരം വാചികാ മേ കഥിക്കാൻ
 കേകീന്ദ്ര! തപസ്വിധഗതയായ് നിന്നു സന്ദാനസംസാരം.

ഇതുതന്നെയാണു് നിനക്കു് സന്ദേശം ചൊല്ലാൻ നല്ല അവസരമെന്നുപദേശിക്കുന്നു. കോകീ ഇവ ആന്താ=ചക്രവാകിയെപ്പോലെ വിരഹവിവശാ; ഏകീഭൂതം=ഏകാകിനിയായവരും; അതിലേക്കു കാരണം സഖികളുകലച്ചെന്നുറങ്ങുന്നനേരം; തപസ്വിധഗതയായ് നിന്നു്=നിന്റെ സമീപത്തു നിന്നിട്ടു്; അവരും ലാത്തുന്നത് നീ ഇരിക്കുന്ന ജനലിനു കുറുക്കെ ആകയാൽ നിനക്കു പരയാൻ സൌകര്യമുണ്ടെന്നു താല്പര്യം. സന്ദാനസംസാരം=സന്ദേശം.

അന്നേരം നീ പറക മൂഴുവായുള്ള ഷഡ്ജസ്വരത്തിൽ
കന്നേലും നൽകുകകൾമണിയാം റാണിയോടിപ്രകാരം
വന്നേനായ്തു! ഖിരവിനൊടരിപ്പാട്ടുനിന്നോതുവാനാ-
യിടനഷ്ഠ തപൽകണവനരചെയ്തോരു സന്ദേശവാചം. 48

മൂഴുവായുള്ള ഷഡ്ജസ്വരത്തിൽ=ഷഡ്ജം മയൂരോ വദതി'
എന്നു പ്രമാണമുണ്ടു്; കന്നേലും നല്ലുകകൾമണി=കന്നിനു ഏലു
ന്ന (ചേരുന്ന, ഒപ്പമാകുന്ന) നല്ല കൂചങ്ങളുള്ളവരിൽ മണി (ഉത്തമ)
ആയവരും; ഉപമാനപൂർവ്വദാനേകപദബഹുവ്രീഹിയിൽ നിന്നു
തൽപുരുഷൻ; റാണി=രാജ്ഞി എന്നു് ഹിന്ദുസ്ഥാനിതത്വം, പയ്യ
വസാനത്തിൽ സംസ്കൃതരത്നവംതന്നെ. ഇപ്രകാരം=ഏതുപ്രകാ
രമെന്നു് ഉത്തരായം വിവരണം.

ഏവം നീതാനമൃതമധുരം ചോല്ലവേ പല്ലവാംഗീ
സാ വന്നീടും കതുക്കമൊടടുത്തത്രയും ചിത്രമോടെ
ഭാവം നന്നായ്തെളിയുമളിവേണിക്കു വേലായുധൻതാ-
നീവണ്ണം മേ ശുഭമരുളിയെന്നാത്തി:വിട്ടോത്തിടും സാ. 49

അമൃതമധുരം=സ്വരവിശേഷത്താലും; വിശേഷിച്ചു് 'അരിപ്പാ
ട്ടുനിന്നു വന്നു' എന്നുള്ള പ്രതിപാദ്യത്താലും; ചിത്രമോടെ=ആശ്ച
ര്യത്തോടുകൂടെ; മയിൽ സംസാരിക്കുന്നതിനാലും നിരൂപിച്ചിരി
ക്കാതെ ലഭിച്ച പ്രിയവാർത്താശ്രവണത്താലും വിസ്മയം. വേലാ
യുധൻതാൻ ഇത്യാദി, പകലേ ഉള്ളൂരിൽ ചെന്നു സേവിച്ച സ്വാ
മിയുടെ പ്രസാദമാണിതു് എന്നു നിശ്ചയം.

വല്ലീജാനിപ്രിയ! വസുമതീനന്ദയികാം വല്ലഭാം മേ
ചൊല്ലീടേണം പുനരപി ഭവാനേവമുല്ലാസമോടേ

മയൂരസന്ദേശം

വല്ലീചില്ലി! തപദഭീകനവൻ വാണിടുന്നല്ലൽപോക്കി
തപല്ലീലാനസ്മരണമതിനാലിപ്പൊഴുല്ലാഘനായ്താൻ 50

വല്ലീജാനിപ്രിയ! = വാഹനമാകയാൽ വേലായുധനും ഇഷ്ടനായുള്ളോവേ! ഇതിനാൽ ദൂതിനു സ്ഥാനവലിപ്പം സൂചിക്കുന്നു. വസുമതീനായികാ = രാജ്ഞി; ഇതിനാൽ നീ വിനയത്തോടെ വേണം സംസാരിക്കാൻ എന്നു ധ്വനിക്കുന്നു. ഉല്ലാസമോടെ = പ്രസന്നമുഖനായിട്ട്; നിന്റെ മുഖഭാവംകൊണ്ടാണു നീ വിശ്വസിക്കുന്നോ വഞ്ചകനോ എന്നു രാജ്ഞി നിശ്ചയിക്കുന്നതു്. ഉത്തരാർദ്ധം മയൂരവാക്യം. വല്ലീചില്ലി = വള്ളിപോലുള്ള ചില്ലിയുള്ളവരും; ഈ സംബോധനത്താൽ സൗഭാഗ്യം വ്യഞ്ജിക്കുന്നു. തപദഭീകൻ = നിന്റെ കാമുകൻ, സ്വാധീനനായ ഭർത്താവു് ആയ അവൻ; തപല്ലീലാനസ്മരണമതിനാൽ അല്ലൽ പോക്കി = നിൻ വിലാസങ്ങളെ കാത്തു് രസിക്ക എന്നുള്ള വിനോദത്തോടുകൂടി; ഇതിനാൽ തപദേകപരായണനായ അവനിൽ നിനക്കു് അന്യഥാ ബുദ്ധിക്ക് ഒരിക്കലും അവകാശം വരികയില്ലെന്നു് ആശ്വാസം തോന്നുന്നു. ഉല്ലാഘനായ്താൻ = ക്ഷേമത്തോടുതന്നെ; വാണിടുന്നു = തപദപിരഹവ്യഥയെന്നിയെ അവനു മറ്റു സുഖക്കേടൊന്നുമില്ല.

പങ്കംപോക്കും ഗുഹനുടെ പദം നിത്യമച്ഛിച്ചപാസ്താ-
തകം പാലിപ്പതിനു ഭവതീം പാരമത്ഥിച്ചദേവം
തകംപോലുള്ളൊരുതവവപുസ്സെപ്പൊഴുംതപൽപ്രിയൻനി-
ശ്ശങ്കാ പുൽകിസ്സുഖമനുഭവിക്കുന്നു സങ്കല്പശക്ത്യാ. 51

പങ്കം = പാപം; അപാസ്താതകം = ഉപദ്രവങ്ങളെ ഒഴിച്ചു എന്ന് പാലിപ്പതിന്റെ വിശേഷണം. എപ്പൊഴും നിശ്ശങ്കം പുൽകി = സങ്കല്പത്തിലെ ആലിംഗനാദികൾക്ക് സ്ഥലകാലനിയമം വേണ്ടല്ലോ, 'സംഗമവിരഹവികൽപേ വരമിഹ വിരഹോ ന സം

ഗമസ്തസ്യഃ, സംഗേ സൈകൈവ തഥാ ത്രിഭുവനമപി തന്മയം
വിരഹേ.'

അച്ഛിന്നൈഃഘം നയനസലിലം കൊണ്ടനച്ഛ്യാസ്യനായി-
പ്ഠപുച്ഛിന്നേഃ കശലമയിതേ കാമകൻ കോമളാംഗി!
അച്ഛിദ്രം നിൻതിരുവടിയിരിക്കണമെന്നൊന്നുതാനാ-
ണിച്ഛിച്ചീടുന്നിതവനരവിന്ദാക്ഷി! സർവ്വോപരിഷ്കാൽ. 52

അച്ഛിന്നൈഃഘം നയനസലിലംകൊണ്ടനച്ഛ്യാസ്യനായി=ധാര
മുറിയാതെ ഒലിക്കുന്ന കണ്ണീരാൽ കലുപ്പമുഖനായിട്ട്; ആ കാമകൻ
നിനക്ക് കശലം ചോദിക്കുന്നു. 'അയികോമളാംഗി' എന്ന സം-
ബോധനത്താൽ വിരഹക്ലേശാനർഹത ധ്വനിക്കുന്നു. ഈ സ്ഥി-
തിയിലിരിക്കുന്നവൾക്ക് എങ്ങനെ കശലം സംഭാവ്യമെന്നുള്ള
ആധിയാലാണ് ചോദിക്കുമ്പോൾ അനവരതയായ് ബാഹ്യധാര
പുറപ്പെടുന്നതു്. അച്ഛിദ്രം=അക്ഷതം, ആരോഗ്യത്തോടു കൂടെ;
നിൻതിരുവടി=നിൻതൃപ്പാദം; നീ എന്നതിനുള്ള ആചാരമൊഴി.
സർവ്വോപരിഷ്കാൽ=എല്ലാറ്റിനുമുപരി.

തിണ്ടാടീടും പതഗമിതിനോട്ഠന്റെ കാർയ്കരഹസ്വം
മിണ്ടാനെന്തെൻപതി ബത! മുതിന്നെന്നു സന്ദേഹമേതും
ഉണ്ടാകേണ്ടാ തിരുമനസി ഞാൻ ശ്രീവിശാഖന്റെപത്രം
വണ്ടാർവേണീ! തവ ച നിതരാം നന്മയിൽ പ്രേമമില്ലേ?

കശലപ്രശ്നാനന്തരം വിശ്വസ്തനെന്നു സമർത്ഥിക്കാൻ ഉപ-
ദേശിക്കുന്നു. തിണ്ടാടീടും പതഗമിതിനോടു=അങ്ങമിങ്ങമലഞ്ഞു
നടക്കുന്ന പക്ഷിയോടു്; രഹസ്വം=ദൂതനോടു് ഗോപ്യങ്ങളായ അ-
ഭിജ്ഞാനങ്ങളും മറ്റും ഉപദേശിക്കേണ്ടിവരുമല്ലോ. തിരുമനസ്സിൽ
സംശയം തോന്നേണ്ടാ എന്നു പറഞ്ഞതിനെ 'ശ്രീവിശാഖ

മയൂരസന്ദേശം

ന്റെ പത്രം' ഇത്യാദി നാം സമർത്ഥിക്കുന്നു. ഒന്നാമത്ത്, ഞാൻ ശ്രീ വിശ്വാമിഹിരൻ-വേലായുധസ്വാമിയുടെ; പത്രം = വാഹനമാണ്; ഇതിനാൽ ഒരു രാജ്ഞിക്കു ദൂതൃം ചെയ്യാനർഹനെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു. രണ്ടാമത്ത്, അയി=സുന്ദരി! നിനക്കും നന്മയിൽ പ്രേമം = നല്ല മയിലിന്റെ നേരെ പ്രേമം (സ്നേഹം) ഇല്ലയോ? മയൂരം നിന്റെ ഇഷ്ടനമാണല്ലോ. വാസ്തവത്തിൽ മയൂരസ്നേഹമുണ്ടോ എന്നു ചോദിക്കുമ്പോൾ 'നന്മയിൽ' നല്ല വസ്തുവിൽ പ്രേമം എന്ന് അന്യഥാപദച്ഛേദം ചെയ്തിട്ട് ശ്ലേഷംകൊണ്ട് സമാധാനം. സഭംഗശ്ലേഷസങ്കീർണ്ണമായ കാവ്യലിംഗം അലങ്കാരം. ഇതിനു പുറമേ കവിസംഗമാനന്തരക്രമമായ ഈ സന്ദേശത്തിൽ ഒരു മയൂരത്തെ ദൂതനാക്കി കല്പിച്ചതിന്റെ താല്പര്യം വായനക്കാരെ അറിയിക്കുന്നതായും ഒരർത്ഥം വ്യാഖ്യാനിക്കാം; എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ "ഉണ്മയിൽതന്നെരാജ്ഞിക്കു നന്മയിൽ പ്രേമമൂലമായ', ശ്രീവിശ്വാമിഹിരൻ പത്രം താനീ വിശ്ലേഷാത്തി തീർത്തുപോൽ". ശ്രീവിശ്വാമിഹിരൻ പത്രം=ശ്രീവിശ്വാമിഹിരൻ-രാജാവിന്റെ തിരുവെഴുത്തു് എന്നു ശ്ലേഷം.

താന്തൻ കാന്താവിരഹദഹനജപാലയാൽ ദ്രഹ്യമാന-
 സ്വാന്തൻ പുന്തൻമൊഴി! പിഴകളാൽവിപ്രതീസാരമ
 ശാന്തൻസന്ദേശവുമവശമായ് മന്ദുഖേനതപദീയൻ (ഗൻ
 കാന്തൻ ചി.ന്താതരളനരളീച്ചെയ്തിട്ടനിപ്രകാരം. 54

താന്തൻ=വിനന്ദൻ; കാന്താവിരഹദഹനജപാലയാൽ ദ്രഹ്യമാനസ്വാന്തൻ=വിരഹാഗ്നിയാൽ കത്തിക്കാളുന്ന മനസ്സോടുകൂടിയവൻ; പിഴകളാൽ വിപ്രതീസാരമഗ്നൻ=താൻ ചെയ്ത തെറ്റുകളെ കാത്തു് പശ്ചാത്താപത്തിൽ മുഴുകിയവൻ; ശാന്തൻ=ഗവമടങ്ങിയവൻ; അവശൻ=പരാധീനൻ, ചിന്താതരളൻ=മനോരാജ്യങ്ങളാൽ വ്യാകുലൻ; ഈ വിധമൊക്കെയുമായിട്ട് നിന്റെ കാ

ഉത്തരഭാഗം

ന്തൻ സന്ദേശത്തെയും, മനുഖേന=ഞാൻ മുഖാന്തിരം; ഉപരി വിവരിക്കുംപ്രകാരം അരുളിച്ചെയ്യുന്നു. മേൽവരുന്ന ശ്ലോകങ്ങൾ നായകവാക്യമായിട്ടുതന്നെ മയൂരം പറയേണ്ടുന്നവയാകുന്നു.

മംഗല്യാംഗീമണിമകടമേ! മൽപ്രിയേ! സാബ്രതം നി-
ന്നംഗസ്സശം മമ സുഖഭമല്ലെങ്കിലും നിങ്കലേറും
സംഗത്തോടെന്മനമതു ലയിക്കുന്നു ഹാർദ്ദത്തിനോത്താൽ
ഭംഗത്തിന്നല്ലുചകിൽ വിരഹം തുംഗതയ്ക്കേ നിമിത്തം. 55

എന്റെ മനസ്സ് ഏറം=വലിക്കുന്നതായ സംഗത്തോടുകൂടെ നിങ്കൽ ലയിക്കുന്നു. വിരഹം മനസ്സംഗത്തെ ബലപ്പെടുത്തുമെന്നു പ്രതിപാദിക്കുന്നു ‘ഹാർദ്ദത്തിനോത്താൽ’ ഇത്യാദി വാക്യം “സ്നേഹത്തിൻ വിരോധിയല്ല വിരഹം നേരോക്കിൽ നേരേ മറിച്ചേറിപ്പോയിയമിച്ഛപോലനഭവിക്കാത്തപ്പൊഴിച്ചുങ്ങളിൽ” എന്ന മേഘസന്ദേശശ്ലോകത്താൽ വ്യാഖ്യാതമായി.

എന്നാലും ഞാനതിവിതതമാമാധിപാമോധിപൂരേ
നന്നായിപ്പോരും നളിനനയനേ! വീണിതാകണിടുനേൻ
ഇന്നാരോടെൻ വൃസനമറിയിക്കുന്നു ഞാൻ? റിന്നുപാദന
വന്നാലല്ലാതൊരു സുഖമെനിക്കില്ല പൊയ്യല്ലതെല്ലം 56

എന്നാലും, യുക്തികൊണ്ട് അടുത്ത ശ്ലോകത്തിൽ വിവരിച്ച വിധത്തിൽ സ്ഥാപിക്കാമെങ്കിലും; അതിവിതതമാമാധിപാമോധിപൂരേ=ഏറ്റവും വിശാലമായ ആധിയാകുന്ന ആഴിയിൽ; ഇന്നാരോടെൻ വൃസനമറിയിക്കുന്നു ഞാൻ=ആരോടു ഞാൻ ആവലാധി പറയേണ്ട; ആവലാതി കേൾക്കേണ്ടവൻ കേൾക്കാത്ത സ്ഥിതിക്കു സംഗമം എങ്ങിനെ സാധിക്കും. വിരഹശാന്തി വരാതെ സുഖവും ഉൾടമാകുന്നു.

മയൂരസന്ദേശം

കന്നിച്ചീടും കളർമതിരചം സുന്ദരേ മന്ദിരേ നാ-
മൊന്നിച്ചിന്ദീവരദളഗളഗ്രാഹിനേത്രേ! സുഖേന
ചെന്നിട്ടോരോ കളികളിലെഴും കൌതുകത്തോടുവാണോ-
രന്നിക്കഷ്ടസ്ഥിതി വരവതായോത്തിരുന്നാ തരിന്ദും. 57

ഇന്ദീവരദളഗളഗ്രാഹിനേത്രേ! = കരിളുവളപ്പുവിന്റെ ഇതളി
നെ കഴുത്തിനു പിടിച്ചു തള്ളുന്ന കണ്ണുള്ളവച്ചേ, തത്തുല്യനേത്രേ;
വാഃണാരനം = വാണകാലത്തിൽ; തരിന്ദും = ലേശം പോലും; അപ്ര
തീക്ഷിതമായ് വന്നതാകയാൽ ഈ വിരഹം അതിദുസ്സഹമെന്നു
ഭാവം.

ആപത്തേവംബതവരവതിന്നായതീക്ഷിമണേ! മൽ
പാപത്തേത്താൻപ്രബലതരമാംഹേതുവാഃയാത്തിടുനേൻ
സ്വാപത്തേയും സുമുഖി! യശനത്തേയുമുജ്ജ്വലിച്ചപശ്യാ-
ത്താപത്തേത്താൻ പരമനുഭവിക്കുന്നതൻമൂലമിപ്പോൾ. 58

തൻമൂലം = പാപംമൂലം; വിരഹഹേതുഭൂതമായ ആ പാപ
ത്തിന് ഇടംകൊടുത്തല്ലോ എന്നു പശ്യാത്താപം. അന്ന് നിന്നോടു
ഒരുമിച്ച സ്വാപത്തേയും (ഉറക്കത്തേയും) അശനത്തേയും അനുഭ
വിച്ചിരുന്ന സ്ഥാനത്തു് ഇന്നു പശ്യാത്താപത്തെ ആണ് അനുഭവി
ക്കുന്നതു് എന്നു ഭാവം.

ഗാഢപ്രേമപ്രഗുണകരണംരൂഢവാത്സല്യമെന്നോ-
ടുഢസ്തേമസ്ഫുടബഹുമതിതപം സദാവാണിടുന്മാരും
മൂഢതപത്താൽപലപിഴകൾത്താൻചെയ്തുപോയുള്ളതെല്ലാം
പ്രൌഢസ്രീകൾക്കുണിതിലകമേ! നീപൊറുത്തിട്വേണം.

അന്നു വിരഹം അസംഭാവ്യമെന്നുള്ള മദത്താൽ ഹിതാനവ
ത്തിനിറയായ നിന്നിലും പ്രണയാപരാധങ്ങൾ ചെയ്തുപോയിട്ടുള്ള

റായെ ക്ഷമിക്കേണമെന്നു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. ഗാഢപ്രേമം=അചഞ്ചലമായ അനുരാഗത്തോടുകൂടെ; പ്രഗുണകരുണം=സാമാന്യത്തിലിരട്ടി ദയയോടെ; രൂഢവാത്സല്യം=വേരറച്ച വാത്സല്യത്തോട്; ഉൗഢസ്നേഹം സഹൃദയബഹുമാനം=ഉൗഢസ്നേഹമാവായും (അത്യന്തം സ്ഥിരമായും) സ്നേഹമായും ഇരിക്കുന്ന ബഹുമാനിയോടെ.

നിഷ്കാരുണ്യം നരപരിവൃദ്ധൻതനപി തേസന്നിധേർമ്മാം
നിഷ്കാസിച്ഛിട്ടതികരിനമായ് ചെയ്തനിർബ്ബന്ധമെല്ലാം
നിഷ്കാലുഷ്യേത്യതിയൊടുതടുത്തോരനിന്നോടുതുല്യം
നിഷ്കാപദ്യംപതി.മിതകരീനാരിയിപ്പാരിലുണ്ടോ. 60

രാജാപ്പു ദയയെന്നിയെ എന്നെ നിൻറെ അടുക്കൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചിട്ട് അന്യപുരുഷനെ സ്വീകരിക്കണമെന്നു് അതികരിനമായി ചെയ്ത നിർബ്ബന്ധത്തെ എല്ലാം ധൈര്യത്തോടുകൂടി തടുത്തു നില്ക്കുന്ന നിനക്കു് ഒപ്പം നിഷ്കപടമായി ഭർത്താഹിതം ചെയ്യുന്ന നാരി ഇന്നു ഓർപ്പുതന്നെ. നിഷ്കാലുഷ്യം=സർവ്വം എന്നിൽ പ്രസന്നയായുള്ളോവേ എന്നു സംബോധനം. പൂർവ്വോക്തരിൽ പാഞ്ഞ അപരാധങ്ങളെ നീ ഗണിച്ചിട്ടില്ലെന്നു് ഇതിനാൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നു.

നാമീവണ്ണം വ്യഥയനുഭവിക്കുന്നതിന്നിന്നുദൈവം
വാമീഭൂതംവരതനുവരത്തിച്ചതാമീവിയോഗം
ദൈവീസീതാപ്രഭൃതിസതികരകുളളസൽകീർത്തിയിപ്പോര
ഭൂമീനാഥേതവസുലഭയായിടുവാൻഹേതുവായി. 61

ഉപശീശാപമുപകാരമെന്ന മട്ടിൽ വിഷമാലങ്കാരരീത്യാ ഒരു വിധം സമാധാനപ്പെടുന്നു. നാം ഇതുവിധം കഷ്ടപ്പെടണമെന്നു നിശ്ചയിച്ച പ്രതികൂലമായ ദൈവം സംഗതി വരുത്തിയ ഈ വി

മയൂരസന്ദേശം

വരം നിനക്ക് ദമയന്ത്യാദികളെപ്പോലെ പാതിവ്രത്യകീർത്തിക്കു ഹേതുവായിത്തീൻ. സീത, ദമയന്തി മുതലായ രാജ്ഞികൾ വളരെക്കാലം വിരഹാദൃഢം സഹിച്ചുവല്ലോ. ഇതേവരെ നിനക്കു സൗന്ദര്യോദി ഗുണങ്ങളാൽ മാത്രമേ സീതാദിസാമ്യമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. ഇപ്പോൾ പാതിവ്രത്യനിഷ്ഠയിലും അതു സിദ്ധിച്ചുവെന്നു നിനക്ക് ഇതിലും ഒരു ലാഭമെന്നെ എന്നു പറയാം. അതിനാൽ ദൈവപ്രാതികൂല്യമെന്നിലാണ് അധികം ഫലിച്ചതെന്നു വ്യഞ്ജിക്കുന്നു.

പാതിവ്രത്യംപരമയിപയോജാക്ഷിയീനാട്ടിലെ സ്ത്രീ-
ജാതിക്കില്ലെന്നൊരുപഴിമിരാജ്ജാതമാനുജഭൂരിപ്പോൾ
നീതിയ്ക്കൊക്കും നിജനടപടിച്ചെഴുതിയാൽനീക്കിനീതാൻ
വ്യാതിയ്ക്കേറാമതിമതിമഹാരാജ്ഞിപാത്രീഭവിക്കും. 62

പാതിവ്രത്യംപരം=പാതിവ്രത്യം മാത്രം ഈ നാട്ടിലെ സ്ത്രീജാതിക്ക്=മരുമക്കത്തായമനുഷ്ടിക്കുന്ന കേരളസ്ത്രീകൾക്ക്; മതിമതി=ബുദ്ധിമതി എന്നു സംബുദ്ധി.

ഭീത്യാമുക്തംപരജനിതയാ പാരിടംപാലയന്തീ
നീത്യാവികുറോറിയനിരപമശ്രീമതിശീമരാണി
പ്രീത്യാനൽകംബഹുമതിമഹാലോകരെല്ലാംപുകഴ്ത്തും
രീത്യാസാധീത്യസദൃശയശോലാഭവത്രൈഭവത്രൈ. 63

ബുദ്ധമതി. നൽകം=ബഹുമാനം തരും, എന്നു പൂർണ്ണക്രിയ 'സി. ഐ.' എന്ന വിരുത്ത് രാജ്ഞിക്ക് ഉടൻതന്നെ ലഭിച്ചല്ലോ സാധീത്യസദൃശയശോലാഭവത്രൈഭവത്രൈ = പതിവ്രതയെന്ന് അനന്യസാധാരണകീർത്തി ലഭിച്ചുവളായ നിനക്ക്.

ഏവഞ്ചി ന്നിച്ചൊരുവിധമൊരാശപാസമുണ്ടാക്കിയാലും ഹേവഞ്ചി ക്ഷ്യാവലരിപുകലത്തിന്നൊരുത്തംസമുത്തേ

ഉത്തരഭാഗം

ഹാവഞ്ചിച്ചിപ്പുകരിമുക്തിനിരക്കുന്നകാലഃശ്രമാസീ
ഭാവഞ്ചിത്തേദൃശമരജിടുന്നുണ്ടാമ കൊണ്ടൽവേണീ. 64

ഏവം, അടുത്തു കഴിഞ്ഞ മൂന്നു ശ്ലോകങ്ങളാൽ വിവരിച്ച പ്രകാരം. ഉണ്ടാക്കിയാലും=നിർമ്മിക്കാമെങ്കിലും; ഇക്കരിമുക്തി നിരക്കുന്ന കാലം=വഷ്ണുതു; വഞ്ചിച്ചു=ദൈവ്യം അപഹരിച്ചിട്ട് എങ്ങിനെയെന്നു അറിവഹിയാത്തവിധത്തിൽ; മേ ചിത്തേ=എന്റെ മനസ്സിൽ; ഭൃശം=ഏററം; ശ്രമാസീഭാവത്തെ=ദുഃഖജന്യമായ വ്യാമോഹത്തെ; അരജിടുന്നുണ്ടാ=ഇക്ഷ്യാന്തിയും ചെയ്തുകൊണ്ടു തന്നെയിരിക്കുന്നു. ഹാ, എന്നു ശോകത്തിൽ, വഞ്ചിക്ഷ്യാവലരിപു ക്കലത്തിന്നൊരുതംസമുത്തേ=വഞ്ചിരാജവംശമൗലിരത്നമേ എന്നും, കൊണ്ടൽവേണീ=മേഘതുല്യകേശി എന്നും സാഭിപ്രായസംബോധനങ്ങൾ. യദപാ=‘ഉണ്ടാക്കിയാലും’ എന്നു നിയോജകപ്രകാരത്തിലെ മദ്ധ്യമപുരുഷൈകവചനം. ഇത്തരമൊക്കെയും വിചാരിച്ചു നീ സമാധാനപ്പെടു എന്നു നായികയെ ആശ്വസിപ്പിച്ചിട്ടു “ഹാ വഞ്ചിച്ചു” ഇത്യാദ്യുത്തരാർദ്ധത്താൽ തനിക്ക് പിന്നെ സമാധാനം ഒന്നുമില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, പ്രത്യുത കൊണ്ടൽവേണീയായ നിന്റെ സ്മരണത്തിനു പ്രതിക്ഷണമവസരം കൊടുക്കുന്ന ഈ വർഷ്ണുവാകുന്ന വിഭാവത്താൽ ഉദ്ദീപിതമായ വിരഹമഹാമോഹത്തിൽ ഞാൻ മുഴുകിപ്പോകുന്നുവെന്നു പിന്നെയും വിലപിക്കുന്നു; എന്നു വ്യാഖ്യാനിക്കാം.

കാത്തിടുനേനാടലിനെയുമകേശപാശത്തിനേയും
പാത്തിടുമ്പോൾ പടുതടിതമിക്കാളുമേഘാഭിരേയും
ചേത്തിടുനൂരണരണികയച്ചേതസിസ്ഫീതയാക്കി
ത്തീർത്തിടുനൂവിരഹരജയെക്കഷ്ടമീവൃഷ്ടികാലം. 65

വഷ്കാലത്തിന്റെ ഉദ്ദീപനതയെത്തന്നെ രണ്ടു ശ്ലോകംകൊണ്ടു വർണ്ണിക്കുന്നു. പടുതടിതം=ചൊടിയുള്ള മിന്നൽപിണരിനെ

മയൂരസന്ദേശം

പാർഷ്വതോഽപി വേദം; കാളമേഘാഭിര്യം പാർഷ്വതോഽപി
കേശപാശത്തേഽപി കാർഷ്ണേന ഏനം യഥാസംഖ്യം അനന്യം.
ഈ വൃഷ്ടികാലം ചേതസ്സിൽ രണരണികയെ=ഉൽക്കണ്ഠയെ; ചേ
ർന്നും വിരഹവേദനയെ സ്തീര(പ്രവൃദ്ധ)യാക്കിച്ചെയ്തതും ചെ
യ്യുന്നു. പൂർവ്വത്തിൽ സ്മൃതിമദലങ്കാരം, ഉത്തരാൽത്തിൽ സമ
ച്ചയാലങ്കാരം; രണ്ടിനുംകൂടി സംസ്കൃഷ്ടി.

ഓമൽപ്പിച്ചിച്ചെടിലതമരല്ലോളിതാവർഷ്വിന
സ്തോമക്ലിന്നാപതുമലർപതുക്കെസ്മഹ്സിപ്പിച്ചിട്ടുന്വോഽ
പ്രേമക്രോധക്ഷുഭിതഭവതീബാഷ്പധാരാവിലാംഗീ
ശ്രീമന്മന്ദസ്മൃതസ്മൃതവിയാകന്നതോർമ്മിച്ചിട്ടുന്വേൻ. 66

ഓമൽപ്പിച്ചിച്ചെടിലത=ഇളം പിച്ഛവർഷ്വി; നായികാസ്ഥാ
നീയഃ; മരല്ലോളിതാ=കാറ്റടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടുണ്ടു; (ആയിട്ട്), ഇത്
പ്രണയകലഹകൃതമായ ക്ഷോഭത്തിന്റെ സ്ഥാനം വഹിക്കുന്നു.
വർഷ്വിനാപതു=മഴവെള്ളത്താൽ നനഞ്ഞതു (ആയിട്ട്)
ഇതു 'ബാഷ്പധാരാവിലാംഗീ' എന്നതിന് എതിരാകുന്നു. പതു
മലർ = പുത്തൻപൂക്കളേ; ആസന്നവികാസത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചാ
ണ് 'മലർ' എന്നു പ്രയോഗിച്ചത്. പതുക്കെ=ക്രമേണ; സഹ
സിപ്പിച്ചിട്ടുന്വോഽ = വിരിയിക്കുമ്പോൾ; ഇത് മന്ദസ്മൃതോൽഭവ
ത്തിന്റെ പ്രതിബിംബം. പൂർവ്വവൽസ്മൃതിമദലങ്കാരം.

പ്രാണേശിശ്രീ!പ്രണയമസൃണേ! വല്ലഭോഽപി ക്രമോയ്ഞാൻ
വാണേനൈന്നാലോരപകലകന്നല്ലഭൂരേപ്യഗാഠ
കേണേററംനീവലയുവതുഞാൻകേഽപ്സതുണന്നതിന്നാ-
ലാണേചേതസ്സതിവകിതമാകന്നതേണേക്ഷണേ! മേ. 67

ഇനി വിരഹാസഹത നിനക്കും തുല്യമെന്നു പറയുന്നു. പ്രാ
ണേശിശ്രീ! = പ്രാണനാഥേ; പ്രണയമസൃണേ! = സ്നേഹം കൊണ്ടു

ഉത്തരഭാഗം

ആർദ്രഹൃദയേ; ആഗാരേ=വാസഗൃഹത്തിൽ. ക്ഷണികവിരഹം പോലും പ്രണയചാപല്യത്താൽ സഹിക്കാത്തവരും ഈ ദീപ്ത പ്രവാസത്തെ എങ്ങിനെ പൊറുക്കുമെന്നാണ് എനിക്കു ഭയമെന്നു ഭാവം.

ലീലാരണ്യേവിഹഗമൃഗയാലോലനായേകദാത്താൻ നീലാപാംഗേകമപിനിഹനിച്ഛീടിനേൻനീഡജത്തെ മാലാന്നാരാൽമരുവുമിണയെക്കുണ്ടുനീതാംചനേതും കാലാഗാരംസപദികൃപയാകാതരേ! ചൊല്ലിയില്ലേ? 68

അനന്തരം ദൂതപ്രത്യയത്തിനായ് ഒരു അഭിജ്ഞാനം (അടയാളവർക്കു്) കൂടെ പറയുന്നു. ഒരിക്കൽ ഞാൻ തോട്ടത്തിൽ പക്ഷിവേട്ട ചെയ്യുമ്പോൾ ഒരു ആൺപക്ഷിയെ വെടിവെച്ചുകൊന്നു, അപ്പോൾ അതിന്റെ ഇണയായ പേട അടുത്തിരുന്നു വ്യസനിക്കുന്നതു കണ്ടു് കനിഞ്ഞു നീ അതിനെക്കൂടി യമലോകത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കാൻ എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായില്ലയോ? ഇതിനാൽ വിരഹഭീതി നിനക്കു് എത്രത്തോളമുണ്ടെന്നു് എനിക്കു് നല്ലവണ്ണം അറിയാമെന്നു താല്പ്യം.

ഈലോകത്തിൽസുഖമസുഖവും മിശ്രമായ്ത്താനിരിക്കും മാലോകക്കും മതിമുഖി വരാറില്ലയോ മാലനേകം? ആലോചിച്ചീവിധമവിധവേ! ചിത്തമാശപസ്തമാക്കി- ക്കാലോപേതംകദനമതിനിക്കാണികൂടിക്കുടിക്ക. 69

പിന്നെയും സമാധാനപ്പെടാൻതന്നെ പറയുന്നു. മിശ്രമായ്ത്താനിരിക്കും=ഇടകലന്നേ ഇരിക്കു; അവിധവേ!=സുമംഗലീ; സജീവനായ ഭർത്താവിനോടു് പതിവ്രതയ്ക്കു് ഏതു കാലത്തെങ്കിലും യോഗം വരാതെയിരിപ്പാൻ പാടില്ലെന്നു താല്പ്യം. കദനം = ദുഃഖം; കാണി=ക്ഷണനേരം; നാം ചെയ്യുന്ന സൽക്കർമ്മ

മയൂരസന്ദേശം

ങ്ങരം അചിരേണ ഫലിക്കാതിരിക്കയില്ലെന്നു ഹൃദയം. 'ഏതി ജീവന്തമാനന്ദോ നരം വർഷശതാദപി.'

ധീരതപത്താലനതിശയിതേ പൂരുഷന്മാരുമന്ത-
സ്സാരത്താൽനിൻസദൃശതകലനേറായിപ്പാരിലില്ല
നേരത്രേഞാൻനിരപമഗുണേ! നിന്റെറയെയ്യു്ഞെയാണി-
ന്നേരത്തോക്കുന്നതുദ്രവതരാലംബമായംബുജാക്ഷി. 70

എന്നാൽ വേദാന്തവേദ്യമായ ഈ തത്വജ്ഞാനം ഒരു സ്ത്രീക്കു വരാവുന്നതാണോ എന്ന ആശങ്കയെ പരിഹരിക്കുന്നു. ഹേ! സർവ്വോൽകൃഷ്ടയെയ്യു്ശാലിനി=പുരുഷന്മാരിലും നിന്നെപ്പോലെ അന്തസ്സാരമുള്ളവർ ചുരുക്കം. എന്ദിക്കുകൂടിയും നിന്റെറയെയ്യുമാണ് ഈ കഷ്ടപ്പാടിൽ മുഖ്യമായ ഒരു അവലംബം. ഭാവം സൃഷ്ടം. 'നിരപമഗുണേ' 'അംബുജാക്ഷി' എന്ന സംബോധനങ്ങരം പ്രണയചാപല്യത്തെ ദ്രോതിപ്പിക്കുന്നു. ഈ സന്ദേശരാചകത്തിൽ സുവൃത്ര സംബോധനാപ്രാച്യു്തം കാണുന്നതിന് ഇങ്ങിനെ ഉപപത്തി ആലോചിച്ചു കൊള്ളേണ്ടതാകുന്നു.

ലോകത്രാനോദ്യതനവിരതം സേവയാലാവയോര-
സ്തോകപ്രീതാശയനുദയദേക്കാഭനാംശ്രീവിശാഖൻ
കോകദന്ദപത്തൊടുസദൃശമായ് സന്തപിക്കുന്നമുക്കി-
ശ്ശോകത്തെത്തീർത്തമുട്ടുമുടനേ മംഗളംഭംഗ്യമെന്ത്യേ. 71

ഈശ്വരപ്രസാദത്താൽ ശുഭമെന്നെ വരുമെന്നുപസംഹരിക്കുന്നു; അവിരതം=എന്നും; ലോകത്രാനോദ്യതൻ=ലോകരക്ഷാഭീക്ഷിതൻ; സേവയാൽ=ആശ്രയം ഹേതുവായിട്ട്; ആവയോ=നമ്മളിൽ. അസ്തോകപ്രീതാശയൻ=അനല്ലപ്രസാദമുള്ളവൻ; ഉദയദേക്കാഭൻ=നിറംകൊണ്ടു് ബാലാകുന്തുല്യൻ, രാജപക്ഷത്തിൽ അജ്യദയോ

ഉത്തരഭാഗം

.നുവതയാൽ ഞാലാക്സാമ്യം. ഈളശനായ ശ്രീവിശാഖൻ=വേലായുധസ്വാമി; തൽക്കാലം യുവരാജാവായ വിശാഖമഹാരാജാവ്. ശേഷം സ്പഷ്ടം.

ഇത്രേവം മദപചനമുരചെയ്താശ്ചസിച്ഛിച്ഛസാധിം സത്യേവത്തിച്ഛിച്ഛമബലമാർ മൌലിയാംവല്ലഭാംമേ പ്രത്യേകം തൽകശലവുമരിഞ്ഞെത്തിയെന്നോടുചൊല്ലി- കൃത്യേനിത്യേകൃതമുഖി സമുദ്യച്ഛനീയിച്ഛപോലെ. 72

നിത്യേ കൃത്യേ=പതിവായുള്ള സ്വന്ത ജോലിയിൽ നീ ഇച്ഛപോലെ; സമുദ്യച്ഛം=ഉദ്യോഗിച്ചാലും; കൃതമുഖി=സമത്വം; എന്നു സംബോധനം.

മുട്ടാതെല്ലാംനിയതിമുറപോൽചെയ്തിടുമ്പോൾ തടസ്ഥം തട്ടാതാവാനവിരഹിതരാം ദമ്പതീനീലകണ്ഠ! കൊട്ടാരത്തിൽ കൊടിയപദമായോരുസർപ്പാധികാരം കിട്ടാനുണ്ടാംതരമഥ തവശ്രീവിശാഖപ്രസാദാൽ. 73

നിയതി=ഈശ്വരൻ; മുട്ടാതെല്ലാകായ്കങ്ങളും മുറയ്ക്കു നടത്തുമ്പോൾ ഒരു തടസ്ഥവും കൂടാതെ, ദമ്പതീ ആവാം=ദമ്പതികളായ ഞങ്ങൾ; അവിരഹിതരാം=വിരഹംതീർന്നു തങ്ങളിൽ ചേരും; ഹേ, നീലകണ്ഠ! =ഞങ്ങൾക്ക് ഈ ഉപകാരം ചെയ്യുന്ന മയൂരമേ; തവ=നിനക്ക്; ശ്രീവിശാഖപ്രസാദാൽ=സ്വാമിയുടെ പ്രസാദത്താൽ; കൊട്ടാരത്തിൽ=സ്വാമിയുടെ സന്നിധാനത്തിൽ; കൊടിയപദമായോരു=ഉൽകൃഷ്ടസ്ഥാനമായ; സർപ്പാധികാരം=പരിവാരങ്ങളുടെ മേലധികാരം കിട്ടാൻ തരമുണ്ട്. ഭക്തന്മാരായ ഞങ്ങൾക്ക് ഉപകാരം ചെയ്തയാൽ സ്വാമി പ്രസാദിച്ചു ഞങ്ങളുടെ പ്രാർത്ഥന സാധിപ്പിച്ചാൽ ഉടൻ നിനക്കും ഒരു വിശേഷസംഭാവന ചെയ്യാതിരിക്ക

മയൂരസന്ദേശം

യില്ലെന്നു ഭാവം. ഇതിനാൽ മയിലിനും പ്രത്യുപകാരം ലഭിച്ചു എന്നു സിദ്ധിച്ചു. ശ്ലേഷത്താൽ നീലകണ്ഠപ്പിള്ളയ്ക്കു വിശാവമൻ രാജാവ് കൊട്ടാരത്തിൽ സർപ്പാധികാർയ്ക്കുക്കർ എന്ന ഉദ്യോഗം കൊടുക്കുമെന്നും ഭരതൻ. വിശാവമഹാരാജാവിനു രാജ്യം ലഭിച്ചു ഉടനെയാണ് ഈ ദമ്പതിമാർക്കു സംഗമവും, നീലകണ്ഠപ്പിള്ളയ്ക്കു സർപ്പാധികാരവും ലഭിച്ചതു്. വിരഹശാന്തിക്കു ഹേതു് യിത്തിന്നതു് ശ്രീവിശാവപ്രസാദമാകയാൽ ആ ശബ്ദത്തെ സ്ഥാനത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചതു് അത്യന്തം ഉചിതമായ്; ശ്രീശബ്ദം കൊണ്ടു് മംഗലവും, ശുഭം.

മയൂരസന്ദേശമണിപ്രവാളവും
മടിച്ചിടാതിങ്ങു ചമച്ചുണാനിതു
മഹാജനങ്ങളെക്കു രസിക്കുമെങ്കിലീ
മമശ്രമം നിഷ്ഠലമല്ലകേവലം.

മയൂരസന്ദേശവ്യാഖ്യാനമായ മൺപ്രകാശത്തിൽ
ഉത്തരഭാഗം സമാപ്തം.

ചിന്താമണിയുടെ 10 പ്രസിദ്ധീകരണങ്ങൾ

1. മയൂരസന്ദേശം.
(കേരളവർഗ്ഗം വലിയ കോയിത്തമ്പുരാൻ) 1 0
2. പൂരപ്രബന്ധം.
(വെണ്ണണി) 0 12
3. കാമതിലകം [ഭാണം]
(വെണ്ണണി) 0 12
4. അംബോപദേശം അഥവാ കാമരഹസ്യം
(വെണ്ണണി) 0
5. വിശ്വപത്രവാം.
(വി. സി. ബാലകൃഷ്ണപണിക്കർ) 0 1
6. സിന്ദൂരമഞ്ജരി.
(തൈക്കാട്ട് മൂസ്സത്ത്) 0 6
7. മഹതികരം.
(കെ. നാരായണമേനോൻ) 0 1
8. ശ്രീമതി [മണിപ്രവാളകാവ്യം]
(ഉള്ളൂർ മുതൽപേർ) 0 8
9. ഏന്റെ ചില അനുഭവങ്ങൾ.
(മുക്കോത്ത് കുമാരൻ) 1 2
10. കാമശാസ്ത്രനിധി അഥവാ പ്രേമചിന്താരത്നം
(ഭാസി) 1

ആവശ്യപ്പെടേണ്ടും മേൽവിലാസം:—

മാനേജർ,
കേരള ചിന്താമണി അച്ചുകൂടം & പുസ്തക
തൃശ്ശിവപേരൂർ.